

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

«Η συμβολή της εικόνας, των παραμυθιών και των μικρών ιστοριών, στην καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας και της αναγνωστικής ικανότητας των μικρών παιδιών της νηπιακής ηλικίας»

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:
ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
Β.Δ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
Τ. ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ

ΒΟΛΟΣ 2003

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 1292/1

Ημερ. Εισ.: 09-02-2004

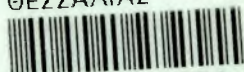
Δωρεά:

Ταξιδετικός Κωδικός: ΠΤ ΠΠΕ

2003

ΔΗΜ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000070784

**Αφιερωμένη,
στον άνθρωπο που στέκεται πάντα δίπλα μου,
σε όποια απόφαση και να πάρω,
στον Νίκο**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ _____	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ _____	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ - ΠΑΡΑΜΥΘΙ & ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ _____	14
2.1 ΠΑΡΑΜΥΘΙ _____	14
2.1.1 Ορισμός - Βασικά χαρακτηριστικά _____	14
2.1.2 Θέματα παραμυθιών _____	17
2.1.3 Παραμύθι Λαϊκό & Έντεχνο _____	18
2.2 ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ _____	25
2.2.1 Βασικά χαρακτηριστικά _____	28
ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ - ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ. ΠΟΤΕ ΞΕΚΙΝΑ ΑΥΤΗ Η ΣΧΕΣΗ _____	32
3.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΥΝ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ _____	34
3.1.1 Οικογένεια _____	34
3.1.2 Σχολείο _____	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ - ΑΙΩΝΑΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ _____	39
4.1 Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ _____	41
4.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ ΣΤΗ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ _____	43
4.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ _____	52
4.4 Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΣΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ _____	56
4.4.1 Παραμύθι _____	56
4.4.2 Μικρές Ιστορίες _____	58
4.5 ΚΟΜΙΚΣ _____	60

1. ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ	62
ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ Α' & Β'	63
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ Α' ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΑ	65
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ Α'	80
ΣΥΖΗΤΗΣΗ	88
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ Β' - ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΠΕΛΑΤΩΝ	90
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ Β'	91
ΣΥΖΗΤΗΣΗ	96
2. ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ	98
ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	99
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	101
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	102
Αναπαράσταση προσώπων του παραμυθιού.	102
Αναπαράσταση αντικειμένων	104
Αναπαράσταση του χώρου	105
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	117
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	118
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	121

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι γεγονός, ότι δυσκολεύτηκα αρκετά έως ότου καταλήξω στην επιλογή του θέματος με το οποίο θα ήθελα να ασχοληθώ, προκειμένου να διεκπεραιώσω την πτυχιακή μου εργασία. Κατά την φοίτηση μου στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας διαπίστωσα, ότι υπάρχουν πολλά ενδιαφέροντα θέματα που αφορούν το παιδί, την ψυχολογία του, το πνεύμα του, την ανάπτυξη του ψυχική και σωματική και με τα οποία θα μπορούσα εγώ να καταπιαστώ. Τελικά ύστερα από ώριμη σκέψη αποφάσισα να ασχοληθώ με αυτό που μου κέντρισε κυρίως το ενδιαφέρον.

«Μια εικόνα ισούται με χίλιες λέξεις». Αυτό το κινέζικο ρητό μου έδωσε την αφορμή για να ασχοληθώ με το θέμα της εικονογράφησης στα παραμύθια, έντεχνα και λαϊκά, και στις μικρές ιστορίες και κατά πόσο αυτή βοηθά το παιδί της νηπιακής ηλικίας, έναν πολύ μικρό δηλαδή *«αναγνώστη»*, αν μπορούμε σε αυτήν την ηλικία να τον χαρακτηρίσουμε έτσι, να αγαπήσει το βιβλίο και να γίνει η αρχή για μια κατοπινή καλή σχέση με την λογοτεχνία και τα βιβλία γενικότερα.

Η πτυχιακή μου εργασία ολοκληρώνεται σε δύο στάδια. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει την βιβλιογραφική μου έρευνα. Προσπάθησα, μέσα από αρκετά μεγάλο αριθμό σχετικών με το θέμα μου βιβλία, να εντοπίσω τα κύρια σημεία που αφορούσαν το δικό μου θέμα. Οι στόχοι που τέθηκαν αρχικά μέσα από την βιβλιογραφική μου έρευνα είναι οι ακόλουθοι:

1. Να διαπιστώσω ποια είναι η θέση του παραμυθιού , έντεχνου και λαϊκού, καθώς και των μικρών ιστοριών στην ελληνική και ξένη παιδική λογοτεχνία.

2. Να διαπιστώσω κατά πόσο η εικονογράφηση επηρεάζει την ψυχολογία του μικρού αναγνώστη και κατά πόσο του κεντρίζει το ενδιαφέρον, ώστε να ξεφυλλίσει αρχικά ένα βιβλίο και στη συνέχεια να περάσει σταδιακά στην ανάγνωση του.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας μου περιλαμβάνει την έρευνα μου για το συγκεκριμένο θέμα και ολοκληρώθηκε σε δύο μέρη.

Το πρώτο μέρος της έρευνας πραγματοποιήθηκε στο Βιβλιοχαρτοπωλείο «Γραφή», στο Βόλο και χωρίζεται σε δύο μέρη. Οι στόχοι που τέθηκαν είναι οι εξής:

1. Να ερευνήσω τις ομοιότητες και τις διαφορές στην εικονογράφηση μεταξύ των παραμυθιών και των Μικρών Ιστοριών.
2. Να ερευνήσω κατά πόσο οι γονείς αγοράζουν, σήμερα, βιβλία για τα παιδιά τους, κατά πόσο τα παροτρύνουν ως προς αυτό και ποια είναι η δική τους άποψη για τον αν η εικόνα στα παραμύθια και στις μικρές ιστορίες επηρεάζουν τόσο τα παιδιά ώστε να αγαπήσουν τα βιβλία.

Το δεύτερο μέρος της έρευνας πραγματοποιήθηκε μέσα στο φυσικό περιβάλλον των μικρών παιδιών, εκεί που περνούν αρκετές από τις ώρες της ημέρας, και δεν είναι άλλος από το χώρο του Νηπιαγωγείου. Οι στόχοι που τέθηκαν ως προς το δεύτερο μέρος της έρευνας είναι η ακόλουθοι:

1. Να διαπιστώσω κατά πόσο τα παιδιά αγαπούν τον τομέα της παιδικής λογοτεχνίας και ποιες είναι οι αντιδράσεις τους όταν έρχεται εκείνη η ώρα.
2. Αν αναγνωρίζουν κάποια βιβλία & αν ξεχωρίζουν κάποια από αυτά και γιατί.
3. Ποια βιβλία τους κεντρίζουν το ενδιαφέρον:

Αυτά με τις πολλές εικόνες;
ή
Αυτά που δεν έχουν πολλές εικόνες

4. Να διαπιστώσω κατά πόσο τους επηρεάζει η εικονογράφηση σε ένα παραμύθι. Δηλαδή:
- Κατά πόσο συγκεντρώνονται (κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης ή της αφήγησης) όταν βλέπουν τις εικόνες από το βιβλίο και κατά πόσο συγκεντρώνονται όταν δεν τις βλέπουν.
 - Αν δίνουν τη ίδια σημασία και στις δύο περιπτώσεις.
 - Αν μπορούν να ζωγραφίσουν ότι άκουσαν με τον ίδιο τρόπο, όταν ακούσουν το παραμύθι χωρίς να δουν εικόνες και όταν το ακούσουν βλέποντας και τις εικόνες. Θέλω να δω κατά πόσο επηρεάζει η εικόνα τη φαντασία του παιδιού.
5. Ακόμη θέλω να ζητήσω και την άποψη των Νηπιαγωγών για την συμβολή της εικόνας στην ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας.

Τα Νηπιαγωγεία τα οποία επισκέφθηκα για την πραγματοποίηση της έρευνας μου, είναι τα ακόλουθα:

2^ο Νηπιαγωγείο Βόλου

6^ο & 8^ο Νηπιαγωγείο Ν. Ιωνίας

1^ο Νηπιαγωγείο Αγριάς

Ευχαριστώ θερμά τον κύριο Β.Δ Αναγνωστόπουλο, Καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, για την ουσιαστική συμμετοχή του στην ολοκλήρωση της μελέτης αυτής, καθώς επίσης, ευχαριστώ παρά πολύ, την κυρία Τσιλιμένη Τασούλα, Λέκτορα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, επίσης στο τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, για την πολύτιμη βοήθεια της, την συνεργασία και την καθοδήγηση της στο πρακτικό μέρος της έρευνας μου.

Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Χαρμάνη Άννα, ιδιοκτήτρια του Βιβλιοπωλείου «ΓΡΑΦΗ», που μου έδωσε τη δυνατότητα να εργαστώ στο χώρο του βιβλιοπωλείου, προκειμένου να διεκπεραιώσω το πρώτο μέρος της έρευνας μου.

Και τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τις νηπιαγωγούς για την προθυμία να με βοηθήσουν και τη συνεργασία τους, καθώς και τα παιδιά τα οποία ήταν ιδιαίτερα συνεργάσιμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η παιδική λογοτεχνία αποτελεί συστατικό στοιχείο του πνευματικού βίου ενός λαού και της παιδευτικής διαδικασίας, ειδικότερα, αφού συνάπτεται άμεσα, φυσικά και αναπότρεπτα με τη γλώσσα του, δηλαδή με το μέσο και την ποιότητα της επικοινωνίας, της μάθησης και της κουλτούρας του. Για το λόγο αυτόν, η ανάπτυξη και η εξέλιξη της, ενώ εμπεριέχουν κοινά στοιχεία σε όλους τους λαούς, διαφοροποιούνται κάτω από όρους που επιβάλλουν η ιστορική πορεία, η μοίρα και ο χαρακτήρας κάθε λαού σε διάφορες εποχές.¹

Με τον όρο «*παιδική λογοτεχνία*» δεν εννοούμε βέβαια τα λογοτεχνήματα που έχουν γράψει ή γράφουν τα παιδιά. Εννοούμε τα αισθητικά, δικαιωμένα λογοτεχνικά κείμενα που είναι σε θέση να φέρουν το παιδί σε επαφή με το αισθητικό φαινόμενο της Τέχνης και ειδικότερα της λογοτεχνίας.² Είναι δηλαδή η Τέχνη του λόγου που καλλιεργείται από ενήλικες,³ γιατί αυτοί κυρίως διαθέτουν την ωριμότητα ή την απαραίτητη ικανότητα να προσφέρουν στο παιδί την αισθητική συγκίνηση που χαρίζει αυτή,⁴ και απευθύνεται κατά κύριο λόγο στα παιδιά είτε ενσυνείδητα το επιδιώκουν αυτό οι δημιουργοί της είτε όχι.⁵

Τα λογοτεχνικά αυτά κείμενα αποτελούν κατά κανόνα πνευματικά δημιουργήματα των μεγάλων. Φυσικά σε καμία περίπτωση δεν αποκλείουμε την πιθανότητα να συγγραφούν αισθητικά καταξιωμένα

¹ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια, Λεξικό, Τόμος 6^{ος}, σελ. 3633, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα

² Δημήτρης Γιάκος, *Ιστορία της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας*, εκδ. Δημ. Ν. Παπαδήμα, σελ. 7

³ Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου, *Η παιδική Λογοτεχνία στην εποχή μας*, εκδ. Καστανιώτη, σελ.

14

⁴ Δημήτρης Γιάκος, *ό.π.* σελ. 7

⁵ Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου, *ό.π.* σελ. 14

λογοτεχνήματα και από παιδιά ή εφήβους. Μάλιστα έχουμε παραδείγματα τέτοιων λογοτεχνημάτων προερχόμενα τόσο από το εξωτερικό, όσο και μέσα στον ελλαδικό χώρο. Συγκεκριμένα την Françoise Sagan, που έγραψε και τύπωσε το 1954, 19 χρόνων τότε, το «Bonjour Tristesse», τον Τέλλο Άγρα τον δωδεκάχρονο του 1911, με τα ποιήματα του «Διάπλαση των Παίδων», τον 17χρονο Ναπολέοντα Λαπαθιώτη με τον «Νέρωνα», καθώς και τη Νανά Βουλοδήμο με τα δύο (2) μυθιστορήματα της τον «Ιππότη Γουίλ» και στο «Πέρασμα του χρόνου». Ακόμη το 1976 η 15χρονη τότε Μανίνα Ηλίου, κυκλοφόρησε το «Ένα καλοκαίρι αρχίζει». Παρόλα αυτά, τα λογοτεχνήματα αυτών των παιδιών δεν αποτελούν τον κανόνα. Ήταν απλά μια λαμπρή εξαίρεση.

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι σε όλους τους λαούς η προφορική παράδοση προηγείται των γραπτών κειμένων. Με την πάροδο του χρόνου ο προφορικός αυτός λόγος καταγράφηκε και κατά συνέπεια έχουμε σήμερα γραπτά κείμενα που αποδίδονται σε γνωστούς δημιουργούς, όπως για παράδειγμα οι Μύθοι του Αισώπου και τα παραμύθια του Perrault.

Αν αναζητήσουμε τις πρώτες και βαθύτερες ρίζες της ευρωπαϊκής παιδικής λογοτεχνίας, θα ανακαλύψουμε ότι αυτές είναι αρχαιοελληνικές. Είναι εκείνα τα δημιουργήματα επώνυμα ή λαϊκά που στάθηκαν πηγές ζωογόνες για όλους τους λαούς. Είναι οι μύθοι του Αισώπου, τα ομηρικά έπη, η ελληνική μυθολογία, ο βίος των αρχαίων Ελλήνων.⁶ Η ευρωπαϊκή παιδική λογοτεχνία λοιπόν και όχι μόνο, έχει διαποτιστεί με τους πνευματικούς χυμούς του ελληνικού πνεύματος και την ιστορία της Ελλάδας. Ελληνικοί μύθοι, θρύλοι, ήρωες, μορφές, γονιμοποιούν παραγωγικά τη φαντασία των ευρωπαϊκών συγγραφέων,

⁶ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Ιδεολογία και Παιδική Λογοτεχνία (έρευνα και θεωρητικές προσεγγίσεις)* 1^{ος} τόμος, εκδ. Καστανιώτη, σελ 83

πράγμα που μαρτυρεί την κοινή σφαίρα, κοινό σημείο έμπνευσης ευρωπαϊκής και ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας.⁷

Ως αυτοδύναμη πνευματική δραστηριότητα η παιδική λογοτεχνία αρχίζει να ανελίσσεται στα μέσα του 18^{ου} αιώνα (δυτική Ευρώπη, Αμερική), για να κορυφωθεί στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, που θεωρείται η πρώτη χρυσή εποχή του παιδικού βιβλίου.⁸

Το πρώτο βιβλίο (όχι λογοτεχνικό) που γράφτηκε ειδικά για παιδιά θεωρείται το «Orbis sensualium pictus» του Comenius (1658) και το πρώτο λογοτεχνικό βιβλίο που διαβάστηκε από τα παιδιά και κατοχυρώθηκε ως παιδικό, ενώ δεν ήταν στις προθέσεις του συγγραφέα, είναι, ίσως, τα παραμύθια του C. Perrault (1697). Αλλά η μεγάλη τομή συντελείται στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, που θεωρείται η πιο ευτυχισμένη περίοδος της ευρωπαϊκής παιδικής λογοτεχνίας,⁹ ιδιαίτερα με την έκδοση από το L. Carroll του «Η Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων το 1865».¹⁰

Με το έργο αυτό του L. Carroll έχουμε για πρώτη φορά μία σαφή στροφή από τον διδακτισμό και την ηθικολογία προς το αισθητικό αποτέλεσμα. Ουσιαστικά τέθηκε ως προτεραιότητα «ο σεβασμός της παιδικής ανάγκης για ψυχαγωγία, καθαρή και άδολη, η αξιοποίηση της δημιουργικής φαντασίας και του ευρηματικού λόγου».¹¹

Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, το άστρο που λάμπρυνε, όχι μόνο της ευρωπαϊκής, αλλά και την παγκόσμια παιδική λογοτεχνία είναι ο δανός Hans Christian Andersen. Το είδος που έκανε ένδοξο είναι το παραμύθι. Στο χρονικό διάστημα 1832 έως 1872 κυκλοφόρησε τρεις (3) συλλογές παραμυθιών για παιδιά που μεταφράστηκαν σε ενενήντα (90) και πλέον γλώσσες και έγιναν πνευματική τροφή των παιδιών του κόσμου. Την ίδια εποχή εμφανίζονται τα μυθιστορήματα με κέντρο την οικογενειακή και

⁷ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ 86

⁸ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια - Λεξικό, Τόμος 6^{ος}, σελ. 3633, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα

⁹ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π., σελ 87

¹⁰ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια - Λεξικό, Τόμος 6^{ος}, ό.π. σελ. 3633,

¹¹ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια - Λεξικό, Τόμος 6^{ος}, ό.π. σελ. 3633,

την κοινωνική ατμόσφαιρα, με προδρόμους τον Charles Dickens (1822-1870) και την Louisa May Alcott. Στο δεύτερο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα κυριαρχούν βιβλία με περιπέτειες σε ερημονήσια, μακρινές θάλασσες, στα βάθη του ωκεανού, στα βάθη της Αφρικής, στις μακρινές Ινδίες και ακόμα περιπλανήσεις στον αστρικό χώρο.¹²

Ο Ιούλιος Βερν είναι πατέρας του μυθιστορήματος επιστημονικής φαντασίας και με τα είκοσι και πλέον έργα του (1863-1879), που μεταφράστηκαν σε όλες σχεδόν τις γλώσσες του κόσμου, ενίσχυσε όσο λίγοι την παιδική λογοτεχνία.¹³

Ο μεσοπόλεμος, όμως, έχει χαρακτηριστεί γενικά χρυσή περίοδος της παιδικής λογοτεχνίας, γιατί δημιουργείται ευνοϊκό κλίμα για το παιδί και το παιδικό βιβλίο. Αναγνωρίζεται η σπουδαιότητα της παιδικής ηλικίας. Ιδρύονται βιβλιοθήκες, καθιερώνεται σε περιοδικά και εφημερίδες κριτική της παιδικής λογοτεχνία και βελτιώνεται αισθητικά το βιβλίο.¹⁴

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, κοινή διαπίστωση φωτισμένων ανθρώπων σε διεθνές επίπεδο ήταν πως για να χτιστεί ένας κόσμος δυνατός και ειρηνικός, για να μην επαναλάβουν τα παιδιά τα σφάλματα των μεγάλων, οι προσπάθειες πρέπει να αρχίζουν από το παιδικό βιβλίο.¹⁵ Μέσα από τα παιδικά βιβλία μπορούσαν να περάσουν αντιπολεμικά μηνύματα, να προβάλλουν την ειρήνη και να δείξουν στα παιδιά τις μελλοντικές τους ευθύνες.

Η διαπίστωση αυτή οδήγησε την παγκόσμια κοινότητα στην υποστήριξη της παιδικής λογοτεχνίας, άμεσα ή έμμεσα, με τη δραστηριότητα ειδικών διεθνών οργανισμών. Ο πιο σημαντικός διεθνής οργανισμός για την ανάπτυξη και την προώθηση της παιδικής

¹² Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π., σελ 88

¹³ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ.89

¹⁴ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. 90

¹⁵ Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου, ό.π. σελ. 15

λογοτεχνίας, που ιδρύθηκε το 1953 από 26 χώρες είναι η IBBY δηλαδή η International Board on Books for Young People. Ένας ακόμη διεθνής οργανισμός ήταν η IFLA, η International Federation of Library Associations and Institutions. Ο οργανισμός αυτός αποτελείται από χίλιους και πλέον συνδέσμους βιβλιοθηκάρων, βιβλιοθηκών και άλλων ιδρυμάτων και έχει ως στόχο την προώθηση της παιδικής λογοτεχνίας.

Η ελληνική παιδική λογοτεχνία, όπως είναι φυσικό, δεν ακολουθεί την ίδια πορεία με αυτή της ευρωπαϊκής, η οποία προηγείται δύο αιώνες. Όταν άρχισαν να γίνονται στην Ελλάδα τα πρώτα δειλά βήματα για να δοθούν στα παιδιά βιβλία, μετά το 1821 και με τη σύσταση του νεοελληνικού κράτους, η Ευρώπη είχε ήδη να παρουσιάσει, όπως φαίνεται και από τα παραπάνω, ώριμα πια και ολοκληρωμένα έργα.

Ο χαρακτήρας των πρώτων λογοτεχνημάτων, στην Ελλάδα, είναι σαφώς και ομολογημένα διδακτικός. Οι λογοτέχνες της εποχής εκείνης απέβλεπαν στην ηθική, θρησκευτική και εθνική διαπαιδαγώγηση της νεολαίας.¹⁶

Τα πρώτα κείμενα που δίνονται στα παιδιά είναι πρωτότυπα ή μεταφρασμένα και γραμμένα όλα στην καθαρεύουσα και κάποτε στην αρχαϊζουσα. Πρωτεργάτες της προβολής του παιδικού αναγνώσματος είναι ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, ο Ηλίας Τανταλίδης και ο Αλέξανδρος Κατακουζηνός. Το έργο, όμως, που οριοθετεί την αφετηρία του παιδικού βιβλίου στην Ελλάδα είναι ο «Γεροστάθης ή Αναμνήσεις της παιδικής μου ηλικίας», το 1858, του Λέοντα Μελά.¹⁷

Οι πρώτοι λογοτέχνες που προσπάθησαν να δουν τα πράγματα από την σκοπιά των ίδιων των παιδιών, να αποδεσμευτούν κατά μία έννοια από τη διδαχή και την ηθικολογία και μάλιστα γράφοντας στην δημοτική γλώσσα, παρουσιάστηκαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του

¹⁶ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος- Αντ. Δελώνης. *Παιδική λογοτεχνία και σχολείο*, εκδ. Πατάκη, σελ 22

¹⁷ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια, Λεξικό, Τόμος 6^{ος}, ό.π. σελ. 3637,

20^ο. Αναφέρομαι στον Γρηγόριο Ξενόπουλο, τον Αλέξανδρο Πάλλη την Πηνελόπη Δέλτα και φυσικά στον Ζαχαρία Παπαντωνίου με το έργο του τα «Ψηλά βουνά»(1918) που αποτελεί σταθμό στα παιδικά Γράμματα. Είναι ένα λογοτεχνικό Αναγνωστικό της Γ΄ Δημοτικού που ουσιαστικά γράφτηκε από τον Ζ. Παπαντωνίου για να εκφράσει στην πράξη τις νέες γλωσσικές αισθητικές και εκπαιδευτικές αντιλήψεις της Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης του 1917.¹⁸

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1930 και ως τη δεκαετία του 60 έχουμε τη ζωηρή και πληθωρική παρουσία της Αντιγόνης Μεταξά (θείας Λένας). Από το 1958 με την καταγράφονται προσπάθειες για ανάπτυξη, ανανέωση και «ελληνοποίηση» της Παιδικής μας Λογοτεχνίας, με τις δραστηριότητες της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς.¹⁹ Η Γυναικεία Λογοτεχνική συντροφιά, επί τριάντα (30) χρόνια και μέχρι σήμερα προκηρύσσει ετήσια πανελλήνια βραβεία για τη συγγραφή παιδικών βιβλίων, ζητώντας «τα έργα να κινούνται μέσα στην ελληνική πραγματικότητα».²⁰

Περισσότερες οργανωμένες προσπάθειες για την ανάπτυξη και την ανανέωση της Παιδικής λογοτεχνίας στην Ελλάδα καταβάλλει από τη δεκαετία του 60 ο Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, δηλαδή το Ελληνικό Τμήμα της IBBY.²¹ Αργότερα, στην δεκαετία του 80 ενδιαφέρον για την παιδική λογοτεχνία έδειξαν και άλλοι επίσημοι φορείς, όπως η Εταιρία Ελλήνων Λογοτεχνών, ο Σύνδεσμος Φιλολόγων Καρδίτσας, η Διεθνής Ένωση Δημοσιογράφων και Συγγραφέων τουρισμού και η Χριστιανική Εταιρία Γραμμάτων.

Η παιδική λογοτεχνία σήμερα, στην Ελλάδα, όπως και σε όλο τον κόσμο, είναι φανερό ότι παρουσιάζει ανοδική πορεία. Οι δυνατότητες

¹⁸ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια, Λεξικό, Τόμος 6^{ος}, ό.π. σελ. 3638,

¹⁹ Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου, ό.π. σελ. 32

²⁰ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια, Λεξικό, Τόμος 6^{ος}, ό.π. σελ. 3639

²¹ Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου, ό.π. σελ. 32

ασφαλώς είναι μεγάλες. Αν παράλληλα με τη συμβολή της στην πνευματική καλλιέργεια των παιδιών βοηθήσει να εξακολουθήσουν να υπάρχουν στη γη παιδιά πραγματικά και όχι πρόωρα γερασμένοι ανήλικοι, τότε η αξία της θα έχει και μακροπρόθεσμα αποδειχθεί.²²

²² Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου, ό.π. σελ 38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ & ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

2.1 ΠΑΡΑΜΥΘΙ

2.1.1 Ορισμός - Βασικά χαρακτηριστικά

...Τι θα έπρεπε να διαβάσει ο γιος μου για να γίνει μεγάλος επιστήμονας; ρώτησε κάποια ανήσυχη μάνα για τον γιο της, τον Albert Einstein, και αυτός απάντησε, «*Παραμύθια!*». Η μητέρα ξαναρώτησε, «*και έπειτα από αυτό;*». Η απάντηση ήταν «*και άλλα παραμύθια, ακόμα πιο πολλά παραμύθια.*».

Μα τι είναι παραμύθι;

Και αμέσως ένα δάσος ανοίγεται, ξεδιπλώνεται, ξανακλείνει. Γιατί οι ορισμοί είναι άφθονοι, εκκινούν προς όλες τις κατευθύνσεις, αντιφάσκουν, και σ' αυτούς προστίθενται εκτιμήσεις πιθανών ταξινομήσεων – καθώς η «μανία ταξινόμησης» παρεμβαίνει πολύ γρήγορα σ' αυτόν τον χώρο.²³

Το παραμύθι, «το αγαπημένο παιδί του προφορικού λόγου», γεννήθηκε παράλληλα με το τραγούδι κατά τη νηπιακή ηλικία της ανθρωπότητας. Και για πολλούς αιώνες ζει και διαδίδεται με τη στοματική παράδοση, από γενιά σε γενιά, από τόπο σε τόπο και πολλές φορές από λαό σε λαό.²⁴ Το γεγονός ότι, ακόμα και ως όρο, συναντούμε το παραμύθι από την αυγή του πνευματικού μας πολιτισμού ως τις μέρες μας, αποτελεί κατά κάποιο τρόπο, επιβεβαίωση ότι το λογοτεχνικό αυτό

²³ Ζορζ Ζαν, *Η δύναμη των παραμυθιών*, εκδ. Καστανιώτη, σελ. 24

²⁴ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας στη δεκαετία 1970-1980*, εκδ. των Φύλων, σελ. 91

είδος έχει κατορθώσει να επιβιώσει ανάμεσα στους αιώνες και να διατηρήσει όλη τη ζωτικότητα κι ανθηρότητα του.²⁵ Υφίσταται τις προσθαφαιρέσεις κυρίως στο λεξιλόγιο και κάποτε στο περιεχόμενο, κρατώντας όμως τη μυθική του διάσταση και το βασικό θεματικό πυρήνα. Ως διήγηση έχει αφηγηματική μορφή, πλοκή λύση και σκηνική οικονομία. Δε συνδέεται με ορισμένο τόπο και χρόνο, αλλά κινείται σε μια πλασματική ατμόσφαιρα, του παρελθόντος πάντοτε. Αυτό δείχνει και η αρχή του παραμυθιού: *Μια φορά και έναν καιρό...*²⁶ Αυτή είναι η φράση κλειδί που μ' αυτό ανοίγονται πόρτες για να μπει σε μαγικούς χώρους· η πύλη, η ωραία πύλη για είσοδο στο ονειρικό. Η φράση που όχι μόνο παιδιά μα και μεγάλους καθηλώνει. Είναι η αρχή του παραμυθιού ικανή από μόνη της να σε απογειώσει και να σε βάλει σε τόπους όπου τα σύνορα του πραγματικού και του φανταστικού είναι τόσο αγνά που μπερδεύονται.²⁷

Ο κόσμος των παραμυθιών είναι φανταστικός, δεν υπόκειται σε λογικό έλεγχο, δεν έχει σχέση με την καθημερινή ζωή, κινείται στη σφαίρα του ονείρου και του παράλογου.²⁸ Βασική αρετή είναι ο μαγικός χαρακτήρας. Σύμφωνα με την άποψη του Ζορζ Ζαν, μαζί με το μαγικό στοιχείο και ενίοτε ταυτόχρονα μ' αυτό ο ρεαλισμός και η ζωντάνια της γλώσσας, παίζουν σημαντικό ρόλο για τη φαντασία.²⁹ Τα πρόσωπα και οι καταστάσεις έχουν ακραίες διαστάσεις, ή είναι πολύ μεγάλα ή είναι πολύ μικρά. Στα παραμύθια επίσης, όλα είναι δυνατά, πιθανά πέρα από λογικούς περιορισμούς και φυσικούς νόμους.³⁰

Κατά καιρούς δόθηκαν διάφοροι ορισμοί για το *τι είναι παραμύθι*. Κατά τον Stith Thomson, το παραμύθι είναι μια διήγηση με καθορισμένο

²⁵ Σακελλαρίου Χάρης, *Το παραμύθι χτες και σήμερα*, εκδ. Πατάκη, σελ.15

²⁶ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ. 91

²⁷ Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1988, τεύχος 2, σελ.2

²⁸ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ. 91

²⁹ Ζορζ Ζαν, ό.π. σελ. 33

³⁰ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. , σελ. 91

μήκος, όπου επεισόδια και μοτίβα διαδέχονται το ένα το άλλο.³¹ Σύμφωνα με έναν ακόμη ορισμό, που έδωσαν οι σχολιαστές της συλλογής των αδελφών Γκριμ, ο Γερμανός Γ. Μπολτε (J. Bolte) και ο Τσέχος Κ. Πόλιβκα (G. Polivka), το παραμύθι είναι μια διήγηση πλασμένη με ποιητική φαντασία από τον κόσμο του μαγικού και του υπερφυσικού, χωρίς λογική εξάρτηση από τους όρους της πραγματικής ζωής, την οποία το ακροατήριο δέχεται με ευχαρίστηση, χωρίς να την θεωρεί πιστευτή.³² Μια ακόμη άποψη, για το τι είναι παραμύθι, δίνεται από τον καθηγητή της Λαογραφίας Γ. Μέγα, ο οποίος θεωρούσε ότι το παραμύθι είναι μια διήγησης θαυμάσιων συμβάντων, που πλάθεται από τον κόσμο του μαγικού και ενώ δεν υπόκειται στους όρους της πραγματικής ζωής, μικροί και μεγάλοι την ακούν με ευχαρίστηση ακόμη και αν δεν την βρίσκουν πιστευτή.³³

Ετυμολογικά η λέξη παραμύθι προέρχεται από το ομηρικό ρήμα «παραμυθέομαι», που σημαίνει αρχικά «συμβουλεύω» και κατόπιν, στον Ηρόδοτο και Πλάτωνα «παρηγορώ». Τη σημερινή του σημασία την απέκτησε πολύ αργότερα, κατά τους μέσους και νέους χρόνους, όταν υποχώρησε η έννοια της παρηγοριάς και προβλήθηκε εντονότερα ο μύθος, που είναι μέσα στο παραμύθι.³⁴

Οι πιο πολλές απ' τις ωραιότερες παραδόσεις της ανθρωπότητας έχουν περάσει στα παραμύθια, που έχουν μίαν εκπληκτική ομοιότητα από χώρα σε χώρα, είτε όταν μεταδίδονται από γενιά σε γενιά, είτε όταν ξεπηδούν από τη φαντασία. Κάθε χώρα έχει τις δικές της υπερφυσικές ιστορίες. Καλές και κακές νύμφες, χρήσιμα ή βλαβερά ζωτικά, τζίνια, τέρατα, κακές μάγισσες και μαγικές δυνάμεις, που χρησιμοποιούμενες

³¹ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό, Τόμος 7^{ος} σελ. 3735

³² Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, τόμος 48^{ος} σελ. 163

³³ Κωνσταντίνος Γ. Μανιάς, *Το παραμύθι (η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του)*, Πάτρα 1972, σελ.9

³⁴ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Θέματα παιδικής λογοτεχνίας, Α' Ανιχνεύσεις*, εκδ. Καστανιώτη, σελ.65

σωστά είναι θαυματουργές, ενώ σε λάθος χέρια μπορούν να είναι επικίνδυνες.³⁵

Μέσα στα παραμύθια κινείται ένας πλούσιος και ζωντανός κόσμος μιας πρωτόγονης κοινωνίας αλλά και με στοιχεία από τη βιοτική και πολιτιστική ζωή του σήμερα. Συναντάμε ζώα της αυλής και του βουνού, πουλιά του δάσους, ερπετά και ψάρια, δέντρα και βράχους να συμμετέχουν στη ιστορία όχι ως διακοσμητικά στοιχεία αλλά ως αληθινά και ζωντανά που «υποδύονται» κάποιον ήρωα ή παίζουν κάποιον ρόλο. Έτσι ανακαλύπτουμε μια κοινωνία να λειτουργεί με νόμους και έθιμα που καταγράφονται ως πολιτιστικά στοιχεία και καθημερινές σκηνές του βίου. Ο άνθρωπος ζει ισότιμα στην κοινωνία αυτή με τα άλλα ζωντανά κι αλλάζουν ρόλους ή αντιμάχονται. Ο παμψυχισμός άλλωστε είναι γνώρισμα των παραμυθιών, κυρίως των μαγικών.³⁶

Η επιτυχία των παραμυθιών και η παρουσία του σε όλες τις χώρες και τους πολιτισμούς του κόσμου εδώ και χιλιάδες χρόνια, δείχνει ότι μέσα από τα διάφορα επίπεδα ερμηνείας τους έχουν να διδάξουν τόσο τους ενήλικες όσο και τα παιδιά. Αλλά, ενώ τα παραμύθια υπάρχουν από τόσο παλιά σε όλον τον κόσμο, οι πλοκές τους είναι σχετικά λίγες και έχουν μια αξιοσημείωτη ομοιότητα από χώρα σε χώρα.³⁷

2.1.2 Θέματα παραμυθιών

Τα πιο συχνά και επαναλαμβανόμενα θέματα των παραμυθιών είναι αυτά που ασχολούνται με την κάθοδο της ψυχής στον κάτω κόσμο, την εμπειρία της στη ζωή με τη μύηση και την αναζήτηση της ενότητας και με τα προβλήματα και τα εμπόδια που αντιμετωπίζει. Ακόμη ιστορίες που ασχολούνται με ένα ταμπού και την παραβίαση του, όπως το άνοιγμα μιας απαγορευμένης πόρτας ή δωματίου, ή μια απαγορευμένη ερώτηση.

³⁵ Τζ. Σ. Κούπερ, *Ο Θαυμαστός κόσμος των παραμυθιών*, εκδ. Θυμάρι, σελ. 11

³⁶ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Τέχνη και Τεχνική του παραμυθιού*, εκδ. Καστανιώτη, σελ.57

Επίσης το Ευγνώμον Ζώο, το Χρήσιμο Ζώο, το ζώο ή το πουλί που μιλάει ή αυτό που έχει μαγικές δυνάμεις, είναι επίσης παγκόσμιο. Ένα ακόμη δημοφιλές θέμα είναι αυτό του άσχημου αν όχι αποκρουστικού όντος. Συνήθως αυτό το άτομο υποφέρει από μια κατάρρα που αργότερα με το κουράγιο του και την εκπλήρωση μιας υπόσχεσης ή με την αγάπη και την αφοσίωση προς το πρόσωπο του, εξαφανίζεται ελευθερώνοντας τον. Τέλος ένα από τα πιο διαδεδομένα θέματα είναι αυτό της μαγικής πτήσης και η ικανότητα κοριτσιών και πουλιών, συνήθως κύκνων ν' αλλάζουν μορφές.

Αυτά τα θέματα, που προέρχονται από αγαπημένα παραμύθια, αρχαίους μύθους και θρύλους, έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά και συγκεντρώνουν τη γνήσια φύση αυτής της παράδοσης.³⁸

2.1.3 Παραμύθι Λαϊκό & Έντεχνο

Το παραμύθι, σύμφωνα με τον καθηγητή Μιχάλη Μερακλή, είναι το «*αρχαιότερο διασωζόμενο είδος αφήγησης*», πράγμα που σημαίνει ότι κατά την πρωτόγονη εποχή της ανθρωπότητας αυτό υπήρξε η καλύτερη ίσως, έκφραση της ζωής και των μυστηρίων της. Σ' αυτή τη σκοτεινή και δυσδιάγνωστη περίοδο φαίνεται να έχουν την καταγωγή τους τα θαυμαστά πλάσματα της φαντασίας που δημιούργησε ο λαός προκειμένου να ερμηνεύσει και να εξευμενίσει τις αόρατες φυσικές δυνάμεις. Ο ανιμισμός του πρωτόγονου έδωσε μορφή και υπόσταση στα φυσικά φαινόμενα πλάθοντας θεούς και ημίθεους, μάγους και μάγισσες, πρίγκιπες και πριγκίπισσες, δράκους και νεράιδες.

Νωρίς εξάλλου, ήδη κατά τους κλασικούς χρόνους, απασχόλησε τους φιλοσόφους, κυρίως η παιδαγωγική σημασία των μύθων και των παραμυθιών, καθώς και ο ρόλος όλων αυτών στην αγωγή και πνευματική

³⁷ Τζ. Σ. Κούπερ, ό.π., σελ. 13

³⁸ Τζ. Σ. Κούπερ, ό.π. σελ. 13-16

καλλιέργεια των παιδιών.³⁹ Βέβαια είναι γνωστό από έρευνες, ότι στην αρχαία Ελλάδα το παραμύθι εντασσόταν στην κατηγορία: λόγοι και μύθοι. Ως λέξη το παραμύθι απουσιάζει. Ο Πλάτων αντιδιαστέλλει το παραμύθι από τη φιλοσοφία υπογραμμίζοντας, στην αναφορά του στο παραμύθι, «*ὅτι τὰτα μὲν γὰρ ἐστὶν ὁ λεγόμενος γραῶν ὕθλος*». Με περιγραφικό τρόπο ο Πλάτων οριοθετεί και ορίζει τα παραμύθια. Πρόκειται για φλυαρίες που λένε γριές και οι οποίες εμπεριέχουν προφανώς μιαν απλοϊκή αντίληψη για όσα διακονεί η φιλοσοφία.⁴⁰

Πολύ σημαντική και καθοριστική θεωρείται κατά τους ιστορικούς χρόνους, η ύπαρξη λαϊκών παραμυθιάδων και προικισμένων αφηγητών. Αυτοί διηγούνταν σε δημόσιους ή ιδιωτικούς χώρους φανταστικές ιστορίες σε μεικτό ακροατήριο, σε μικρούς και μεγάλους. Οι παραμυθιάδες αυτοί διέσωσαν και καλλιέργησαν την προφορική αφηγηματική παράδοση όχι μόνο ελληνικό χώρο αλλά και στο χώρο της Ανατολής και αργότερα της Δύσης.⁴¹

Οι μύθοι και τα παραμύθια πάντοτε υπήρξαν αγαπητά ακούσματα των παιδιών και παράλληλα ασφαλείς τρόποι διαπαιδαγώγησης της νεολαίας. Ιδιαίτερα κατά τους νεότερους χρόνους, όταν άρχισαν να εκδίδονται βιβλία για παιδιά, έγινε έντονη στροφή προς τα λαϊκά παραμύθια και τη λαϊκή, γενικά, λογοτεχνία. Αυτός ο λαϊκός πλούτος αποτελεί βασικό υλικό της λογοτεχνίας που απευθύνεται σε παιδιά και νέους και χρησιμοποιήθηκε παράλληλα και ισότιμα προς τα «έντεχνα» παραμύθια των λογοτεχνών.⁴²

Όπως φαίνεται λοιπόν και από τα προηγούμενα στην κατηγορία του παιδικού παραμυθιού υπάγονται, όχι μόνο τα λαϊκά παραμύθια, τα οποία σε ορισμένες εποχές αποτέλεσαν αποκλειστική πνευματική τροφή

³⁹ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ. 78

⁴⁰ Ευάγγελος Αυδίκος, *Το Λαϊκό Παραμύθι, Θεωρητικές προσεγγίσεις*, εκδ. Οδυσσέας, σελ. 32

⁴¹ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ. 79

⁴² Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ. 84

για τα λαϊκότερα στρώματα,⁴³ αλλά και τα παραμύθια των λογοτεχνών, τα επώνυμα ή έντεχνα.⁴⁴ Το λαϊκό και έντεχνο παραμύθι σταθερά συνοδοιπόρησαν τουλάχιστον από την εποχή της Αναγέννησης κι ύστερα.⁴⁵

Κανονικά θα έπρεπε να γίνεται λόγος για το ίδιο λογοτεχνικό είδος κι ο διαφορισμός δε θα περιοριζόταν παρά στο ότι το ένα είναι ανώνυμο, άγνωστης πατρότητας, και το άλλο επώνυμο, με την υπογραφή του δημιουργού του. Αν αυτή και μόνο η διαφορά υπήρχε, τότε η διάκριση θα ήταν εύκολη.⁴⁶

Το λαϊκό παραμύθι είναι όπως προανέφερα το αρχαιότερο είδος ψυχαγωγίας μετά τη μουσική και το χορό. Παραμυθιακά στοιχεία αλλά και παραμυθιακά θέματα ανιχνεύουμε σε πολλούς αρχαίους μύθους, όπως για παράδειγμα οι θαυματουργοί σύντροφοι που συνόδευαν τον Ιάσονα στην Αργοναυτική εκστρατεία, είναι συνηθισμένοι ήρωες των λαϊκών παραμυθιών. Ακόμη ο λωτός που τρωνε οι σύντροφοι του Οδυσσέα και λησμονούμε την πατρίδα τους δεν είναι παρά το θέμα της λησμονιάς που συναντούμε συχνά στο λαϊκό παραμύθι.⁴⁷

Το σημαντικότερο γνώρισμα του λαϊκού παραμυθιού είναι ο έντονα φανταστικός και μαγικός κόσμος.⁴⁸ Συνήθη θέματα του λαϊκού παραμυθιού είναι: οι λάμιες, οι γοργόνες, οι νεράιδες, οι δράκοι, οι αράπηδες, οι πεντάμορφες βασιλοπούλες, τα βασιλόπουλα, τα ξωτικά παλάτια, τα μαγικά αντικείμενα, οι μεταμορφώσεις των ανθρώπων σε ζώα, φυτά και το αντίθετο, πύργοι με φαντάσματα, βουνά απρόσιτα...⁴⁹

⁴³ Κανατσούλη Μένη, *Το παραμύθι του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν σημείο συνάντησης του λαϊκού και του σύγχρονου παραμυθιού*, Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1992, τεύχος 25, σελ. 54

⁴⁴ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. , σελ. 85

⁴⁵ Μ. Γ. Μερακλής, *Το Λαϊκό παραμύθι*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, σελ.60

⁴⁶ Σακελλαρίου Χάρης, ό.π. σελ.98

⁴⁷ Κανάβα Ζωή, *Το Λαϊκό παραμύθι*, Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1988, τεύχος 9, σελ.31

⁴⁸ Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1992, τεύχος 25, σελ.54

⁴⁹ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ. 91

Στα αυθεντικά λαϊκά παραμύθια δίνεται έμφαση στην απεικόνιση άγριων σκηνών και θηριωδών – παρατήρηση που προκάλεσε τις έντονες και εύλογες ανησυχίες των παιδαγωγών για τη χρήση του παραμυθιού από τα παιδιά. Ακόμη ιδιαίτερη σημασία στο λαϊκό παραμύθι έχει ο χρόνος, στοιχείο άλλωστε προσδιοριστικό της δομής του. Οι εισαγωγικές φράσεις μεταφέρουν το παραμύθι σε μια διαχρονική εποχή όπου καθημερινότητα εξαφανίζεται ή χάνει την αξία της. Τέλος το λαϊκό παραμύθι, με τη σαφήνεια που το χαρακτηρίζει στην περιγραφή των ανθρώπινων προθέσεων και πράξεων, κατ' επέκταση τον κάθετο διαχωρισμό σε θετικούς και αρνητικούς ανθρώπινους χαρακτήρες, χαρίζει βεβαιότητα και ασφάλεια στο παιδί για το τι είναι ηθικά καλό και τι κακό.⁵⁰

Ο Bruno Bettelheim στο βιβλίο του «Οι χρησιμότητες της μαγείας, το νόημα και η σημασία των λαϊκών παραμυθιών», αναλύει αρκετά τα λαϊκά παραμύθια και υποστηρίζει ότι αυτά συμβάλλουν σημαντικά στη συγκρότηση της προσωπικότητας του παιδιού και είναι έργα τέχνης μοναδικά⁵¹

Από την άλλη πλευρά έχουμε τα έντεχνα ή σύγχρονα παιδικά παραμύθια. Σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν τα προσωπικά δημιουργήματα, παραμύθια και ιστορίες επώνυμων συγγραφέων, σε αντιδιαστολή προς τα λαϊκά. Η μεγάλη ζήτηση και οι νέες αντιλήψεις για τη λειτουργία του παιδικού παραμυθιού οδήγησαν πολλούς συγγραφείς και εκπαιδευτικούς να δώσουν «πρωτότυπη» παραγωγή. Άλλοτε έχει κάποια σχέση με λαϊκά μοτίβα, άλλοτε όχι.⁵²

Αναμφισβήτητα, το έντεχνο παραμύθι με τον ένα ή τον άλλο τρόπο τροφοδοτείται από το λαϊκό. Οι συγγραφείς που γράφουν για παιδιά

⁵⁰ Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1992, τεύχος 25, σελ.55,56,57

⁵¹ Παπαπετροπούλου – Κουλουμπή Κούλα, *Ο Bruno Bettelheim για τα παραδοσιακά παραμύθια*, Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1988, τεύχος 9, σελ. 17

⁵² Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο (1945-1958)*, εκδ. Καστανιώτη, σελ. 94

μελετούν τη λαϊκή λογοτεχνία, όπου ανακαλύπτουν πηγές έμπνευσης και ψυχικού πλουτισμού.⁵³

Παρόλα αυτά όλα τα χαρακτηριστικά των λαϊκών παραμυθιών δεν περιέχονται στο σύγχρονο ή έντεχνο παραμύθι. Σύμφωνα με τον Β. Δ. Αναγνωστόπουλο στο σύγχρονο παραμύθι,

- Αποφεύγονται ο έντονα μαγικός και αφελής κόσμος των λαϊκών παραμυθιών.
- Αποφεύγονται οι αγριότητες, θηριωδίες και κάθε είδους απανθρωπιά
- Οι ήρωες δεν χωρίζονται σε κοινωνικές τάξεις π.χ. βασιλιάδες, πριγκίπισσες, δούλοι κ.λ.π.⁵⁴
- Έχει στραφεί προς το θαυμαστό κόσμο του διαστήματος και στα εξωγήινα όντα.
- Οι ήρωες του παραμυθιού είναι διαστημάνθρωποι, όπως ο σούπερμαν.
- Το παραμύθι έγινε πιο λειτουργικό, δραστικό και ρεαλιστικό αναφερόμενο σε σύγχρονα θέματα, όπως φυσικό περιβάλλον, μόλυνση κ.λ.π.
- Έχει ύφος απλό και απλή πλοκή, χωρίς πολλά επεισόδια.
- Ο τόνος του είναι περισσότερο παιδικός.
- Η έκταση του σύγχρονου παραμυθιού συγκριτικά προς το παραδοσιακό είναι πιο σύντομη.
- Ο ηθικός προσανατολισμός του παραμένει ο ίδιος, η δικαίωση δηλαδή του Καλού και η καταδίκη του Κακού.⁵⁵ Δίνει πάντοτε ένα ευτυχισμένο τέλος στην ιστορία, ένα «happy end» με λυτρωτική και καθαρτική επίδραση στην ψυχολογία του παιδιού. Δεν αφήνει μετέωρο το παιδί, αλλά προσφέροντας μια «ηθική» λύση γεννά και τονώνει το αίσθημα της ασφάλειας και την πίστη στο δίκαιο.

⁵³ ό.π. σελ.92

⁵⁴ Κουλάκογλου – Ηλιάδη Καρίνα, *Ταύτιση και κοινωνικοποίηση στο παραμύθι*, Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1988, τεύχος 9, σελ. 14

⁵⁵ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ. 90

- Η αναφορά του σύγχρονου παραμυθιού στη μυθολογία, την ιστορία, τους λαϊκούς θρύλους και μύθους και το λαϊκό πολιτισμό είναι μάλλον ασθενική. Η παρουσία της μυθολογίας μας είναι έντονη και αισθητή στα μυθιστορήματα και μυθιστορίες.⁵⁶

Όπως είναι φανερό από τα προηγούμενα υπάρχει μια άμεση και άρρηκτη σχέση ανάμεσα στο παραμύθι, στους μύθους και στους θρύλους. Θα ήθελα λοιπόν πολύ συνοπτικά να κάνω μια αναφορά σ' αυτό το σημείο.

Ο μύθος, «λόγος ψευδής εικονίζων αλήθειαν» κατά τον ρήτορα Αφθόνιο (4^{ος} αι. μ.Χ) διαφέρει από το παραμύθι κυρίως ως προς την έκταση και το σκοπό. Ο μύθος είναι ευσύννοπος, δεν έχει μεγάλο διηγηματικό πλάτος, περιορίζεται σε ένα μόνο επεισόδιο. Ο σκοπός του, εξάλλου, είναι να διδάξει κυρίως, ενώ του παραμυθιού να διασκεδάσει.⁵⁷

Ο διαχωρισμός ανάμεσα στο παραμύθι και τις άλλες μορφές συμβολικού λόγου είναι συχνά δύσκολος. Οι μύθοι, θρύλοι και λαϊκές παραδόσεις είναι όροι που χρησιμοποιούνται εύκολα χωρίς βασικούς διαχωρισμούς μεταξύ τους, ενώ στην πραγματικότητα έχουν πολλές ριζικές διαφορές. Όλοι όμως έχουν σαν κοινό χαρακτηριστικό την πρωτότυπη φύση του.

Ο μύθος ανήκει σ' όλο το ανθρώπινο γένος. Ο θρύλος από την άλλη έχει ιστορικές βάσεις. Πολλές φορές έχει τραγικό τέλος, ενώ το πραγματικό παραμύθι έχει πάντα ευτυχισμένο τέλος.⁵⁸ Άλλωστε «το παραμύθι, σύμφωνα με τη Φιλίσα Χατζηγάνα, πρωταρχικό σκοπό έχει να τέρψει. Το γέλιο και η ψυχαγωγία είναι από τις βασικές ανάγκες για την υγιή ανάπτυξη του παιδιού όσο και η ανάγκη για τροφή, ύπνο και παιχνίδι.»⁵⁹ Η βάση του θρύλου είναι πάντα λογική, ενώ του παραμυθιού

⁵⁶ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας στη δεκαετία 1970-1980*, σελ. 94

⁵⁷ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *ό.π.* σελ. 63

⁵⁸ Γζ. Σ. Κούπερ, *ό.π.* σελ.17

⁵⁹ Φιλίσα Χατζηγάνα, *Παιδί και παραμύθι*, περ. Διαδρομές, τ. 9, Ανοιξη 1988, σελ.62

παράλογη. Ο θρύλος σπάνια ξεφεύγει από την πραγματικότητα, αντίθετα στα παραμύθια το υπερφυσικό είναι το βασικό συστατικό. Στο θρύλο ο άνθρωπος βρίσκεται αντιμέτωπος με τα στοιχεία της φύσης ή με άλλους ανθρώπους, ενώ στα παραμύθια συναντά υπερφυσικές δυνάμεις. Ενώ ο μύθος έχει ένα βαθύτερο νόημα και ο θρύλος είναι γεμάτος δράση, το παραμύθι έχει μια ρομαντική και συγκινησιακή γοητεία.⁶⁰

Σύμφωνα με τον Bruno Bettelheim, οι μύθοι και τα παραμύθια απαντούν σε αιώνια ερωτήματα: τι είναι πραγματικά ο κόσμος; Πως θα ζήσω τη ζωή μου σ' αυτόν; Οι απαντήσεις που δίνουν οι μύθοι είναι οριστικές, ενώ τα παραμύθια προτείνουν, τα μηνύματα τους υπονοούν λύσεις, αλλά ποτέ δεν τις κατονομάζουν. Τα παραμύθια αφήνουν το παιδί να φαντάζεται αν και με ποιον τρόπο θα εφαρμόσει στον εαυτό του αυτά που αποκαλύπτουν για τη ζωή και την ανθρώπινη φύση.⁶¹

Τέλος, πολύ σημαντική είναι η εισήγηση της Virginia Haviland, για το παραμύθι, στο 15^ο Συνέδριο της IBBY ή οποία πολύ ορθά επεσήμανε ότι: «Τα παραμύθια μπορούν να δώσουν ώθηση στη δημιουργικότητα και αν αναγνωρίσουμε πως η κληρονομιά μας αυτή πλουτίζεται με τα χρόνια, είμαστε αδικαιολόγητοι αν δεν κρατάμε ζωντανό αυτό το είδος λογοτεχνίας για τα παιδιά, που μεγαλώνοντας πρέπει να έχουν δυνατότητα να γίνουν δημιουργικοί ενήλικοι.»⁶²

⁶⁰ Τζ. Σ. Κούπερ, ό.π. σελ. 17-18

⁶¹ Bettelheim Bruno, *Η Μαγεία των παραμυθιών (Ψυχολογικές προσεγγίσεις)*, εκδ. Γλάρος, σελ. 68

⁶² Virginia Haviland, *Τα παραμύθια στην εποχή της Τεχνολογίας*, περ. Διαδρομές, τ.9 Άνοιξη 1988, σελ. 12

2.2 ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Η δεκαετία του 1970 – 1980 χαρακτηρίστηκε άνοιξη της παιδικής λογοτεχνίας.⁶³ Εκείνη τη χρονική περίοδο κάνει δυναμικά την εμφάνιση του ένα είδος παιδικής λογοτεχνίας που απευθύνεται στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Αυτό το είδος είναι οι λεγόμενες «Μικρές Ιστορίες», που θεωρείται το «μικρότερο» είδος της παιδικής λογοτεχνίας.

Η γέννηση των μικρών ιστοριών εντοπίζεται πολύ παλαιότερα, στις αρχές του αιώνα μας. Ερευνώντας, λοιπόν το παρελθόν διαπιστώνουμε πρώιμους τρόπους γραφής μικρών ιστοριών. Συγκεκριμένα:

Στο περιοδικό Παιδική Αποθήκη του Δ. Πανταζή το 1836, διαβάζουμε την *«Ιστορία του Κωνσταντίνου Γ' μικρού καλού παιδιού»* που αποτελεί μια προδρομική μορφή των μικρών ιστοριών.⁶⁴ Στη *«Διάπλαση των παιδών»* συναντάμε Μικρές Ιστορίες σε συνέχειες αλλά και με τον γενικό τίτλο *«Ανάγνωσμα δια πολύ μικρά παιδιά»*, όπως το *«Καλήν όρεξιν»* (1889)⁶⁵ και το *«Τα σπουργιτάκια και το μαμούδι»* (1885). Ο Γρ. Ξενόπουλος καλλιεργεί το είδος με ιστορίες αυτοτελείς, αλλά και σε συνέχειες, χρησιμοποιώντας το ψευδώνυμο «Η κυρά – Μάρθα», όπως : *« Μέγας Αλέξανδρος»* (1920), *«Στο μεγάλο πανηγύρι»* (1899)⁶⁶ Επίσης η Ιουλία Δραγούμη γράφει την ιστορία *«ο Βάτραχος που βαριέται»* (1919).⁶⁷ Ακόμη στον πρώτο τόμο του περιοδικού «Ζωή» που εκδίδει ο Εθνικός Σύνδεσμος ,το 1929, στη σελ. 591 καταγράφουμε άλλη μια μικρή ιστορία με το γενικό τίτλο *«Δια τα μικρά αδερφάκια»* και υπότιτλο *«Πως εδιορθώθηκε η Νίνα»*, που το υπογράφει η Ευφ. Γ.

⁶³ Τσιλιμένη Τασούλα, *Οι μικρές ιστορίες και οι διαγωνισμοί της Γυναικείας Λογοτεχνικής συντροφιάς*, περ. Διαδρομές, Άνοιξη 1996,τ.41, σελ.21

⁶⁴ Τσιλιμένη Τασούλα, *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970 –1990*, εκδ. Καστανιώτη, σελ.33

⁶⁵ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π., Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1996,τ.41, σελ.21

⁶⁶ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π., σελ.33, 37

⁶⁷ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π. , Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1996,τ.41, σελ.21

Σωσσίδου. Το 1949 η Π. Τσιμικάλη μας δίνει «*Τα τρία γατάκια*» και «*Το τολμηρό άσπρο κοκοράκι*». ⁶⁸Ο Βλέσσας γράφει τις «*Εύθυμες Ιστορίες*» το 1956, που αποτελούν μια μορφή μικρής ιστορίας και η Αντιγόνη Μεταξά στο βιβλίο με τίτλο «*Η ώρα του παιδιού*» περιλαμβάνει ανάμεσα στα παραμύθια και μικρές ιστορίες όπως: «*Μια αληθινή ιστορία*» και ο «*Τόμπος*». ⁶⁹

Μέσα από αυτήν την μικρή ιστορική αναδρομή, διαπιστώνουμε ότι οι μικρές ιστορίες, δεν κάνουν την εμφάνιση του για πρώτη φορά το 1970. Υφίστανται σαν είδος από πολύ νωρίτερα, απλά από τη δεκαετία του 1970 και ύστερα, κάνουν αισθητή την παρουσία τους, εξελίσσονται όλο και περισσότερο, κερδίζουν έδαφος και ανοίγονται ορίζοντες για την ανάπτυξη και την ωρίμανση τους.

Σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια και εξέλιξη των Μικρών ιστοριών έπαιξε και η Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά και ο Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου. Καθοριστικός όμως ήταν κυρίως ο ρόλος της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς. Μέσα από τους διαγωνισμούς της, σε σχέση με τις μικρές ιστορίες, που ξεκίνησαν το 1970 αναδείχθηκαν εξαιρετικοί συγγραφείς μικρών ιστοριών, όπου στην πορεία διαπιστώθηκε ότι οι, ως προς τον αριθμό, γυναίκες συγγραφείς υπερίσχυαν των ανδρών.

Όπως, και στην προηγούμενη ενότητα που αφορούσε το λαϊκό και έντεχνο παραμύθι, έτσι και εδώ θα διαπιστώσουμε ότι οι ορισμοί που δόθηκαν για τις μικρές ιστορίες ήταν πολλοί.

Σύμφωνα με τον ορισμό που έδωσε το 1986 ο Α. Δελώνης «Μικρή Ιστορία είναι μια πολύ σύντομη διήγηση, η οποία στα πλαίσια μιας πλέον ρεαλιστικής αντιμετώπισης της καθημερινότητας δίνει μια εικόνα ζωής από τον κόσμο του παιδιού, με λόγο αφαιρετικό αλλά

⁶⁸ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π., σελ.37

⁶⁹ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π. Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1996,τ.41, σελ.21

προσιτό στην αντιληπτικότητα του, οικείο και άμεσο και συγχρόνως συγκεκριμένο». Ένας ακόμη ορισμός δόθηκε από τον Β. Δ. Αναγνωστόπουλο, ο οποίος κάνει κάποια αναφορά στον όρο «μικρή ιστορία στο βιβλίο του Τάσεις και Εξελίξεις χωρίς όμως να την κατατάσσει ως αυτόνομο είδος.⁷⁰ Αργότερα βέβαια στη δέκατη συμπληρωμένη έκδοση του βιβλίου Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας, που αναφέρεται στη δεκαπενταετία 1980-1995, κατατάσσει από κοινού θεματογραφικά το παραμύθι με τις μικρές ιστορίες Σύμφωνα λοιπόν με τον ορισμό του κ. Αναγνωστόπουλου «οι Μικρές ιστορίες είναι λογοτεχνικές ρεαλιστικές διηγήσεις με θέματα το γύρω περιβάλλον, τις ανάγκες, τα προβλήματα και τα όνειρα των μικρών παιδιών⁷¹ και επίσης σημειώνει πως «οι μικρές ιστορίες είναι το λογοτεχνικό είδος που τα παιδιά του νηπιαγωγείου αγαπούν όσο και τα παραμύθια, γιατί συνήθως οι μικρές ιστορίες αναφέρονται στη σύγχρονη ζωή, σε κοντινά πράγματα και γεγονότα, σε βιώματα και επιθυμίες του μικρού παιδιού».⁷²

Ο Χ. Σακελλαρίου εντάσσει τις μικρές ιστορίες γενικά στο «παιδικό παραμύθι». Η Γ.Λ.Σ που καθιέρωσε και τον όρο «μικρή ιστορία», εντάσσει τις μικρές ιστορίες στην ίδια κατηγορία με το «παραμύθι». Την εξαίρεση αποτέλεσε η Λ. Πέτροβιτς - Ανδρουτσοπούλου, που το 1987 στο βιβλίο της Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία αναφέρεται ξεχωριστά στο είδος των μικρών ιστοριών και στους στόχους του.⁷³

Η «αναρχία» του όρου παρατηρείται ακόμα και μεταξύ των συγγραφέων μικρών ιστοριών, που χαρακτηρίζουν τα έργα του, άλλοτε «παραμύθι» και άλλοτε «ιστοριούλα».⁷⁴

⁷⁰ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π.σελ.38

⁷¹ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π. Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1996,τ.41, σελ.21

⁷² Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π., σελ.39

⁷³ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π., σελ.39

⁷⁴ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π. σελ. 40

Είναι εμφανές ότι δεν υπάρχει ένας ακριβής και περιεκτικός ορισμός που να μας δίνει άμεσα την σημασία του όρου «Μικρές Ιστορίες» και αυτό αποδεικνύει τη μη καθαρότητα του είδους.

Η ποικιλία αυτή όσον αφορά τον ορισμό της μικρής ιστορίας φανερώνει την ασάφεια μεταξύ των ορίων των ειδών του παραμυθιού, του διηγήματος και της ιστορίας. Αλλά ο όρος «ιστορία» γενικά αφορά κάθε είδος αφήγησης, είτε φανταστικών είτε πραγματικών γεγονότων. Παρ' όλη όμως την ποικιλία όσον αφορά τον όρο, είναι σαφές πως η μικρή ιστορία αποτελεί ένα αυτόνομο και δυναμικό είδος της παιδικής μας λογοτεχνίας.⁷⁵

Έναν τελευταίο εννοιολογικό προσδιορισμό για τις μικρές ιστορίες επιχειρεί να δώσει η κ. Τσιλιμένη Τασούλα στο βιβλίο της «Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970 –1990». Συγκεκριμένα: Μικρή ιστορία είναι μια περιορισμένου μήκους αφήγηση, με απλή πλοκή, λιτότητα ύφους και γλώσσας, που απεικονίζει καθημερινές ρεαλιστικές σκηνές της ζωής του παιδιού και των ενηλίκων, καθώς και πολιτισμικές πανανθρώπινες αξίες. Σκοπό έχει την ψυχαγωγία, την πληροφόρηση και ενημέρωση των μικρών παιδιών πάνω σε ηθικό – κοινωνικό –πολιτιστικά θέματα, την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας και την εισαγωγή των μικρών αναγνωστών στο χώρο της λογοτεχνίας.⁷⁶

2.2.1 Βασικά χαρακτηριστικά

Τα βασικά χαρακτηριστικά των μικρών ιστοριών είναι τα ακόλουθα:

Έκταση: Ο όρος «μικρή» καθορίζει την έκταση της ιστορίας.⁷⁷ Κυμαίνεται από μία έως δύο - δύομισι σελίδες.⁷⁸ Το ζήτημα της έκτασης

⁷⁵ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π. σελ. 40,41,42

⁷⁶ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π., σελ. 43

⁷⁷ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π., Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1996,τ.41, σελ.22

έχει άμεση σχέση με την ηλικία του αναγνωστικού κοινού στην οποία απευθύνεται , γιατί η προσοχή των μικρών παιδιών είναι περιορισμένης χρονικής διάρκειας.⁷⁹

Γλώσσα: Το λεξιλόγιο ενός μικρού παιδιού είναι περιορισμένο.⁸⁰ Κι αυτό συμβαίνει γιατί η γλώσσα του παιδιού σ' αυτήν την ηλικία βρίσκεται σε εξέλιξη.⁸¹ Αν λοιπόν θέλει κάποιος να περιγράψει κάποιες καταστάσεις στο παιδί θα πρέπει να το κάνει αναλυτικά χρησιμοποιώντας λέξεις του λεξιλογίου που είναι οικείο στο παιδί.⁸² Πρέπει λοιπόν η γλώσσα που θα χρησιμοποιηθεί να είναι λιτή , απλή εικονοπλαστική , οι προτάσεις να είναι μικρές, οι λέξεις διαυγείς και εύηχες. Ακόμη Να υπάρχει διάλογος γιατί προσδίδει αμεσότητα και ζωντάνια. Υπάρχουν συμβολισμοί αλλά όχι τόσο δύσκολοι για την αντιληπτικότητα του παιδιού.⁸³

Θεματολογία: Τα θέματα είναι απλά, δίχως βαθύτερα νοήματα που θα πρέπει να αποκρυπτογραφήσουν οι μικροί αναγνώστες, καθώς έχουν περιορισμένη αντίληψη για τον κόσμο των ιδεών και των εμπειριών. Τα θέματα που αναπτύσσουν οι μικρές ιστορίες σταθεροποιούν και διευρύνουν την εμπειρία και τη γνώση του παιδιού και καλλιεργούν πανανθρώπινες και διαχρονικές αξίες, όπως η ειρήνη, η αλληλεγγύη, η συνεργασία, η φιλία, ο σεβασμός και η φροντίδα της φύσης.⁸⁴

Χώρος & Χρόνος : «Η ιστορία αυτή θα πρέπει να διαδραματίζεται σ' ένα περιβάλλον, σ' ένα χώρο γνωστό και κατανοητό στο μικρό παιδί. Στο σπίτι του, στη γειτονιά του, στο χωριό ή την εξοχή...»επισημαίνει η

⁷⁸ Δελώνης Αντώνης, *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο*, εκδ. Σύγχρονο σχολείο, σελ. 69

⁷⁹ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π., σελ. 43

⁸⁰ Γεωργία Ταρσούλη, *Παραμύθια και μικρές ιστορίες*, Περιοδικό Διαδρομές, Καλοκαίρι 1986, τ. 2

⁸¹ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π. Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1996,τ.41, σελ.22

⁸² Γεωργία Ταρσούλη, ό.π.Περιοδικό Διαδρομες, Καλοκαίρι 1986, τ. 2, σελ.138

⁸³ Δελώνης Αντώνης, ό.π., εκδ. Σύγχρονο σχολείο, σελ.69

⁸⁴ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π., σελ. 45

Γεωργία Ταρσούλη.⁸⁵ Τα γεγονότα θα πρέπει να εκτυλίσσονται στο σήμερα και όλα να συμβαίνουν σε γνώριμο και οικείο περιβάλλον.

Πρόσωπα: Τα πρόσωπα στις μικρές ιστορίες είναι κυρίως:

- Άνθρωποι.
- Ζώα, πουλιά έντομα
- Αντικείμενα

Δομή: Παρά το γεγονός ότι η έκταση των μικρών ιστοριών, όπως προανέφερα, είναι μικρή, είναι απαραίτητη η ύπαρξη μιας πλοκής.

Η πλοκή όσο απλή και αν είναι πρέπει να έχει αρχή μέση και τέλος για να θεωρηθεί ολοκληρωμένη και άρτια από το παιδί.

Τέλος: Η κατάληξη των μικρών ιστοριών είναι συνήθως προβλέψιμη, αναμενόμενη και θετική.⁸⁶

Στόχοι: «Παλιότερα μια τέτοια ιστορία έπρεπε να έχει πάντα ένα ηθικό δίδαγμα – χωρίς να είναι αυστηρά διδακτική. Σήμερα το ηθικό δίδαγμα δίνεται καμιά φορά έμμεσα, αλλά συχνά δεν υπάρχει καθόλου» σύμφωνα με τη Γεωργία Ταρσούλη⁸⁷ Ακόμη Η Αγγ. Βαρελλά τονίζει πως «...Οι Μικρές ιστορίες δεν πρέπει να είναι διδακτικές. Το δίδαγμα πρέπει να βγαίνει μέσα από το κείμενο, από τη δράση, από τη ζωή των ηρώων».

Ολοκληρώνοντας θα πρέπει να αναφέρουμε ότι οι μικρές ιστορίες

1. Αναπτύσσουν και καλλιεργούν κύρια την μητρική γλώσσα.
2. Μέσω της λογοτεχνικότητας τους προσφέρουν γνώσεις για τον κόσμο που περιβάλλει το παιδί, χωρίς να είναι αποκλειστικά βιβλία γνώσεων.
3. Εμπνέουν και καλλιεργούν αισθήματα αισιοδοξίας, εμπιστοσύνης, αγάπης, φιλίας, στοιχεία απαραίτητα για την υγιή ανάπτυξη των μικρών παιδιών.

⁸⁵ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π. Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1996,τ.41, σελ.22

⁸⁶ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π., σελ. 51

⁸⁷ Γεωργία Ταρσούλη, ό.π.σελ.138

4. Διαμορφώνουν στάση απέναντι στο λογοτεχνικό βιβλίο και προετοιμάζουν αναγνώστες καλλιεργώντας τη φιλιαναγνωσία.⁸⁸

Οι μικρές ιστορίες είναι το είδος που τα παιδιά του νηπιαγωγείου αγαπούν όσο και τα παραμύθια, γιατί συνήθως οι μικρές ιστορίες αναφέρονται στη σύγχρονη ζωή, σε κοντινά πράγματα και γεγονότα, σε βιώματα και επιθυμίες του μικρού παιδιού. Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι Μικρές Ιστορίες είναι ένα είδος εξαιρετικά χρήσιμο στους νηπιαγωγούς, στους οποίους παρέχει πολλές δυνατότητες αξιοποίησης του μέσα στην τάξη.⁸⁹ Όταν τις αναδιηγούνται τα νήπια, αποβαίνουν πολύ χρήσιμες ασκήσεις του προφορικού λόγου.⁹⁰ Οι μικρές ιστορίες σκιαγραφούν, «αναπαριστούν σε ένα βαθμό τη ζωή. Τέλος με τα θέματα τους σταθεροποιούν και διευρύνουν την εμπειρία και τη γνώση του παιδιού και καλλιεργούν πανανθρώπινες και διαχρονικές αξίες, όπως η ειρήνη, η αλληλεγγύη, η συνεργασία, η φιλία, ο σεβασμός και η φροντίδα της φύσης.⁹¹

⁸⁸ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π. Περιοδικό Διαδρομές, Άνοιξη 1996, τ.41, σελ.22, 26

⁸⁹ Δελώνης Αντώνης, ό.π σελ.70

⁹⁰ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Γλωσσικό Υλικό για το Νηπιαγωγείο*, εκδ. Καστανιώτη, σελ. 148

⁹¹ Τσιλιμένη Τασούλα, ό.π., σελ. 47

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ ΠΟΤΕ ΞΕΚΙΝΑ ΑΥΤΗ Η ΣΧΕΣΗ

Συχνά ακούγεται το ερώτημα: Από πότε μπορούμε να φέρουμε το παιδί σ' επαφή με το βιβλίο; Μα... από τη στιγμή που μπορεί να χουφτώσει την κουδουνίστρα του, απαντούν οι παιδοψυχολόγοι. Από την ηλικία των έξι μηνών που είναι σε θέση να πιάσει ένα μικρό βιβλίο και να το κρατήσει λίγο, να το χρησιμοποιεί όπως όλα τα αντικείμενα. Να το πετά από δω κι από κει, να το τραβά, να το σκίζει ή να το δαγκώνει. Έτσι το βιβλίο γίνεται παιχνίδι. Με το παιχνίδι άλλωστε αποκτά από τη βρεφική ηλικία, την εμπειρία να μπορεί, μεγαλώνοντας, να χρησιμοποιεί το αντικείμενο αυτό, που λέγεται «βιβλίο».⁹²

Η πρώτη επαφή λοιπόν με τα βιβλία, επιδιώκεται κατά κανόνα αρκετά νωρίς, όπως μαρτυρούν τα πάνινα και πλαστικά «βιβλία» που κυκλοφορούν στο εμπόριο και που αφορούν φυσικά τη βρεφική ηλικία.⁹³ Σε κάποιες χώρες, μάλιστα, εκδίδονται εικονογραφημένα βιβλία που προορίζονται για βρέφη. Έχουν το κατάλληλο μέγεθος για να μπορούν να το σηκώσουν, ανθεκτική βιβλιοδεσία, και μεταξωτό χαρτί για να πλένονται.⁹⁴

Η πρόωρη αυτή επαφή του βρέφους με το βιβλίο το συνηθίζει να μη βλέπει, μεγαλώνοντας, το βιβλίο σα μια δυσάρεστη και κοπιαστική δουλειά.⁹⁵ Ξεκινάμε με μια γενικά αποδεκτή αρχή, ότι το διάβασμα

⁹² Δαράκη Πέπη, *Το προσχολικό παιδί και οι ανάγκες του*, εκδ. Δωδώνη, σελ. 142

⁹³ Καρπόζηλου Μάρθα, *Το παιδί στην χώρα των βιβλίων*, εκδ. Καστανιώτη, σελ.23

⁹⁴ Δαράκη Πέπη, ό.π.σελ 143

⁹⁵ Δαράκη Πέπη, ό.π., σελ. 142

πρέπει να είναι χαρά και όχι καταπίεση. Να είναι δηλαδή πρόσκληση σε ένα θαυμαστό κόσμο, πρόσκληση και πρόκληση για αυτενέργεια.⁹⁶

Έρευνες έχουν αποδείξει ότι τα παιδιά διαμορφώνουν την στάση τους απέναντι στο βιβλίο ήδη από πολύ μικρή ηλικία και ότι η σχέση αυτή επηρεάζεται και καθορίζεται από τον τρόπο που αποκτούν τις πρώτες τους εμπειρίες με τα έντυπα.⁹⁷ Όσο νωρίτερα λοιπόν γνωρίσει και αγαπήσει το παιδί το βιβλίο τόσο περισσότερο θα ωφεληθεί λένε οι ειδικοί.⁹⁸ Η ομαλή, προοδευτική και βιώσιμη ανάπτυξη της σχέσης παιδιού και βιβλίου είναι πολύ σημαντικός παράγοντας για τη ζωή του παιδιού.⁹⁹ Βασικός στόχος είναι το παιδί να γνωρίσει και να συνηθίσει το βιβλίο σαν αντικείμενο καθημερινής χρήσης και να του γίνει απαραίτητο σε όλη του τη ζωή,¹⁰⁰ να του δίνει την ευκαιρία ν' ανακαλύπτει μέσα σ' αυτό τον ίδιο τον εαυτό.¹⁰¹

⁹⁶ Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, *Θέματα παιδικής λογοτεχνίας Α' Ανιχνεύσεις*, εκδ. Καστανιά, σελ. 138

⁹⁷ Καρπόζηλου Μάρθα, ό.π. σελ. 23

⁹⁸ Δαράκη Πέπη, ό.π. σελ. 143

⁹⁹ Δελώνης Αντώνης, *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο*, εκδ. Σύγχρονο σχολείο, σελ.94

¹⁰⁰ Δαράκη Πέπη, ό.π. σελ.143

¹⁰¹ Πέπη Δαράκη, *Το παιδί χρειάζεται μια δική του λογοτεχνία*, περ. Διαδρομές, τ. 14, Καλοκαίρι 1989, σελ.139

3.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΥΝ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Είναι πολύ σημαντικό να αναφέρω τους παράγοντες εκείνους που, αν μη τι άλλο, είναι οι πρώτοι και ουσιαστικότεροι δάσκαλοι του παιδιού, όσον αφορά τη σύνδεση του με το βιβλίο και όχι μόνο.

3.1.1 Οικογένεια

Ο δρόμος που οδηγεί το παιδί στο βιβλίο ξεκινά από την οικογένεια,¹⁰² η οποία επηρεάζει την αναγνωστική εξέλιξη του παιδιού.¹⁰³ Η ζεστή αγκαλιά του γονιού που διαβάζει και ξαναδιαβάζει ένα εικονογραφημένο βιβλίο, για χάρη ενός μοναδικού ακροατή, φαίνεται ότι συμβάλλει ποικιλοτρόπως στην μεταγενέστερη γλωσσική, νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.¹⁰⁴ Όταν κάποιος μεγάλος παίρνει αγκαλιά το παιδί ή κάθεται δίπλα του και του διαβάζει με απόλαυση, η απόλαυση αυτή περνιέται και στο παιδί. Νιώθει ζεστασιά, νιώθει ικανοποίηση που είναι το αντικείμενο προσοχής του μεγάλου και αυτά τα θετικά συναισθήματα του περνούν στο βιβλίο.¹⁰⁵ Η εκμάθηση της γλώσσας και στη συνέχεια η δημιουργία της φιλιαναγνωσίας, εξαρτώνται πολύ απ' αυτές τις στιγμές που είναι ολοκληρωτικά αφιερωμένες στο παιδί.¹⁰⁶ Η συγγραφέας Βίτω Αγγελοπούλου υποστηρίζει πως «σ' ένα οικογενειακό περιβάλλον απ' όπου δε λείπει το βιβλίο, το παιδί γρήγορα

¹⁰² Β.Δ.Αναγνωστόπουλος – Αντ. Δελώνης, *Παιδική λογοτεχνία και σχολείο*, εκδ. Πατάκη, σελ.71

¹⁰³ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Η λειτουργία λόγου – εικόνας στο παιδικό βιβλίο και η σημασία τους για το παιδί – αναγνώστη* Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά, *Περιπλανήσεις στην Παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Ακρίτας σελ. 27

¹⁰⁴ Καρπόζηλου Μάρθα, ό.π. σελ 23

¹⁰⁵ Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου, *Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία*, εκδ. Καστανιώτη, σελ. 158

¹⁰⁶ Βίτω Αγγελοπούλου, *Η πρώτη επαφή με το βιβλίο*, περ. Διαδρομές, τ.4, Χειμώνας, 1986, σελ.267

εξοικειώνεται μ' αυτό, ιδιαίτερα αν οι γονείς κάνουν τη σχετική προσπάθεια».¹⁰⁷

Ο ρόλος της οικογένειας στην καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας και της σωστής σχέσης παιδιού και βιβλίου είναι λεπτός, υπεύθυνος και αποφασιστικός. Η αναγνωστική συμπεριφορά των γονιών καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και τη στάση του παιδιού απέναντι στο βιβλίο.¹⁰⁸ Η κατάλληλη συμπεριφορά των γονιών θα ξυπνήσει στη ψυχή τη χαρά του διαβάσματος.¹⁰⁹

Αυτό συμβαίνει για δύο λόγους, γιατί:

1. Τα παιδιά μιμούνται τους γονείς και θέλουν να κάνουν ο,τι κάνουν και εκείνοι.¹¹⁰ Επόμενο λοιπόν, ν' αγαπήσουν το βιβλίο, αν βλέπουν βιβλία τριγύρω τους στο σπίτι και τους μεγάλους να διαβάζουν.¹¹¹
2. Νιώθουν πως η επαφή με το βιβλίο είναι κάτι που αξίζει κι έχουν έμφυτη την περιέργεια να το γνωρίσουν.¹¹²

Η οικογένεια λοιπόν, επωμίζεται το μεγαλύτερο βάρος να γίνει το παιδί καλός αναγνώστης. Δεν εννοούμε βέβαια του διδάξει γράμματα – αυτό είναι δουλειά του σχολείου – αλλά να θεμελιώσει μια σωστή επαφή ανάμεσα στο παιδί και στο έντυπο, να καλλιεργήσει την ψυχική διάθεση γι' αυτή την επαφή, να υποθάλπει δημιουργικά την όρεξη για διάβασμα.

Σύμφωνα με τον Β.Δ. Αναγνωστόπουλο «η φιλιαναγνωσία είναι διάθεση εσωτερική και στάση γενικότερα ζωής, κι έπειτα τα παιδιά μιμούνται τους μεγαλύτερους, οπότε για να γίνει το παιδί καλός αναγνώστης, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το οικογενειακό

¹⁰⁷ Βίτω Αγγελοπούλου ό.π., σελ.267

¹⁰⁸ Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, *Θέματα παιδικής λογοτεχνίας Α' Ανιχνεύσεις*, εκδ. Καστανιώτη, σελ. 136

¹⁰⁹ Β.Δ.Αναγνωστόπουλος – Αντ. Δελώνης, *Παιδική λογοτεχνία και σχολείο*, εκδ. Πατάκη, σελ.71

¹¹⁰ Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ. 136

¹¹¹ Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου, ό.π. σελ. 158

¹¹² Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ 136

περιβάλλον. Εκεί καλλιεργούνται οι συνήθειες. Και το διάβασμα είναι συνήθεια».¹¹³

Βέβαια, κανείς δεν εγγυάται ότι το παιδί που του διαβάζουν πολύ όταν είναι μικρό ή που μεγαλώνει ανάμεσα σε βιβλιόφιλους θα γίνει οπωσδήποτε δεινός αναγνώστης. Θα είναι ωστόσο αδύνατο να παραγνωρίσει αργότερα στη ζωή του την αξία των βιβλίων και το ρόλο τους.¹¹⁴

3.1.2 Σχολείο

Πέρα από την οικογένεια, ουσιαστικός παράγοντας ανάπτυξης της φιλιαναγνωσίας, είναι και το σχολείο. Εδώ ό,τι προσφέρεται ακολουθεί μία μέθοδο, ένα σύστημα παιδαγωγικό με τις θετικές και αρνητικές πλευρές.¹¹⁵

Η συμβολή του εκπαιδευτικού στην διαμόρφωση, την καλλιέργεια και την ανάπτυξη της σχέσης παιδιού και βιβλίου έχει μία σπουδαιότητα που υπερβαίνει κατά πολύ την σημασία της διδασκαλίας της ανάγνωσης και της γραφής και εκτείνεται στην ενθάρρυνση και ενίσχυση της φιλιαναγνωσίας,¹¹⁶ γιατί με τη αναγνωστική συμπεριφορά του θα συμβάλλει λίγο ή πολύ στη διαμόρφωση της αναγνωστικής συμπεριφοράς του παιδιού.¹¹⁷

Συγκεκριμένα ο ρόλος της νηπιαγωγού είναι θεμελιώδης. Έχει τη δύναμη να πλάσει την προσωπικότητα του παιδιού μ' έναν τρόπο καθοριστικό. Γι' αυτό και η ευθύνη της είναι καθοριστική. Σύμφωνα με τον Αντώνη Δελώνη, «μπορεί η νηπιαγωγός να μην είναι υπεύθυνη για

¹¹³ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Η λειτουργία λόγου – εικόνας στο παιδικό βιβλίο και η σημασία τους για το παιδί – αναγνώστη*, Περιπλανήσεις στην Παιδική λογοτεχνία, Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά, εκδ. Ακρίτας σελ. 28

¹¹⁴ Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου, ό.π. σελ. 158

¹¹⁵ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος ό.π σελ. 29

¹¹⁶ Καρπόζηλου Μάρθα, ό.π. σελ. 24

¹¹⁷ Β.Δ.Αναγνωστόπουλος – Αντ. Δελώνης, *Παιδική λογοτεχνία και σχολείο*, εκδ. Πατάκη, σελ.71

την προϊστορία του παιδιού, είναι όμως υπεύθυνη για να διαμορφώσει τη συνέχεια...»¹¹⁸

Η νηπιαγωγός, αν είναι καταρτισμένη και αγαπά τα παιδιά που της εμπιστεύονται μπορεί να επιτελέσει αληθινά θαύματα στον τομέα της εξοικείωσης του παιδιού με τη λογοτεχνία, πράγμα που θα το καταστήσει αργότερα έναν επαρκή αναγνώστη.¹¹⁹ Τα εικονογραφημένα βιβλία και τα βιβλία με παραμύθια, με την κατάλληλη χρησιμοποίηση από τη νηπιαγωγό ή τους υπεύθυνους των παιδικών σταθμών, είναι δυνατόν να μπουν στη ζωή των παιδιών, με τον ίδιο τρόπο που μπαίνουν και οι άλλες δραστηριότητες που προορίζονται για την προσχολική ηλικία, σαν παιχνίδι και ψυχαγωγία.¹²⁰

Για να μπορέσει λοιπόν η νηπιαγωγός να φέρει το παιδί κοντά στο βιβλίο θα πρέπει να:

- ◆ Να δημιουργήσει μια βιβλιοθήκη στην αίθουσα, δηλαδή ένα χώρο όπου θα υπάρχουν βιβλία στη διάθεση των παιδιών.
- ◆ Να διαβάζει στα παιδιά βιβλία. Φυσικά το διάβασμα δεν είναι αρκετό. Πρέπει να προχωρήσει κι αυτό σε κατανόηση του κειμένου δηλαδή να ωθήσει τα παιδιά σε διάλογο πάνω σε αυτά που άκουσαν, να λυθούν απορίες.
- ◆ Να παίζουν το θέμα του βιβλίου (δραματοποίηση)
- ◆ Να ζωγραφίσουν το θέμα του βιβλίου.¹²¹

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο δρόμος προς το βιβλίο ξεκινάει από το σπίτι μας και παρουσιάζει πλούσιες μορφικές εναλλαγές, πλατύς ή στενός, ασφαλτοστρωμένος ή χαλικόστρωτος, περνώντας από το σχολείο, το βιβλιοπωλείο, τις βιβλιοθήκες, τις εκθέσεις βιβλίων, την τηλεόραση και καταλήγει και πάλι στο σπίτι μας. Και σας

¹¹⁸ Δελώνης Αντώνης, *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο*, εκδ. Σύγχρονο σχολείο, σελ. 101

¹¹⁹ Καλλέργης Εμμ. Ηρακλής, *Προσεγγίσεις στην παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Καστανιώτη, σελ. 222

¹²⁰ Βίτω Αγγελοπούλου ό.π., σελ 268

βεβαιώνουμε πως είναι δρόμος, πέρα από τις δυσκολίες, γεμάτος φως, χρώματα κι αρώματα.¹²²

¹²¹ Δελώνης Αντώνης, ό.π. σελ 102 -103

¹²² Β.Δ.Αναγνωστόπουλος – Αντ. Δελώνης, ό. π., σελ 72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΑΙΩΝΑΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ

Λέγεται – και όχι αδικαιολόγητα – ότι ζούμε στον αιώνα της εικόνας και ότι αυτή επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη διαμόρφωση των αισθητικών αντιλήψεων κάθε ανθρώπου.

Η εικόνα, ως εικαστική και παντοδύναμη γλώσσα,¹²³ ως γλώσσα επικοινωνίας και έκφρασης, κωδικοποιεί ή αποκωδικοποιεί το λόγο,¹²⁴ επιδρά στην διανοητική και ψυχική διάπλαση των παιδιών, καλλιεργεί τη φαντασία και συνδέεται ιδιαίτερα με τα παιδικά βιβλία.

Η εικονογράφηση, ασπρόμαυρη ή έγχρωμη, που λειτουργεί ως προς το κείμενο άλλοτε παραπληρωματικά και άλλοτε αυτόνομα είναι βασικό στοιχείο της αναγνωσιμότητας των παιδικών βιβλίων, κυρίως όσον αναφέρονται στις μικρές ηλικίες.¹²⁵

Ιστορία του εικονογραφημένου βιβλίου σημαίνει ουσιαστικά την ιστορία των βιβλίων με εικόνες, τα οποία απευθύνονται σε παιδιά μικρής ηλικίας. Χρονικά προηγήθηκαν τα εικονογραφημένα χειρόγραφα, ακολούθησαν τα βιβλία με εικόνες και τα εικονογραφημένα έντυπα και πολύ αργότερα έκαναν την εμφάνισή τους τα εικονογραφημένα βιβλία.¹²⁶

Τα πρώτα εικονογραφημένα βιβλία απευθύνονταν κυρίως «...σε πολύ λίγα παιδιά της αριστοκρατίας». Για τα παιδιά των ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων δεν υπήρχαν ανάλογα βιβλία αποκλειστικά προοριζόμενα για την ηλικία τους. Λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος

¹²³ Περιοδικό Διαδρομές, τ.53, Άνοιξη 1999, σελ. 3

¹²⁴ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Η λειτουργία λόγου – εικόνας στο παιδικό βιβλίο και η σημασία τους για το παιδί – αναγνώστη*, Περιπλανήσεις στην Παιδική λογοτεχνία, Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά, εκδ. Ακρίτας σελ. 18

¹²⁵ Περιοδικό Διαδρομές, τ.53, Άνοιξη 1999, σελ. 3

¹²⁶ Κιτσαράς Δ. Γεώργιος, *Το εικονογραφημένο βιβλίο στη νηπιακή και πρωτοσχολική ηλικία*, εκδ. Παπαζήση, σελ. 24

ότι πριν από το 16^ο αιώνα η παιδική ηλικία αποτελούσε ένα χώρο αποκομμένο από τον ευρύτερο κοινωνικό, αντιλαμβάνεται κανείς ότι στην ουσία το ψυχαγωγικό βιβλίο δεν είχε κάνει ακόμη την εμφάνιση του.¹²⁷

Ο J. A. Comenius στο βιβλίο του «Ο ορατός κόσμος σε εικόνες» που γράφτηκε το 1637 τόνισε για πρώτη φορά την αναγκαιότητα της εικονογράφησης σ' ένα βιβλίο για παιδιά, αναγνωρίζοντας, μ' αυτόν τον τρόπο, τη δυνατότητα του να καταστήσει ένα κείμενο πιο προσιτό και πιο προσφιλές στο παιδί. Ο Διαφωτισμός (18^{ος} αιώνας) αλλά και το κίνημα του ρομαντισμού συντελούν στην καταξίωση του παιδιού και στην πληθωρική διακίνηση του βιβλίου.¹²⁸

Η εικονογράφηση του παιδικού και νεανικού βιβλίου έγινε αντικείμενο ιδιαίτερης προσοχής και μελέτης τα τελευταία είκοσι (20) χρόνια. Η εκδοτική έξαρση της τελευταίας 20ετίας συνοδεύτηκε και με ανάλογη άνοδο ποιότητας της εικονογράφησης. Ιστορικά η εικονογράφηση στο ελληνικό παιδικό βιβλίο εμφανίζει την εξής πορεία: στην περίοδο 1850 –1940 η εικονογράφηση είναι κυρίως ασπρόμαυρη, μετά το 1945 εμφανίζεται προοδευτικά η έγχρωμη και φυσικά βοήθησε σ' αυτό και η καταγιστική πρόοδος που σημειώθηκε στα μέσα εκτύπωσης.¹²⁹

¹²⁷ Ασωνίτης Πολυδεύκης, *Η εικονογράφηση στο βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ. Καστανιώτη, σελ.31

¹²⁸ Ασωνίτης Πολυδεύκης, *ό.π.* σελ.33

¹²⁹ Δελώνης Αντώνης, *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο*, εκδ Σύγχρονο σχολείο, σελ.159

4.1 Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ

«Εν αρχή ην ο λόγος». Αυτός ο λόγος υπάρχει μόνος του, έχει τη δύναμη ο ίδιος να ζωοποιεί τον μέσα και έξω κόσμο. Όταν παίρνει μορφή γίνεται σύμβολο γραφής, μεταπηδά σε μια άλλη οντότητα: γίνεται κείμενο. Και η εικονοπλαστική του δύναμη γίνεται αφορμή για μια νέα γλώσσα: **τη γλώσσα της εικόνας**.

Μία άλλη γλώσσα, γλώσσα επικοινωνίας και έκφρασης που κωδικοποιεί ή αποκωδικοποιεί το λόγο. Λειτουργεί αυτόνομα και παραπληρωματικά κοντά στο λόγο. Η εικόνα δεν είναι απλώς μία απεικόνιση ή έκφραση μιας κατάστασης ή ενός γεγονότος με υλικά μέσα και τρόπους, αλλά και ό,τι σχηματίζει κανείς μέσα του με τη φαντασία.¹³⁰

Η προτίμηση που απολαβαίνει σήμερα η εικόνα δικαιολογείται κατά ένα μεγάλο ποσοστό από τις λειτουργίες της, οι οποίες, κατά κοινή ομολογία, φαίνεται ν' ανταποκρίνονται στις ανάγκες του σύγχρονου ατόμου για την απόκτηση γρήγορης και ευχάριστης γνώσης. Προβάλλεται δηλαδή μέσω της εικόνας μία απευθείας εμπειρία του εικονιζόμενου, πράγμα που αποτελεί εξάλλου και το βασικό λόγο της ευρείας αποδοχής.¹³¹

Η σχέση ανάμεσα στο λόγο και την εικόνα δεν είναι σχέση ισοδυναμίας. Η εικόνα σήμερα έγινε ευγλωττότερη και πιο επιθετική.¹³² Η εικόνα επικοινωνεί με σύμβολα που χαρακτηρίζονται για τη χαλαρότερη σε σχέση με τη γλώσσα συντακτική δομή τους. Συγκεκριμένα υποστηρίζεται ότι η εικόνα λειτουργεί με κανόνες που είναι διαφορετικοί από τους κανόνες της γλώσσας.

1. Δεν επιβάλλει την επεξεργασία των εννοιών που απαιτεί η γλώσσα για την κατανόηση της.

¹³⁰ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π.σελ. 17 - 18

¹³¹ Ασωνίτης Πολυδεύκης, ό.π. σελ.42

¹³² Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π. σελ. 18

2. Έχει μεγαλύτερο βαθμό ελευθερίας στην «ανάγνωση».
3. Παρέχει στο θεατή τη δυνατότητα συμμετοχής κυρίως μέσω του εικονιστικού κώδικα ανάγνωσης και τέλος
4. Ο αναγνώστης δεν αναγκάζεται για την προσέγγιση της σε γλωσσικές συσχετίσεις, αφού ο εικονιστικός κώδικας ανάγνωσης στηρίζεται σε μία λιγότερο αυστηρή απ' ότι η γλώσσα σύνταξη.¹³³

Η εικόνα σ' ένα παιδικό βιβλίο (παραμύθι – μικρές ιστορίες) παίζει καθοριστικό ρόλο. Είναι αυτή που θα κάνει το παιδί να αγαπήσει το βιβλίο, είναι το πρώτο βήμα του παιδιού να πλησιάσει την τέχνη και να καλλιεργήσει την αισθητική του, είναι ένας άμεσος τρόπος να αφομοιώσει καλύτερα το βιβλίο.¹³⁴ Σύμφωνα με μια πολύ εύστοχη παρατήρηση της Βάσως Ψαράκη «η εικόνα, μπορεί και πρέπει να λέει περισσότερα από όσα λέει ο λόγος ή να λέει λιγότερα και να ερεθίζει τον αναγνώστη να σκεφτεί και άλλα».¹³⁵

¹³³ Ασωνίτης Πολυδεύκης, ό.π. σελ.42

¹³⁴ Άννα Μενδρινού, *Η σημασία της εικονογράφησης και ο ρόλος του εικονογράφου στο παιδικό βιβλίο*, Εισηγήσεις Β' Σεμιναρίου του Κύκλου Παιδικού Βιβλίου, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988 σελ.146

¹³⁵ Δέσποινα Στίκα, *Ανιμιστικά στοιχεία στη ζωγραφική μου σε βιβλία για μικρά παιδιά, Κύκλος του ελληνικού παιδικού βιβλίου*, Η συγγραφή και η εικονογράφηση, εκδ. Καστανιώτη, σελ. 279

4.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ ΣΤΗ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ

Στην χώρο παιδικής λογοτεχνίας όσον αφορά στις προσπάθειες για δημιουργική συνύπαρξη λόγου και εικόνας πρωταγωνιστικό ρόλο αναλαμβάνει το εικονογραφημένο βιβλίο που φαίνεται να ανταποκρίνεται στην «αισθητική» φύση του παιδιού.¹³⁶

Ο ρόλος και η σπουδαιότητα της εικονογράφησης των παιδικών βιβλίων γενικά έχει επισημανθεί από εικονογράφους, παιδαγωγούς, ψυχολόγους. Ειδικά για τα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, η παρουσία της εικονογράφησης είναι απαραίτητη όχι μόνο για λόγους αισθητικούς αλλά και για παιδαγωγικούς. Η εικόνα καλλιεργεί τη φαντασία,¹³⁷ που είναι εξαιρετικά γόνιμη στην ηλικία των τριών έως έξι χρόνων,¹³⁸ και την αισθητική, οξύνει την παρατηρητικότητα, διευρύνει τις γνώσεις για τον κόσμο που περιβάλλει το παιδί. Και επίσης αποτελεί καθοριστικό ρόλο επιλογής ενός βιβλίου, καθώς τα πιο μικρά παιδιά δεν διαθέτουν την ικανότητα ανάγνωσης.¹³⁹

Τα βιβλία για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας πρέπει να είναι εικονογραφημένα.¹⁴⁰ Γενικά έχει διαπιστωθεί ότι το εικονογραφημένο βιβλίο με τα πλούσια χρώματα και τις εύληπτες μορφές συντελεί **στη φιλιαναγνωσία**, στην αποτελεσματική εμπέδωση του κειμένου, στην καλλιέργεια της φαντασίας, της ευαισθησίας, της παρατηρητικότητας, και της πιο δεκτικής στάσης του παιδιού απέναντι σε διαφοροποιημένα καλλιτεχνικά μηνύματα.¹⁴¹ Ακόμη, οι εικόνες ανταποκρίνονται σε ψυχολογικές του ανάγκες. Το μικρό παιδί αναζητά πάντα και απαιτεί το

¹³⁶ Ασωνίτης Πολυδεύκης, *Η φωτογραφία ως μέσο εικονογράφησης στο εικονογραφημένο βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας*. Περ. Διαδρομές, τ. 51. Φθινόπωρο 1998, σελ. 216

¹³⁷ Τσίλιμνη Τασούλα, ό.π. σελ. 53

¹³⁸ Δαράκη Πέπη, *Το προσχολικό παιδί και οι ανάγκες του*. Εκδ. Δωδώνη, σελ. 144

¹³⁹ Τσίλιμνη Τασούλα, ό.π. σελ. 53

¹⁴⁰ Πέπη Δαράκη, ό.π. σελ. 145

¹⁴¹ Ασωνίτης Πολυδεύκης, ό.π. σελ. 20

συγκεκριμένο. Η εικόνα λοιπόν ικανοποιεί αυτή του την ανάγκη γιατί συμπληρώνει τα κενά που του αφήνει το κείμενο.¹⁴²

Τα κύρια στοιχεία της εικόνας είναι το σχέδιο, το χρώμα, η σύνθεση και η τεχνική. Ο τρόπος που όλα αυτά επιλέγονται δίνει το χαρακτήρα της εικόνας, που μπορεί να είναι επιθετική, νοσταλγική, χιουμοριστική, ρομαντική, ρεαλιστική.¹⁴³

Το πρώτο στοιχείο της εικόνας που θα διεγείρει το παιδί να την παρατηρήσει περισσότερο είναι τα χρώματα. Το χρώμα προκαλεί διάφορα συναισθήματα ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία του παιδιού. Τα φωτεινά καθαρά χρώματα – κόκκινο, κίτρινο, μπλε, πράσινο – είναι τα καλύτερα χρώματα γιατί θα προκαλέσουν στα παιδιά χαρά, κέφι συγκίνηση, ευχάριστες εντυπώσεις. Αντίθετα οι εικόνες που έχουν σαν κυρίαρχο χρώμα το μαύρο με ελάχιστο καφέ ή κόκκινο θα δημιουργήσουν ίσως φόβο, μελαγχολία, μυστήριο, γιατί δεν θα διακρίνονται καθαρά οι μορφές της εικόνας. Τα pale χρώματα – μπεζ – ρόζ μπορεί να προκαλέσουν ευχαρίστηση ή απέχθεια ή αδιαφορία. Τα παιδιά χαίρονται με τα χρώματα της Άνοιξης που είναι το πράσινο και όλα τα μεταξύ του γαλάζιου και του κίτρινου.

Ένα άλλο θέμα αφορά την υφή και την κίνηση των αντικειμένων. Αυτά δίνονται με τη γραμμή του σχεδίου, με τα στίγματα και τη γραμμή που χρώματος. Οι ευθείες οριζόντιες γραμμές θα εκφράσουν το ήρεμο, ενώ οι διακεκομμένες το ρυθμικό. Οι τεθλασμένες γραμμές δείχνουν το ανήσυχο ενώ οι καμπύλες την ηρεμία ή γενικά την αρμονία, την καλαισθησία.

Ακόμη μεγάλο ρόλο στην εικονογράφηση παίζει η σύνθεση της εικόνας, η τοποθέτηση δηλαδή της κάθε φιγούρας μέσα στο χώρο. Η

¹⁴² Πέπη Δαράκη, ό.π. σελ.145

¹⁴³ Βάσω Ψαράκη, ό.π.σε.18

θέση της φιγούρας, το μέγεθος ή και η εκφραστικότητα θα παίξουν σπουδαίο ρόλο.¹⁴⁴

Όλα αυτά τα στοιχεία αν υπάρχουν σε ένα βιβλίο είναι ικανά να γοητεύσουν το παιδί και να αναπτύξουν, σταδιακά, την φιλιαναγνωστική του διάθεση.

Όταν όμως μιλάμε για φιλιαναγνωσία σε τι ακριβώς αναφερόμαστε;

Φιλιαναγνωσία... η αγάπη προς το αναγιγνώσκειν. «Η ανάπτυξη της φιλιαναγνωσιακής διάθεσης και έφεσης ευνοείται όχι μόνο από ένα είδος παθητικής φιλομάθειας, αλλά κυρίως από τη συστηματική μεταφορά του κάθε είδους παθητικού οράματος και ακροάματος στο δημιουργικά αναπλαστικό επίπεδο της συγκεκριμένης πρακτικής δραστηριότητας καθώς και το επίπεδο του συμβολικά δημιουργικού λόγου»¹⁴⁵

Το να αγαπήσει το παιδί το βιβλίο και να το κάνει «φίλο»του δεν είναι μία αυτονόητη και εύκολη διαδικασία. Όπως ανέφερα και στο προηγούμενο κεφάλαιο, η σχέση του παιδιού με το βιβλίο ξεκινά από πολύ νωρίς, από τότε που το βρέφος μπορεί να πιάσει στα χέρια του ένα βιβλιαράκι. Από κει και πέρα η οικογένεια και το σχολείο καλούνται να φέρουν το παιδί κοντά στα βιβλία και να το κάνουν να θεωρεί την ανάγνωση τους μία ευχάριστη και ξεκούραστη δραστηριότητα. Όταν πια το βιβλίο αποτελεί για το παιδί μια καθημερινή απασχόληση, είναι πολύ σημαντικό να διατηρηθεί αυτή η σχέση και πέρα από την ηλικία των 2 και 3 χρόνων, όπου οι γονείς είναι αυτή που διαβάζουν στο παιδί.

Αυτόματα λοιπόν συνειδητοποιεί κανείς ότι ένας τρόπος για αναπτυχθεί η φιλιαναγνωστική διάθεση του παιδιού, είναι να διαβάζουμε

¹⁴⁴ Μαγουλιώτης Απόστολος, *Η εικονογράφηση στο παραμύθι*. Περ. Διαδρομές, Άνοιξη 1988,τ. 9, σελ. 58

σ' αυτό αναγνώσματα που αντιστοιχούν στην ηλικία του και ανταποκρίνονται στο γνωστικό του επίπεδο. Στόχος είναι να γίνει το βιβλίο αντικείμενο καθημερινής χρήσης για το παιδί και να του είναι απαραίτητο σε όλη του τη ζωή.

Το νήπιο εκδηλώνει τα αναγνωστικά του ενδιαφέροντα και τη διάθεση του να μάθει ανάγνωση μέσα από το διάβασμα που οι γονείς κάνουν στο σπίτι ή η νηπιαγωγός στο σχολείο. Σ' αυτήν την ηλικία εκδηλώνουν το ενδιαφέρον για τα χρώματα του βιβλίου, για τα μεγάλα χρωματιστά γράμματα και νιώθουν ιδιαίτερη ευχαρίστηση όταν βρεθεί κάποιος μα τους διαβάσει κάποιο παραμύθι ή ιστοριούλα και ν' απαντήσει υπομονετικά στις ποικίλες ερωτήσεις τους.¹⁴⁶ Και οι ερωτήσεις τους είναι πολλές και γεμάτες απορίες. Και αυτό συμβαίνει γιατί τα παιδιά τα ενδιαφέρουν όλα τα θέματα. Δεν μπορούν όμως να τα κατανοήσουν, όπως ένας μεγαλύτερος, επειδή ο εγκέφαλος τους δεν έχει ακόμη αναπτυχθεί πλήρως. Η αντιληπτική τους ικανότητα συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη του εγκεφάλου τους.

Εκτός από την αντιληπτική ικανότητα, τα ενδιαφέροντα του παιδιού επηρεάζονται και από την φαντασία του, που είναι αρκετά αναπτυγμένη σε σύγκριση με το λογικό. Η περιορισμένη αντιληπτική ικανότητα από τη μία και η πλούσια φαντασία από την άλλη, συντελούν ώστε το μικρό παιδί να ενδιαφέρεται για παραμύθια και μικρές ιστορίες.¹⁴⁷

Τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας αγαπά τα εικονογραφημένα βιβλία. Ο άνθρωπος παίρνει την πρώτη μορφή εκπαίδευσης με την *εικόνα*. Μέσω της εικόνας ανοίγει ο νους του, για τη γνώση και για την πληροφόρηση. Η απασχόληση με το εικονογραφημένο βιβλίο το εξοικειώνει με αυτό. Απόκτα κίνητρο για να συνηθίζει να διαβάζει και η

¹⁴⁵ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια, Λεξικό, Τόμος 9 σελ. 4961

¹⁴⁶ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος – Δελώνης Αντ. ό.πσελ. 43-44

συνήθεια αυτή του δημιουργεί χαρούμενα συναισθήματα, το κάνει να αισθάνεται ανεξάρτητο από τους μεγάλους. Το βασικό κίνητρο που το σπρώχνει να πιάσει ένα βιβλίο στα χέρια του να το φυλλομετρήσει, είναι η περιέργεια, η αναζήτηση της χαράς, της συγκίνησης.¹⁴⁸

Η πρώτη αυτή συναντησιακή σχέση παιδιού - βιβλίου χρειάζεται να προσεχθεί ιδιαίτερα, επειδή είναι καθοριστική σε μεγάλο βαθμό για τη μελλοντική του σχέση. Για την επιτυχία αυτού του σκοπού η εμφάνιση και η ποιότητα του εικονογραφημένου βιβλίου παίζουν αποφασιστικό ρόλο, τόσο γιατί προσελκύουν και ταυτόχρονα κρατούν μακριά το παιδί από άλλες μορφές «παιδικού βιβλίου», όπως για παράδειγμα από τα κόμικς, και γιατί ευνοούν την εξέλιξη του καλλιτεχνικού γούστου στο παιδί και το προετοιμάζουν να γίνει μελλοντικά απαιτητικός αναγνώστης και αναζητητής καλλιτεχνικής και λογοτεχνικής ποιότητας.¹⁴⁹

Για να δημιουργηθεί αυτή η καλή αρχική σχέση βιβλίου – παιδιού και να συνεχίσουν να συμβαδίζουν εύστοχα και αποδοτικά, πρέπει στα αναγνώσματα να κυριαρχεί αρχικά η πολύχρωμη και εντυπωσιακή εικόνα, η οποία να παραχωρεί κατόπιν όλο και περισσότερο, τη θέση της στον αφηρημένο λόγο. Δηλαδή, στην αρχή τα αναγνώσματα να είναι έγχρωμα και εντυπωσιακά και ο λόγος να είναι συνοπτικός, ενώ βαθμιαία η εικονογράφηση θα περιορίζεται και θα γίνεται μονόχρωμη, ώστε τελικά να έχουμε πλήρη επικράτηση του λόγου με την εντελώς εσωτερικοποιημένη και αφηρημένη του μορφή.¹⁵⁰

Όταν αναφερόμαστε όμως στον όρο εικονογραφημένο βιβλίο τι ακριβώς εννοούμε;

Σύμφωνα με τον Αντ. Μπενέκο, με τον όρο εικονογραφημένο βιβλίο εννοείται «το σύνολο των εικόνων και άλλων διακοσμητικών

¹⁴⁷ Μαραθεύτης Μιχ. *Δοκίμια για την παιδική λογοτεχνία*, Αθήνα 1990, σελ.31

¹⁴⁸ Δαράκη Πέπη, ό.π. σελ. 143

¹⁴⁹ Κιτσαράς Δ. Γεώργιος, ό.π. σελ 58

¹⁵⁰ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια, Λεξικό, Τόμος 9 σελ. 4961

κυρίως στοιχείων που ενταγμένα οργανικά στο κείμενο έχουν σκοπό να το καταστήσουν ελκυστικότερο και προσιτότερο ή να το τεκμηριώσουν και να το προεκτείνουν στους ανθρώπους».

Στο εικονογραφημένο βιβλίο, όπως είναι αυτονόητο και από την ίδια τη λέξη, κυρίαρχη θέση κατέχει η εικόνα, ο «εικαστικός λόγος», ο οποίος είναι δυνατόν να έχει και το προνόμιο της μοναδικότητας στις περιπτώσεις των «σιωπηλών βιβλίων», αφού, όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Wolgast, «η εικόνα ως έργο τέχνης δεν απαιτεί κείμενο για την κατανόηση της», δηλαδή ότι η εικόνα πρέπει να επικοινωνεί μέσα από τα συστήματα των αναπαραστάσεων του κόσμου.¹⁵¹

Μορφολογικά το εικονογραφημένο βιβλίο διακρίνεται στις εξής κατηγορίες:

- ⇒ Βιβλία με εικόνες. Είναι τα λεγόμενα «σιωπηλά βιβλία»,¹⁵² όπου το κείμενο λείπει τελείως και μια σειρά από εικόνες διηγούνται μία ιστορία.¹⁵³
- ⇒ Βιβλία με εικόνες όπου η εικόνα παίζει δευτερεύοντα ρόλο ή είναι άσχετη με το κείμενο.¹⁵⁴
- ⇒ Βιβλία στα οποία εικονογράφηση και κείμενο βρίσκονται σε ισότιμη σχέση δίπλα – δίπλα και συνδέονται οργανικά.¹⁵⁵ Τα βιβλία αυτής της κατηγορίας ανήκουν στο γνήσιο λογοτεχνικό είδος, απευθύνονται κυρίως σε παιδιά μέσης παιδικής ηλικίας.¹⁵⁶
- ⇒ Βιβλία με ελάχιστο κείμενο και πλούσια εικονογράφηση.¹⁵⁷ Το βιβλίο του οποίου το περιεχόμενο εκφράζεται με εικόνες. Τα βιβλία αυτά

¹⁵¹ Κιτσαράς Δ. Γεώργιος, ό.π. σελ 20

¹⁵² Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π., σελ. 21

¹⁵³ Κάνιστρα Μάχη, *Το βιβλίο ως αισθητικό αντικείμενο και η λειτουργία της εικόνας*, περ. Διαβάζω τ. 248, σελ. 24

¹⁵⁴ Κιτσαράς Δ. Γεώργιος, ό.π. σελ 20

¹⁵⁵ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος ό.π. σελ. 21

¹⁵⁶ Κιτσαράς Δ. Γεώργιος, ό.π. σελ 20

¹⁵⁷ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος ό.π., σελ. 21

προορίζονται κυρίως για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας που δε διαθέτουν ή διαθέτουν μειωμένη αναγνωστική ικανότητα.¹⁵⁸

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να κάνω μία επισήμανση. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω υπάρχουν εικονογραφημένα βιβλία αλλά υπάρχουν και βιβλία με εικόνες. Όταν αναφερόμαστε σ' αυτά τα δύο είδη δεν μιλάμε για το ίδιο πράγμα.

Η διάκριση μεταξύ τους αφορά κυρίως τον τρόπο οργάνωσης τους.¹⁵⁹ Με τον όρο «εικονογραφημένο βιβλίο» σύμφωνα με τον Αντ. Μπενέκο εννοούμε το βιβλίο «...που το περιεχόμενο του εκφέρεται είτε αποκλειστικά μέσω των εικόνων του, είτε με τη συνδρομή του λόγου σε εναρμονισμένη αναλογία – οργανική σύνδεση γλωσσικού και εικαστικού κώδικα».¹⁶⁰ Ενώ με τον όρο «βιβλίο με εικόνες» εννοούμε, το λεγόμενο, σύμφωνα πάντα με τον Αντ. Μπενέκο, εικονοβιβλίο,¹⁶¹ του οποίου το περιεχόμενο εκφέρεται αποκλειστικά μέσω των εικόνων του. Ακόμη ο ίδιος τόνισε ότι «η εικόνα ή το σχέδιο στο εικονοβιβλίο παρεμβάλλεται ή παρατίθεται με σκοπό να ξεκουράσει το μάτι, να ευχαριστήσει τον αναγνώστη, να κάνει το βιβλίο ελκυστικό.»¹⁶²

Από τη διάκριση μεταξύ εικονογραφημένου βιβλίου και βιβλίου με εικόνες συμπεραίνεται πως στην πρώτη περίπτωση η εικόνα διαδραματίζει σαφώς έναν πιο ουσιαστικό απ' ότι στη δεύτερη περίπτωση, ρόλο, εφόσον δεν περιορίζεται στο να διακοσμήσει ή να τονίσει απλώς κύρια σημεία του κειμένου.¹⁶³

Σε γενικές γραμμές τα χαρακτηριστικά του εικονογραφημένου βιβλίου είναι τα εξής:

¹⁵⁸ Κιτσαράς Δ. Γεώργιος, ό.π. σελ 20

¹⁵⁹ Πίτερ Χάντ, *Κριτική Θεωρία και Παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Πατάκη, σελ. 235

¹⁶⁰ Ασωνίτης Πολυδεύκης, *Σύγχρονες θεωρήσεις για την εικονογράφηση στο εικονογραφημένο βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας*, περ. Διαδρομές, τ.60 Χειμώνας 2000, σελ. 290

¹⁶¹ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος ό.π. σελ. 21

¹⁶² Ασωνίτης Πολυδεύκης, *Η εικονογράφηση στο βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ, Καστανιώτη, σελ. 46

¹⁶³ Ασωνίτης Πολυδεύκης, ό.π. σελ. 290

1. Αποτελεί περισσότερο μέσο έκφρασης του εικονογράφου.
2. Παρουσιάζει αφηγηματική δομή των εικόνων με συνεχή χαρακτήρα.
3. Τονίζεται η ακολουθία των εικόνων και όχι ο αριθμός τους.
4. Τα κείμενα είναι σαφή και χωρίς περιττές λεπτομέρειες και
5. Αποτελεί ένα ενιαίο οπτικό και νοηματικό σύνολο.

Αντίθετα τα χαρακτηριστικά του βιβλίου με εικόνες είναι τα εξής:

1. Αποτελεί περισσότερο το μέσο έκφρασης του συγγραφέα.
2. Δεν παρουσιάζει ενιαία και συνεχή αφηγηματική δομή εικόνων
3. Οι εικόνες υπενθυμίζουν ή τονίζουν κάποια καίρια σημεία του κειμένου.
4. Κυρίαρχη είναι η διακοσμητική παρά η αφηγηματική λειτουργία της εικόνας και
5. Κείμενο και εικονογράφηση δεν αποτελούν ένα ομοιογενές οπτικό και αφηγηματικό σύνολο.

Φαίνεται δηλαδή να υπάρχει κοινή ομολογία ότι το εικονογραφημένο βιβλίο αποτελεί το κατεξοχήν μέσο που δύναται μέσω της εικονογράφησης να φέρει το παιδί σ' επαφή με τον οπτικό κώδικα επικοινωνίας και την τέχνη¹⁶⁴ και είναι δυνατόν να λειτουργήσει ως προγεφύρωμα για την είσοδο του παιδιού στον κόσμο του βιβλίου.¹⁶⁵ Γιατί το παιδί σ' αυτήν την ηλικία ενδιαφέρεται ελάχιστα για ο κείμενο που τυχόν θα έχει το παραμύθι του ή το βιβλίο με τις μικρές ιστορίες. Η προσοχή του επικεντρώνεται στα οπτικό – εικαστικά σύμβολα, τα οποία όταν είναι ποιοτικά ανώτερα, ανταποκρίνονται στην αντιληπτική τους ικανότητα και κυριαρχούν τα «ζεστά» και φωτεινά χρώματα, σαγηνεύουν το παιδί και το αιχμαλωτίζουν.

Το εικονογραφημένο βιβλίο για να είναι λοιπόν αισθητικά αξιόλογο και να ασχοληθεί το παιδί μαζί του θα πρέπει να έχει εικόνες

¹⁶⁴ Ασωνίτης Πολυδεύκης, ό.π. σελ. 47-48

¹⁶⁵ Σακελλαρίου Χάρης, *Το παραμύθι χθες και σήμερα*, εκδ. Πατάκη, σελ 116

ελκυστικές και ωραίες χωρίς το στοιχείο του περίτεχνου και του υπερβολικά περίπλοκου, να μαγνητίζουν το μικρό αναγνώστη, να προκαλούν το ενδιαφέρον του και να το οδηγούν βαθμιαία στην αγάπη για το βιβλίο αλλά και στην αγάπη και την κατανόηση της τέχνης γενικότερα.¹⁶⁶ Η ποιότητα του λόγου και της εικόνας επιδρά στη φιλαναγνωσία του παιδιού που θα πει ενισχύει την αγάπη του προς το βιβλίο. Τον αναγνώστη τον δημιουργούμε, τον καλλιεργούμε, τον προετοιμάζουμε.¹⁶⁷ «Το εικονογραφημένο βιβλίο είναι για τα μικρά παιδιά μία μύηση στην ίδια τη ζωή»¹⁶⁸ Νομίζω ότι αυτή η φράση της Βάσως Ψαράκη περικλείει όλο το νόημα της εικονογράφησης και του ρόλου που παίζει ώστε να αγαπήσει το παιδί το βιβλίο.

¹⁶⁶ Κιτσαράς Δ. Γεώργιος, ό.π. σελ 71,73

¹⁶⁷ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος ό.π. σελ. 33

¹⁶⁸ Βάσω Ψαράκη, *Σκέψεις για την εικονογράφηση στο παιδικό βιβλίο*, περ. Διαδρομές, τ. 53, Ανοιξη 1999, σελ 17

4.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ

Σε όλες τις ηλικίες οι περισσότεροι φιλιαναγνώστες έχουν ανεπτυγμένη αναγνωστική ικανότητα. Και γενικότερα, ο ισχυρότερος συντελεστής φιλιαναγνωσίας φαίνεται να είναι οι υψηλές σχολικές και ακαδημαϊκές επιδόσεις και το ανεβασμένο μορφωτικό επίπεδο.¹⁶⁹

Η αναγνωστική ικανότητα και τα αναγνωστικά ενδιαφέροντα του παιδιού επηρεάζονται εκτός από την ηλικία και από άλλους προσωπικούς βιοκοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως για παράδειγμα η νοημοσύνη, τα ερεθίσματα που τους παρέχει το οικογενειακό περιβάλλον.¹⁷⁰

Η αναγνωστικότητα δηλώνει την ικανότητα του ατόμου για ανάγνωση, για αναγνώριση και κατανόηση των κωδικών ενός κειμένου. Έτσι ως ικανότητα του παιδιού καλλιεργείται και βελτιώνεται από την προσχολική και πρωτοσχολική ηλικία, δηλαδή κατά την περίοδο της εξελικτικής ανάγνωσης.

Για να ενισχύσουμε την αναγνωστικότητα των παιδιών, οφείλουμε να κάνουμε και πάλι, όπως και στην περίπτωση της φιλιαναγνωσίας, σωστή επιλογή των αναγνωσμάτων, ώστε ν' ανταποκρίνονται στην ηλικία, στα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους. Και ανάμεσα στα κριτήρια επιλογής είναι η λογοτεχνικότητα του κειμένου (λόγος) και η αισθητική του βιβλίου (εικόνα).¹⁷¹

Οι πρώτες εικόνες που θα συναντήσουν μπροστά τους οι πιο μικροί αναγνώστες θα είναι απλές, καθαρές εικόνες αντικειμένων τα οποία ο αναγνώστης βλέπει στο άμεσο περιβάλλον του, αντικείμενα τα οποία θα γίνουν οικεία στη ζωή του. Σ' αυτή τη φάση χαρά της

¹⁶⁹ Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια, Λεξικό, Τόμος 1 σελ.288

¹⁷⁰ Καρπόζηλου Μάρθα, ό.π.. σελ 39

ανάγνωσης είναι η χαρά της αναγνώρισης.¹⁷² Σε ένα επόμενο στάδιο ένα βιβλίο με πιο σύνθετες εικόνες του προσφέρει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει για παράδειγμα τα στάδια της καθημερινής δραστηριότητας χρησιμοποιώντας, αρχικά οικεία στο παιδί αντικείμενα και περιβάλλοντα και προχωρώντας σε άγνωστες και πιο πολύπλοκες ή φανταστικές καταστάσεις.¹⁷³

Η εξοικείωση με τον έντυπο λόγο, το διάβασμα, ξεκινάει με την εξοικείωση με την εικόνα. Γιατί το «διάβασμα» αρχίζει πολύ πριν αποκτηθεί η αναγνωστική ικανότητα. Αρχίζει με το διάβασμα της εικόνας.

Αν το περιβάλλον του παιδιού, ευνοημένο πολιτιστικά και οικονομικά, ασχολείται παίζοντας, να φέρει το παιδί σ' επικοινωνία με το έντυπο, η ικανότητα του να διαβάζει τις εικόνες αναπτύσσεται πολύ γρήγορα. Όταν πάρει στα χέρια του ένα βιβλίο με εικόνες, δείχνει τα ζώα ή τα διάφορα αντικείμενα που βλέπει και τα λέει με το όνομα τους, μιλώντας για αυτά, όπως κάνουν οι μεγάλοι. Αν κάτω από την εικόνα υπάρχει μία λέξη ή μία φράση κι η μητέρα του, του τη διαβάσει, το παιδί συνδέει τα γράμματα με την εικόνα. Πολύ πριν μάθει να διαβάζει αρχίζει να καταλαβαίνει πως τα μικρά αυτά μαύρα σημάδια λένε αυτό που δείχνει η εικόνα. Ταυτόχρονα του γεννιέται η επιθυμία «να διαβάσει» και το ίδιο, γιατί πριν η εικόνα γίνει συμπλήρωμα του κειμένου, το κείμενο έχει γίνει συμπλήρωμα της εικόνας.¹⁷⁴ Η εικόνα είναι η πρώτη μορφή ανάγνωσης και η πιο απλή – η πιο άμεση. Είναι στην ουσία η μόνη γλώσσα που τα μηνύματά της γίνονται κατανοητά από όλους πέρα από τα γλωσσικά σύνορα, πέρα από συνήθειες και πολιτισμούς.¹⁷⁵

¹⁷¹ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος ό.π.σελ. 32

¹⁷² Σπίνκ Γζων, *Τα παιδιά ως αναγνώστες*, εκδ. Καστανιώτη σελ.101

¹⁷³ Καρπόζηλου Μάρθα, ό.π.. σελ 53

¹⁷⁴ Βίτω Αγγελοπούλου όπ., σελ 268

¹⁷⁵ Βάσω Ψαράκη. ό.π. σελ.18

«Διαβάζοντας» το παιδί στις εικόνες των βιβλίων το χώρα τα αντικείμενα, τις μεταξύ τους σχέσεις, συντάξεις, διευθετήσεις, συνυπάρξεις, εισέρχεται σε ένα πολιτιστικό μοντέλο, προσεγγίζει τον κόσμο και τη ζωή των ενηλίκων μέσα από μια εξερευνητική διαδρομή στην οποία συνεργάζονται γνώση και μυθοποίηση, εμπειρία και συμβολισμός. Η προσφορά της εικόνας και συγκεκριμένα των εικονογραφικών θεμάτων που αφορούν στο χώρο και στα αντικείμενα γίνεται, για το παιδί της προσχολική ηλικίας μία δύναμη άνωσης στη γλωσσική του ανάπτυξη και εμπλουτίζει τον γλωσσικό του κόσμο.¹⁷⁶

Πολλά λοιπόν πλεονεκτήματα της εικονογράφησης. Προκειμένου όμως η εικονογράφηση να επιφέρει καρπούς θα πρέπει να τηρούνται ορισμένες προϋποθέσεις:¹⁷⁷

- Δεν πρέπει να υποκαθιστά τη φαντασία του παιδιού, αλλά να τη διεγείρει εποικοδομητικά.
- Δεν πρέπει να χαλαρώνει (η εικονογράφηση) το παιδί, αλλά να το ενθαρρύνει και να το χαροποιεί.
- Δεν πρέπει, τέλος, να εξαντλεί το γνωστικό και αισθητικό του κόσμο, αλλά να λειτουργεί ως αφορμή για θετική επεξεργασία των νέων ψυχικών δομών.

Στα πλαίσια του προγράμματος του Νηπιαγωγείου η εικονογράφηση έχει πρωτεύουσα σημασία, καθώς τα παιδιά δεν γνωρίζουν ανάγνωση κι έτσι ο μόνος δρόμος για να μάθουν είναι ένας δρόμος πολύχρωμος, όμορφος, χωρίς φόβο, ένας κόσμος όπου νικούν πάντοτε οι καλοί, γεμάτος ήλιο και χαρά, με πολλά ερεθίσματα, αυτός ο δρόμος είναι οι εικόνες. «Στη γένεση της παιδικής φαντασίας άλλωστε, η εικόνα προηγείται της λέξης. Όμως, χρειάζεται να συμπληρωθεί με λέξεις

¹⁷⁶ Ρουζούνη – Μπίκα Αναστασία *Σχέσεις εννοιών χώρου και αντικειμένων στην εικονογραφική πραγματικότητα του παιδικού βιβλίου για την προσχολική ηλικία*, Η συγγραφή και η εικονογράφηση, εκδ. Καστανιώτη, σελ. 245

¹⁷⁷ Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, *Το παραμύθι και η εκπαίδευση*, Φλώρινα 1944, σελ.165

ειπωμένες είτε από το παιδί είτε από τον μεγάλο. Ας θεωρήσουμε λοιπόν την εικόνα σαν λέξη και την λέξη στη εικονική της αίσθηση.»¹⁷⁸ Γι' αυτό το λόγο και η εικονογράφηση κυριαρχεί στη διδασκαλία των παιδιών μικρής ηλικίας, κυρίως νηπίων και πρωτοσχολικής ηλικίας, όπου ο γραπτός λόγος δεν έχει αναπτυχθεί ακόμα. «Το παιδί παίρνει με την εικόνα ένα κομματάκι κόσμο στα χέρια του, μπορεί να της φέρεται σύμφωνα με τη δική του κρίση, να την αλλάζει με τη φαντασία του και να χρονοτριβεί λιγότερο ή περισσότερο με αυτή.»¹⁷⁹

¹⁷⁸ Δώρας Θεοδούλου, *Η παιδική λογοτεχνία και το μικρό παιδί*, Εισηγήσεις Β' Σεμιναρίου του Κύκλου Παιδικού Βιβλίου, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ.78

¹⁷⁹ Γεώργιος Δ. Κιτσαράς, *ό.π.*, σελ.56

4.4 Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΣΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

4.4.1 Παραμύθι

Τα βιβλία που προορίζονται για τα πολύ μικρά παιδιά απευθύνονται προπάντων στη φαντασία τους. Το παιδί της προσχολικής ηλικίας δεν καταλαβαίνει τον κόσμο των μεγάλων. Δεν μπορεί να ταυτιστεί μαζί τους. Και γι' αυτό δημιουργεί έναν άλλο δικό του κόσμο, φανταστικό. Με τη φαντασία του πλανιέται μέσα στο θαύμα και στη μαγεία. Γι' αυτό και «μαγικά χρόνια» λένε τα πρώτα πέντε χρόνια της ζωής του ανθρώπου. Τα παιδιά λοιπόν στα «μαγικά τους χρόνια» αγαπούν πολύ τα παραμύθια.

Από τη στιγμή που η αποκλειστικότητα μετάδοσης του παραμυθιού με τον προφορικό λόγο άρχισε να περνά στο παρελθόν, που ο λόγος άρχισε να δίνεται μέσ' απ' το τυπωμένο χαρτί, ήρθε και η σειρά του παραμυθιού να δίνεται πια μέσα από αυτό. Τα πρώτα εικονογραφημένα παραμύθια είναι «Τα παραμύθια της μάνας μου της Χήνας» του Charles Perrault, που δημοσιεύτηκαν το 1968. Οι ασπρόμαυρες ξυλογραφίες τους έδιναν αχνά τα κύρια χαρακτηριστικά των ηρώων των παραμυθιών. Η ασπρόμαυρη εικονογράφηση των παιδικών παραμυθιών κράτησε σχεδόν ως το τέλος του Β' Παγκόσμιου πολέμου. Απ' την εποχή εκείνη και έπειτα, με την τελειοποίηση των εκτυπωτικών μηχανών, η ασπρόμαυρη εικόνα δίνει τη θέση της στην «πολύχρωμη, χαρούμενη και δροσερή εικόνα», που τραβά και ενθουσιάζει το παιδί.

Σήμερα δεν νοείται πια έκδοση παιδικού παραμυθιού αν δεν συνοδεύεται από πολύχρωμη εικονογράφηση.¹⁸⁰ Άλλωστε κατά γενική

¹⁸⁰ Σακελλαρίου Χάρης, ό.π. σελ.114

ομολογία η εικονογράφηση στο παραμύθι έχει ευεργετικό χαρακτήρα.¹⁸¹ Σύμφωνα με την Κατερίνα Μιχαλοπούλου οι εικόνες των παραμυθιών παρακινούν τη φαντασία, αποτελούν πηγή εμπειριών που βιώνονται μέσα από την φαντασία, γιατί προσφέρουν στο παιδί εικόνες που μπορεί να ενσωματώσει μέσα στα όνειρα του.¹⁸² Οι εικόνες των παραμυθιών μας οδηγούν στον κόσμο των ονείρων.¹⁸³

Οι εικόνες παρουσιάζουν τα πράγματα όταν αυτά είναι απόντα και μπορούν να έχουν μεγαλύτερη διάρκεια από αυτά. Οι εικόνες εξάλλου έχουν ένα δικό τους κώδικα επικοινωνίας και μάλιστα διεθνή, έχουν μια δική τους γλώσσα, μέσα από την οποία το παιδί αρχίζει να ερευνά με περισσότερη ακρίβεια. Πολύ συχνά, ακόμη και μετά το τέλος της αφήγησης, το παιδί εξακολουθεί την εξερεύνηση του μέσα από τις εικόνες.¹⁸⁴

Ως προς την αναγκαιότητα ή μη και σκοπιμότητα της εικονογράφησης του παραμυθιού, έχουν διατυπωθεί δύο απόψεις:

α) Κατά την μία άποψη, που τη δέχεται ο Br. Bettelheim, οι εικόνες του βιβλίου παραμυθιών «εκτρέπουν από την παιδευτική διαδικασία γιατί εμποδίζουν το παιδί να οικειοποιηθεί την ιστορία με το δικό του τρόπο». Με την άποψη αυτή συμφωνεί και ο J.R. Tolkien, ο οποίος λέει σχετικά «όποια και αν είναι η ποιότητα τους, οι εικονογραφήσεις δεν προσφέρουν τίποτα καλό στα μαγικά παραμύθια.

β) Ωστόσο πολλοί υποστηρίζουν ότι η καλή εικονογράφηση βοηθά πολύ το παιδί στην οικειοποίηση του κειμένου του παραμυθιού, ιδιαίτερα σχετικά με τα πραγματολογικά του στοιχεία. «Η εικόνα έρχεται να του

¹⁸¹ Κιτσαράς Δ. Γεώργιος, *Ο ρόλος του εικονογραφημένου βιβλίου στις δραστηριότητες του Νηπιαγωγείου*, περ. Διαδρομές, τ.39, σελ 172

¹⁸² Μιχαλοπούλου Κατερίνα, *Αναπαράσταση ενός φανταστικού χώρου / κόσμου στα παραμύθια με τη χρήση στοιχείων φυγής από την πραγματικότητα*, περ. Διαδρομές, τ.42, Καλοκαίρι 1996, σελ. 130

¹⁸³ Μιχαλοπούλου Κατερίνα, *ό.π.* σελ 131

¹⁸⁴ Μαγουλιώτης Απόστολος, *ό.π.* σελ 57

ξεκαθαρίσει ορισμένες απορίες σχετικά με την περιγραφή που δίνει το κείμενο», λέει η Ζωή Κυτοπούλου.¹⁸⁵

Τα παραμύθια παρακινούν τη φαντασία, αποτελούν πηγή εμπειριών που βιώνονται μέσα από τη φαντασία, γιατί προσφέρουν στο παιδί εικόνες που μπορεί να ενσωματώσει στα όνειρα του. Συχνά αυτές οι εικόνες εμφανίζονται σαν κάτι παράξενο, που προέρχεται από ένα ξεχωριστό κόσμο και μεταφέρει το παιδί, σ' ένα κόσμο διαφορετικό, φανταστικό. Οι εικόνες των παραμυθιών διαφέρουν από την πραγματικότητα που βιώνει το παιδί, το αποσπών από αυτήν, το τοποθετούν σ' ένα χώρο όπου ζουν όντα εντελώς διαφορετικά.¹⁸⁶

4.4.2 Μικρές Ιστορίες

Η εικονογράφηση στις μικρές ιστορίες διήλθε από όλα τα στάδια εξέλιξης που αφορούν γενικότερα το παιδικό βιβλίο. Συγκεκριμένα στις αρχές του '70 η εικονογράφηση κάλυπτε ένα μικρό μέρος του βιβλίου με μικρές ιστορίες και επικρατούσε το ασπρόμαυρο, η μονοχρωμία ή η διχρωμία. Βαθμιαία η πολύχρωμη εικονογράφηση κερδίζει έδαφος.

Στο τέλος της δεκαετίας του '80 η εικόνα έχει μπει δυναμικά στις σελίδες των μικρών ιστοριών, αφού συχνά διεκδικεί την ίδια έκταση με το κείμενο. Η εικόνα τοποθετημένη με διάφορους τρόπους και σε διάφορα σημεία στις σελίδες του βιβλίου, συνοδεύει συνήθως το κείμενο και προχωρεί ισότιμα μαζί του, λειτουργώντας σε οργανική σχέση με το λόγο. Το βαθμό εικονογράφησης επηρεάζει πολλές φορές η μορφή του βιβλίου. Αν, λόγου χάρη, πρόκειται για μια συλλογή μικρών ιστοριών, τότε η εικόνα που αντιστοιχεί σε κάθε κείμενο είναι περιορισμένη. Αντίθετα, όταν ένα βιβλίο περιέχει μία μόνο ιστορία, η εικονογράφηση είναι πλούσια.

¹⁸⁵ Σακελλαρίου Χάρης, ό.π.σελ.115 - 116

Και αν κάνουμε λόγο για ρεαλισμό όσον αφορά το κείμενο των μικρών ιστοριών, τον ίδιο ρεαλισμό διαπιστώνουμε και στην εικονογράφηση. Τα πράγματα, τα αντικείμενα, τα πρόσωπα, τα χρώματα παρουσιάζονται συνήθως στην πραγματική τους εικόνα. Βέβαια η απεικόνιση της πραγματικότητας δεν νοείται με τη στενή της έννοια, δηλαδή δεν αφορά μόνο την αποκωδικοποίηση και την ταύτιση των γραφικών αναπαραστάσεων, αλλά είναι δοσμένη έτσι που να θέτει σε λειτουργία τη φαντασία και την αισθητική του παιδιού. Οι μικρές ιστορίες είναι ίσως το μοναδικό είδος της παιδικής λογοτεχνίας στο οποίο ο εικονοπλαστικός ρεαλισμός έχει τόσο έντονη παρουσία.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Κατερίνα Μιχαλοπούλου, ό.π σελ. 130

¹⁸⁷ Τσιλιμένη Τασούλα, *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970 –1990*, εκδ. Καστανιώτη, σελ. 53

4.5 ΚΟΜΙΚΣ

Για να ολοκληρώσω την βιβλιογραφική μου έρευνα θα πρέπει να κάνω μία μικρή αναφορά στην χαρακτηριζόμενη από πολλούς ερευνητές παραλογοτεχνία που είτε μας αρέσει είτε όχι, αποτελεί μια πραγματικότητα στη σημερινή εποχή. Δεν αναφέρομαι σε τίποτα άλλο από τα κόμικς.

Όλα σχεδόν τα παιδιά έχουν αναπτύξει μία επαφή με τα εικονογραφημένα περιοδικά και τα διαβάζουν, και μπορούμε να πούμε ότι είναι τακτικοί αναγνώστες και όχι ευκαιριακοί. Κακό δεν είναι να διαβάζουν εικονογραφημένα περιοδικά, κακό είναι να διαβάζουν μόνο εικονογραφημένα περιοδικά.¹⁸⁸

Τα κόμικς όμως δεν είναι μόνο εικόνα. Καταφεύγοντας σ' ένα τυποποιημένο πια ορισμό θα λέγαμε ότι: με τον όρο «κόμικς» εννοούμε τις εικονογραφημένες ιστορίες που, μέσα από μια σειρά στενά συνδεδεμένων σκίτσων και διαλόγων που τα συνοδεύουν αποδίδουν παραστατικά ιστορίες δράσης. Από την δεκαετία του 1930 και πέρα αρχίζει η συστηματική βιομηχανοποίηση τους, κατακλύζουν την αγορά και αποτελούν όλο και περισσότερο ένα προσφιλές και μοντέρνο ανάγνωσμα.

Η βασική αντίρρηση των επικριτών των κόμικς στρέφεται στην ευκολία της ανάγνωσης τους. Η δυνατότητα να προσλαμβάνεται το οπτικό μήνυμα χωρίς, πολλές φορές, ούτε καν να αναγιγνώσκεται η λεζάντα, προωθεί έναν άλλο τρόπο ανάγνωσης με τον οποίο σίγουρα ατροφεί η σκέψη και η κριτική ικανότητα του αναγνώστη.

Υπάρχει όμως και ο αντίποδας. Στα κόμικς εικόνα και λόγος συνυπάρχουν και αποτελούν ερέθισμα στην παρατηρητικότητα και πρόκληση για την όξυνση του νου, αρκεί ο αναγνώστης να επιχειρεί μία

πολυεπίπεδη ανάγνωση του είδους και μια κριτική προσέγγιση του ύφους. Στην περίπτωση αυτή ας δεχθούμε ότι τα κόμικς δεν είναι τίποτα άλλο από ένα ανάγνωσμα των παιδιών ψυχαγωγικού χαρακτήρα.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Τα εικονογραφημένα περιοδικά για παιδιά στον καθρέφτη*, περ. Διαδρομές, τ. 15, Φθινόπωρο 1989, σελ. 184

¹⁸⁹ Κανατσούλη Μένη, *Σύγχρονα εικονογραφημένα παιδικά περιοδικά*, περ. Διαδρομές, τ. 15, Φθινόπωρο 1989, σελ. 222

1.
ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

A' & B'

Βασικοί στόχοι του πρώτου μέρους της έρευνας, το οποίο πραγματοποιήθηκε στο Βιβλιοπωλείο «Γραφή», στο Βόλο, ήταν να διαπιστωθεί

1. Αν υπάρχουν ομοιότητες και διαφορές στην εικονογράφηση ανάμεσα στα παραμύθια και στις Μικρές Ιστορίες και ποιες είναι αυτές.
2. Αν οι γονείς αγοράζουν, σήμερα, βιβλία για τα παιδιά τους, κατά πόσο τα παροτρύνουν ως προς αυτό. Αν θεωρούν ότι αυτοί σαν γονείς παίζουν καταλυτικό ρόλο ώστε να αγαπήσει το παιδί τα βιβλία και αν το σχολείο είναι ένας ακόμη παράγοντας που να συμβάλλει ως προς αυτό. Τέλος ποια είναι η δική τους άποψη για τον αν η εικόνα στα παραμύθια και στις μικρές ιστορίες επηρεάζει τόσο τα παιδιά, ώστε να αγαπήσουν τα βιβλία.

Προκειμένου λοιπόν να διαπιστωθούν όλα αυτά, τέθηκαν οι ακόλουθες υποθέσεις:

1. Θεωρούμε λοιπόν ότι υπάρχουν ομοιότητες και διαφορές στην εικονογράφηση μεταξύ των παραμυθιών και των Μικρών Ιστοριών.
2. Θεωρούμε ότι οι γονείς σήμερα αγοράζουν βιβλία για τα παιδιά τους και ότι οι σημερινοί γονείς, αναγνωρίζουν το μερίδιο ευθύνης που έχουν, ώστε να αναπτυχθεί η φιλαναγνωσία στο παιδί. Επίσης θεωρούν σοβαρό και το ρόλο του σχολείου σαν συνέχεια του δικού τους έργου. Τέλος θεωρούμε πως θα αναγνωρίσουν ως σημαντικό παράγοντα της

ανάπτυξης της φιλαναγνωσίας την εικόνα στο παραμύθι και στις μικρές ιστορίες.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ Α΄

ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο Βιβλιοπωλείο Γραφή στο Βόλο. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει την έρευνα στα βιβλία.

Δείγμα: το δείγμα περιλαμβάνει 50 βιβλία (παραμύθια και μικρές ιστορίες) από τα οποία 25 είναι παραμύθια και 25 είναι μικρές ιστορίες.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσω κάθε βιβλίο ξεχωριστά και θα κάνω κάποιο σχόλιο για την εικονογράφηση του, ξεκινώντας από τα παραμύθια:

Σειρά: Τα παραμύθια με τους αριθμούς

1. **Τίτλος: Η πριγκίπισσα Δυσκολούλα,**
Συγγραφέας: Ευγένιος Τριβιζάς,
Εικονογράφος: Βερούτσου Κατερίνα
Εκδόσεις: Μίνωας
2. **Τίτλος: Ο Άρης ο Τσαγκάρης**
Συγγραφέας: Ευγένιος Τριβιζάς,
Εικονογράφος: Βαβούρη Λίζα
Εκδόσεις: Μίνωας
3. **Τίτλος: Η Φιφή και Η Φωφό οι φαντασμένες Φάλαινες**
Συγγραφέας: Ευγένιος Τριβιζάς,
Εικονογράφος: Λιάπη Βάλλυ
Εκδόσεις: Μίνωας

Είναι μία σειρά παραμυθιών για νήπια τα οποία πέρα από το παραμυθιακό τους στοιχείο, περνούν μέσα από την ιστορία τους, στοιχεία για τους αριθμούς (σύνολα & υποσύνολα, πρόσθεση &

αφαίρεση, πολλαπλασιασμός & διαίρεση). Η εικονογράφηση είναι απλή χωρίς ιδιαίτερες λεπτομέρειες. Το κείμενο με την εικόνα μοιράζονται τον ίδιο χώρο μέσα στο παραμύθι, χωρίς το ένα να υπερτερεί του άλλου.

Σειρά: Τα μικρά και τα μεγάλα του κόσμου

4. Τίτλος: Η φλογέρα του βοσκού (Αλαζονεία)

Συγγραφέας: Πριοβόλου Ελένη

Εικονογράφος: Καπατσούλια Ναταλία

Εκδόσεις: Μικρή Μίλητος

5. Τίτλος: Το δάσος με τους κισσούς (Πόλεμος)

Συγγραφέας: Αναγνώστου Κατερίνα

Εικονογράφος: Σταματιάδη Ντανιέλα

Εκδόσεις: Μικρή Μίλητος

6. Τίτλος: Η Κοκό (Υιοθεσία)

Συγγραφέας: Παράσχου Σοφία

Εικονογράφος: Λίζα Ήλιου

Εκδόσεις: Μικρή Μίλητος

Είναι μία σειρά παραμυθιών για νήπια η οποία μέσα από το παραμύθι προσπαθεί να φέρει το παιδί σε επαφή με έννοιες όπως ο πόλεμος, η υιοθεσία, η αλαζονεία, έννοιες δηλαδή που αφορούν τη διαμόρφωση της προσωπικότητας, την ανάπτυξη κοινωνικών αξιών και την επαφή με φαινόμενα του καιρού μας. Στην συγκεκριμένη σειρά η εικονογράφηση υπερτερεί του κειμένου. Οι εικόνες είναι μεν μεγάλες αλλά είναι λιτές, χωρίς πολλές λεπτομέρειες.

7. Τίτλος: Ο εξερευνητής Πυγκουινούλης

Συγγραφέας: G. Gaviezel

Εικονογράφος: M.G. Bolodorini

Εκδόσεις: Αποσπερίτης

Είναι ένα βιβλίο το οποίο περιέχει 12 μικρά παραμυθάκια για τον ύπνο και προσφέρεται για τα νήπια και για τα προνήπια. Η

εικονογράφηση λειτουργεί ισότιμα με το κείμενο δηλαδή απεικονίζει ακριβώς ότι λέει το κείμενο, χωρίς πολλές λεπτομέρειες. Η εικονογράφηση είναι λιτή και τα χρώματα πολύ απαλά.

8. Τίτλος: Η Μαραζούπολη που έγινε Ανθούπολη

Συγγραφέας: Αναγνώστου Κατερίνα

Εικονογράφος: Διαμπίτση Βάσω

Εκδόσεις: Μίνωας

Είναι ένα παραμύθι που προσφέρεται για νήπια, καθώς το κείμενο είναι αρκετά μεγάλο. Η εικόνα συμβαδίζει με το κείμενο και κανένα στοιχείο δεν υπερτερεί του άλλου. Σε κάποια σημεία η εικόνα είναι μεγαλύτερη και καλύπτει και τις δύο σελίδες και σε κάποια σημεία η εικόνα περιορίζεται σε μία σελίδα και το κείμενο αναπτύσσεται στην δίπλα σελίδα, καλύπτοντας την ολόκληρη. Έχουμε μία πλούσια εικονογράφηση όσον αφορά τις λεπτομέρειες και απλές λιτές γραμμές.

9. Τίτλος: Το Δώρο της Παπλωματούς

Συγγραφέας: Τζεφ Μπριμπό

Εικονογράφος: Γκέιλ ντε Μάρκεν

Εκδόσεις: Άγκυρα

Ένα σύγχρονο παραμύθι, που μιλά για τη χαρά της προσφοράς. Η εικονογράφηση σ' αυτό το παραμύθι επισκιάζει το κείμενο. Έχουμε πληθωρική εικονογράφηση η οποία καλύπτει όλες τις σελίδες και στο κέντρο τους, υπάρχει ένα μικρός χώρος για την ιστορία. Οι εικόνες είναι πολύ παραστατικές. Απεικονίζεται και η παραμικρή λεπτομέρεια και όλα καλύπτονται από όμορφα και ζεστά χρώματα.

10. Τίτλος: Ένα σακούλι παραμύθια

Συγγραφέας: Βελέτα – Βασιλειάδου Μαρία

Εικονογράφος: Μαρουλάκης Νίκος

Εκδόσεις: Άγκυρα

Είναι ένα βιβλίο το οποίο περιέχει 3 παραμύθια. Προσφέρεται και για νήπια και για προνήπια. Η εικονογράφηση κυρίως το κάτω μέρος των σελίδων. Η σελίδα είναι χωρισμένη στη μέση (νοητά). Στο επάνω μέρος υπάρχει το κείμενο και κάτω η εικόνα. Σε κάποια σημεία υπάρχει μόνο κείμενο και η εικόνα περιορίζεται μόνο στο αρχίγραμμα. Οι εικόνες είναι απλές χωρίς ιδιαίτερες λεπτομέρειες. Έχουμε δηλαδή, συμβατική εικονογράφηση.

11. Τίτλος: Ο Λούλι , Το παγόβουνο

Συγγραφέας: Πριγκίπισσα Χισάκο του Τακαμάντο

Εικονογράφος: Άσκα Βαραμπέ

Εκδόσεις: Σύγχρονοι Ορίζοντες

Είναι ένα παραμύθι με εντυπωσιακή, πληθωρική εικονογράφηση. Η εικόνα καλύπτει και τις δύο σελίδες με πολύ όμορφα χρώματα. Το κείμενο είναι περιορισμένο σε σχέση με την εικόνα. Το εντυπωσιακότερο όμως είναι ότι αν παρατηρήσει κανείς πολύ προσεκτικά τις εικόνες θα διαπιστώσει ότι κάπου μέσα στα χρώματα σχηματίζονται διάφορα άγρια ζώα.

12. Τίτλος: Τα παραμύθια της Έλεν Οξενμπερι

Συγγραφέας: Έλεν Οξενμπερι

Εικονογράφος: Έλεν Οξενμπερι

Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα

Δέκα παραμύθια με απλή αφήγηση και όμορφη εικονογράφηση, όπως λέει το οπισθόφυλλο του βιβλίου. Το κείμενο καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του κειμένου. Οι περισσότερες εικόνες είναι μικρές, κάποιες αποτυπώνονται στο ένα μέρος της σελίδας και στο άλλο είναι το κείμενο και υπάρχουν και κάποιες που καλύπτουν 2 σελίδες, χωρίς καθόλου κείμενο.

13. Τίτλος: Ο Μάγος του Οζ

Συγγραφέας: Φρανκ Μπάουμ

Εικονογράφος: Gill Guile

Εκδόσεις: Άγκυρα

Ένα κλασικό παραμύθι. Η εικονογράφιση είναι περιορισμένη και το κείμενο δίνει όλα τα στοιχεία της ιστορίας. Παρόλα αυτά έχει έντονα χρώματα και λεπτομέρειες σε κάποια σημεία.

14. Τίτλος: Το κοριτσάκι με τα σπέρτα και άλλα παραμύθια

Συγγραφέας: Χανς Κρίστιαν Άντερσεν

Εικονογράφος: -

Εκδόσεις: Άγκυρα

Κλασικά παραμύθια. Το βιβλίο αποτελείται από 3 κλασικά παραμύθια. Το κείμενο έχει εδώ τον πρώτο λόγο και η εικονογράφιση είναι περιορισμένη καλύπτοντας ή μία σελίδα αντίκρυ στο κείμενο ή συμπληρωματικά στο τέλος κάποιας σελίδας.

15. Τίτλος: Η βασίλισσα του χιονιού

Συγγραφέας: Χανς Κρίστιαν Άντερσεν

Εικονογράφος: P.J. Lynch

Εκδόσεις: Παπαδόπουλος

Ακόμη ένα κλασικό παραμύθι. Και εδώ το κείμενο έχει τον πρώτο λόγο. Αλλά εδώ η εικονογράφιση είναι ιδιαίτερα παραστατική. Μπορεί να μην καλύπτει ολόκληρη σελίδα αλλά έχει πολύ έντονες λεπτομέρειες, ιδιαίτερα χρώματα, όχι πολύ φωτεινά αλλά θυμίζει παλιό ξεχασμένο βιβλίο, βιβλίο άλλης εποχής.

16. Τίτλος: Ο Γενναίος Ραφτάκος

Συγγραφέας: Αδερφοί Γκριμ

Εικονογράφος: Eve Tharlet

Εκδόσεις: Παπαδόπουλος

Ένα ακόμη κλασικό παραμύθι. Εδώ έχουμε το κείμενο από τη μία σελίδα και την εικόνα από την άλλη. Και σ' αυτό το παραμύθι η εικόνες δεν έχουν έντονα χρώματα, όλα είναι πολύ ανοιχτόχρωμα, ονειρικά. Οι

εικόνες απεικονίζουν κάποιες συγκεκριμένες σκηνές του παραμυθιού, οι οποίες είναι ιδιαίτερης σημασίας.

17. Τίτλος: Ο Κανέλλος

Συγγραφέας: Ιακώβου Άννα

Εικονογράφος: Έρση Σπαθοπούλου

Εκδόσεις: Παπαδόπουλος

Ένα πολύ όμορφο παραμύθι όπου η εικόνα καλύπτει όλο βιβλίο. Υπάρχουν χρώματα παντού και το κείμενο βρίσκεται κάπου ανάμεσα στις εικόνες. Έχουμε μεγάλες εικόνες που απεικονίζουν πολύ έντονα τα πρόσωπα, με έντονα τα χαρακτηριστικά τους και είναι πραγματικά αληθοφανή.

18. Τίτλος: Ο Ατρόμητος Αβέρωφ

Συγγραφέας: Ιακώβου Άννα

Εικονογράφος: Κατερίνα Παϊσιου

Εκδόσεις: Παπαδόπουλος

Και σ' αυτό το παραμύθι οι εικόνες καλύπτουν και τις δύο σελίδες, και το κείμενο βρίσκεται ανάμεσα στα χρώματα. Οι εικόνες δίνουν έμφαση στα πρόσωπα, τα οποία αναπαριστώνται με πολλές λεπτομέρειες, αλλά δεν συμβαδίζουν με το κείμενο. Δηλαδή δεν απεικονίζεται ο,τι γράφει το κείμενο. Οι εικόνες δημιουργούν την ατμόσφαιρα , το χώρο.

19. Τίτλος: Το μικρό Ραφτόπουλο

Συγγραφέας: Βιζυηνός Γεώργιος

Εικονογράφος: Λαδά Έφη

Εκδόσεις: Παπαδόπουλος

Η εικόνα καλύπτει όλο το βιβλίο και το κείμενο περιορίζεται σε μία σελίδα κάθε φορά. Η εικόνες δεν είναι λεπτομερείς, είναι όμως παραστατικές και λειτουργούν συμπληρωματικά στο κείμενο.

20. Τίτλος: Τα ωραιότερα παραμύθια της Ρωσίας

Συγγραφέας: -----

Εικονογράφος: Τοέσκα Μαρία.

Εκδόσεις: Παπαδόπουλος

Είναι ένα βιβλίο που περιέχει 10 λαϊκά παραμύθια από τη Ρωσία. Το κείμενο καλύπτει όλο το βιβλίο. Η εικόνα βρίσκεται καθαρά διακοσμητικά διάσπαρτη μέσα στις σελίδες, χωρίς να προσφέρει κάτι ιδιαίτερο στο κείμενο. Λειτουργεί δηλαδή διακοσμητικά.

21. Τίτλος: Ο βασιλιάς και τ' αηδόνι

Συγγραφέας: Βαλάση Ζωή

Εικονογράφος: Φόρτωμα Σοφία

Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα.

Η εικονογράφηση στο συγκεκριμένο παραμύθι καλύπτει ολόκληρη τη σελίδα. Δεν υπάρχουν ιδιαίτερες λεπτομέρειες, δίνεται έμφαση στα πρόσωπα του παραμυθιού και όχι στον χώρο και στα αντικείμενα που τα περιβάλλουν. Η εικονογράφηση είναι απλή, με απλές γραμμές και γλυκά χρώματα. Το κείμενο είναι σχετικά περιορισμένο.

22. Τίτλος: Το αηδόνι

Συγγραφέα: Χανς Κρίστιαν Άντερσεν

Εικονογράφος: Gazzar el Farida

Εκδόσεις: Βολονάκη.

Το κείμενο κυριαρχεί μέσα σ' αυτό το βιβλίο. Η εικόνα περιορίζεται σε μία σελίδα κάθε φορά είτε καλύπτοντας την ολόκληρη αντίκρυ από το κείμενο είτε καλύπτοντας την μισή, πάνω ή κάτω από το κείμενο, με εξαίρεση 2 σημείων όπου η εικόνα καλύπτει και τις δύο σελίδες. Η εικονογράφηση δεν έχει λεπτομέρειες, είναι λιτή και με ανοιχτόχρωμα και όχι έντονα χρώματα.

23. Τίτλος: Η Σταχτοπούτα

Συγγραφέα: Ζακ Περώ

Εικονογράφος: Παπασυριοπούλου Έφη

Εκδόσεις: Βολονάκη.

Και εδώ η εικονογράφηση περιορίζεται μόνο σε μία εικόνα αντίκρου στο κείμενο και σε κάποιες μικρές διάσπαρτες εικόνες που δείχνουν αντικείμενα χαρακτηριστικά απ' το παραμύθι. Τα χρώματα είναι πολύ απαλά και τα χαρακτηριστικά των προσώπων λιτά και λεπτοκαμωμένα. Το κείμενο αντιστοιχεί σε μία σελίδα. Η εικόνα δεν λειτουργεί συμπληρωματικά, απεικονίζοντας ότι λέει το κείμενο.

24. Τίτλος: Ο πρίγκιπας Βάτραχος.

Συγγραφέα: Αδερφοί Γκριμ

Εικονογράφος: Φραγκιά Μελίνα

Εκδόσεις: Βολονάκη.

Η εικονογράφηση σ' αυτό το παραμύθι, είναι λιτή και απέριτη. Δεν απεικονίζει καθόλου λεπτομέρειες τις ιστορίας. Παρά μόνο τον βάτραχο και την πριγκίπισσα και μετέπειτα τον πρίγκιπα σε όλες τις σκηνές του παραμυθιού. Τα χρώματα είναι και εδώ πολύ απαλά και οι γραμμές πολύ απλές δίνοντας κάτι το ατημέλητο στην εικόνα. Το κείμενο και πάλι κυριαρχεί.

25. Τίτλος: Η Τοσοδούλα

Συγγραφέας:

Εικονογράφος:

Εκδόσεις: Μίνωας

Ένα παραμύθι που τον πρώτο λόγο τον έχει η εικόνα. Το κείμενο είναι περιορισμένο σε κάποια σημεία του βιβλίου, ενώ η εικόνα απλώνεται παντού με πολύ έντονα χρώματα και μεγάλα σχέδια. Όλα τα πρόσωπα του βιβλίου απεικονίζονται ξεκάθαρα και πολύ παραστατικά. Μπορεί δηλαδή ο παιδί να «διαβάσει» το παραμύθι μέσα από τις εικόνες.

Θα συνεχίσω τον σχολιασμό μου με τις Μικρές Ιστορίες.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στο θεωρητικό κομμάτι της εργασίας οι Μικρές Ιστορίες απεικονίζουν καθημερινές ρεαλιστικές σκηνές της

ζωής του παιδιού και των ενηλίκων, καθώς και πολιτισμικές πανανθρώπινες αξίες.

1. Τίτλος: Αχ, αυτή η πρώτη μέρα στο σχολείο.

Συγγραφέας: Αμπαριώτη Αθανασία

Εικονογράφος: Σταματιαδη Ντανιέλα

Εκδόσεις: Κέδρος.

Εικόνα και κείμενο εδώ λειτουργούν ισότιμα. Το κείμενο «λέει» την ιστορία και ακολουθεί η αντίστοιχη εικόνα, δείχνοντας όσα ακριβώς αναφέρονται στο κείμενο. Τα χρώματα είναι έντομα αλλά οι εικόνες είναι λιτές, απλές και χωρίς κάποια ιδιαιτερότητα.

2. Τίτλος: Το απίθανο τσίρκο του Μανόλη

Συγγραφέας: Τριβιζάς Ευγένιος

Εικονογράφος: Λιάπη Βάλλυ

Εκδόσεις: Κέδρος.

Και εδώ εικόνα και κείμενο συνοδοιπορούν. Απ' την μία είναι το κείμενο και από την άλλη η αντίστοιχη εικόνα που μέσα από τα χρώματα και τα σχέδια της ξαναλέει την ιστορία. Σ' αυτήν την ιστορία έχουμε και εναλλαγή έγχρωμης και ασπρόμαυρης εικόνας.

3. Τίτλος: Ο Θαλασσογιατρός

Συγγραφέας: Τριβιζάς Ευγένιος

Εικονογράφος: Ελευθερίου Βαγγέλης

Εκδόσεις: Κέδρος

Εδώ έχουμε την απόλυτη κυριαρχία της εικόνας. Το κείμενο περιορίζεται σε 3-4 σειρές και το υπόλοιπο βιβλίο καλύπτεται από πολύχρωμες εικόνες, γεμάτες λεπτομέρειες. Τα σχέδια είναι μεγάλα και παραστατικά

4. Τίτλος: Ο Λύκος ξαναγύρισε

Συγγραφέας: Geoffroy de Pennant

Εικονογράφος:

Εκδόσεις: Παπαδόπουλος

Η εικόνα δείχνει ότι ακριβώς αναφέρεται στο κείμενο που ακολουθεί ή που προηγείται. Παρόλα αυτά η εικόνες είναι πολύ μεγάλες σε σχέση με το κείμενο. Τα χρώματα δεν είναι έντονα και τα σχέδια είναι λιτά.

5. Τίτλος: Σοκολάκης & Ζαχαρούλα Τρυποδόντη**Συγγραφέας: Ράσελμαν Άννα****Εικονογράφος: Ράσελμαν Άννα****Εκδόσεις: Άμμος**

Μία καθαρά συμπληρωματική και περιγραφική εικονογράφιση. Όσα δεν περιγράφει με λεπτομέρειες το κείμενο η συγγραφέας τα περιγράφει μέσα από τις εικόνες. Και πάλι η εικόνες είναι μεγαλύτερες σε σχέση με το κείμενο. Τα χρώματα είναι ανοιχτόχρωμα και όχι πολύ έντονα και οι γραμμές είναι λιτές.

6. Τίτλος: Μη το δάχτυλο στη μύτη**Συγγραφέας: Daniela Kylot - Frisch****Εικονογράφος: Daniela Kylot - Frisch****Εκδόσεις: Άμμος**

Εδώ η εικόνα κυριαρχεί μέσα στο βιβλίο και το κείμενο είναι περιορισμένο(5-10 σειρές κάθε δεύτερη σελίδα). Οι εικόνες απεικονίζουν ότι ακριβώς λέει το κείμενο τονίζοντας κάποια χαρακτηριστικά σημεία. Έχει έντονα χρώματα και απλά σχέδια.

7. Τίτλος: Η αγάπη είναι μία χούφτα μέλι**Συγγραφέας: Αντρέε Ζιλ****Εικονογράφος: Καμπάν Βανέσα****Εκδόσεις: Άγκυρα.**

Η εικονογράφιση εδώ λειτουργεί συμπληρωματικά. Το κείμενο περιορίζεται σε 1-2 σειρές ανά σελίδα και όλο το υπόλοιπο της σελίδας

καλύπτεται από εικόνα που περιγράφει κάθε τι που αναφέρεται μέσα στην ιστορία λεπτομερώς. Τα χρώματα είναι απαλά και τα σχέδια λιτά.

8. Τίτλος: Ο Φρουρφούρης μετακομίζει

Συγγραφέας: Σεράλ Στερ

Εικονογράφος: Φρεντερικ Στερ

Εκδόσεις: Σύγχρονοι ορίζοντες

Μία πληθωρική εικονογράφιση, γεμάτη όμορφες λεπτομέρειες και όμορφα χρώματα. Υπάρχει ισοδυναμία ανάμεσα στο κείμενο και στην εικόνα όσον αφορά την παρουσία τους μέσα στο βιβλίο.

9. Τίτλος: Ράκης ο σαλιγκαράκης

Συγγραφέας: Βελετά – Βασιλειάδου Μαρία

Εικονογράφος: Σβετλιν

Εκδόσεις: Μίνωας

Εδώ έχουμε ισοτιμία όσον αφορά το κείμενο σε σχέση με την εικόνα μέσα στο βιβλίο. Η εικονογράφιση είναι ονειρική, με χρώματα απλά και σχέδια χωρίς έντονα στοιχεία.

10. Τίτλος: Όταν οι γονείς πηγαίνουν σχολείο

Συγγραφέας: Μπλούμ Μπέκη

Εικονογράφος: Μπλουμ Μπέκη

Εκδόσεις: Ζεβρόδειλος

Μία εικονογράφιση χωρίς ιδιαίτερες αξιώσεις. Κείμενο και εικόνα εξελίσσονται μαζί. Δεν υπάρχει όμως κάτι το ιδιαίτερο στην εικονογράφιση που να σε προκαλεί. Είναι απόλυτα συμβατική.

11. Τίτλος: Ο Βρομούλης και ο Καθαρούλης

Συγγραφέας: Χανς Γκαιρτνερ

Εικονογράφος: Χανς Πόπελ

Εκδόσεις: Μίνωας.

Μία ιδιαίτερα τρυφερή εικονογράφιση, με απαλά χρώματα και πολύ απαλά σχέδια, σαν να τα βλέπεις σε όνειρο. Κείμενο και εικόνα έχουν

κοινό στόχο. Το ένα συμπληρώνει το άλλο και τα δύο μαζί δημιουργούν την ιστορία.

12. Τίτλος: Το Μικρό Όχι

Συγγραφέας: Ραινχαρτ Γιουνγκ

Εικονογράφος: Ιμκε Ζενιχσεν

Εκδόσεις: Κάστωρ

Το κείμενο βρίσκεται από την μία πλευρά και η εικόνα από την άλλη. Η θέση της εικόνας είναι διακοσμητική και δεν προσφέρει κάτι στο κείμενο. Και εδώ έχουμε έντονα χρώματα, αλλά τα σχέδια είναι πολύ μικρά και χάνονται μέσα στην κάθε εικόνα.

13. Τίτλος: Το σκαντζοχοιράκι με τα κατσαρά μαλλιά

Συγγραφέας: Βελετά – Βασιλειάδου Μαρία

Εικονογράφος: Καπατσούλια Ναταλία

Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα

Ένα βιβλίο στο οποίο κυριαρχεί το κείμενο. Οι εικόνες απεικονίζουν επιλεκτικά κάποιες σκηνές ή κάποιες φράσεις της ιστορίας. Τα σχέδια είναι απλά και χωρίς λεπτομέρειες και τα χρώματα πολύ απαλά.

14. Τίτλος: Η μεγάλη έκπληξη

Συγγραφέας: Τζούλυ Σαικς

Εικονογράφος: Τιμ Γουέρνς

Εκδόσεις: Σύγχρονοι ορίζοντες.

Εδώ έχουμε μία άμεση σχέση κειμένου – εικόνας. Η εικόνα απεικονίζει ό, τι αναφέρεται στο κείμενο, πολύ παραστατικά και με πολύ έντονα χρώματα. Οι εικόνες είναι μεγάλες χωρίς όμως ιδιαίτερες λεπτομέρειες.

15. Τίτλος: Ο μαύρος Κόττυφας και ο άσπρος Γλάρος

Συγγραφέας: Κίτυ Κρόουθερ

Εικονογράφος: Κίτυ Κρόουθερ

Εκδόσεις: Σύγχρονοι ορίζοντες.

Εδώ έχουμε κάτι ιδιαίτερο. Έχουμε πολλές μικρές εικόνες, όπου η καθεμία αντιστοιχεί σε μία φράση του κειμένου, που γράφεται ακριβώς δίπλα. Σε κάποια σημεία έχουμε και μεγάλες εικόνες που είναι γεμάτες λεπτομέρειες ενώ σε εκείνα τα σημεία το κείμενο είναι μικρό.

16. Τίτλος: Η Μιμή με τα μεγάλα αυτιά

Συγγραφέας: Κέστερ Σλεντς

Εικονογράφος: Αντρέα Χεμπροκ

Εκδόσεις: Σύγχρονοι ορίζοντες.

Και εδώ κείμενο και εικόνα λειτουργούν ισοδύναμα. Το κείμενο εξιστορεί τα γεγονότα και η εικόνα τα αναπαριστά εκ νέου με χρώματα και σχέδια. Τα σχέδια είναι απλά, αλλά πολύ προσεγμένα και παραστατικά.

17. Τίτλος: Σου έχω πει 1000 φορές να μην λες υπερβολές

Συγγραφέας: Βαρβόγλη Λίζα

Εικονογράφος: Οικονομίδης Δημοσθένης, Ακρίβου Ευαγγελία

Εκδόσεις: Καστανιώτης

Μία εικονογράφιση με έντονα χρώματα και μεγάλες εικόνες. Το κείμενο έχει μεγαλύτερη σημασία. Είναι μεγαλύτερη η έκταση του κειμένου, ενώ η εικόνα δεν έχει να προσφέρει κάτι στο κείμενο.

18. Τίτλος: Ο σπόρος της Ειρήνης

Συγγραφέας: Ιζαμπέλ Πιν

Εικονογράφος: Ιζαμπέλ Πιν

Εκδόσεις: Σύγχρονοι Ορίζοντες

Η εικονογράφιση σ' αυτήν την ιστορία είναι αποθητική. Τα χρώματα είναι σκούρα και οι γραμμές είναι σκληρές. Βέβαια όλα αυτά επηρεάζονται από το περιεχόμενο της ιστορίας αλλά είναι λίγο αποκρουστική η απεικόνιση όλων αυτών των εντόμων με τα πολύ έντονα και αυστηρά χαρακτηριστικά.

19. Τίτλος: Όταν θα μεγαλώσω**Συγγραφέας: Λένη Γκουντινγκς****Εικονογράφος: Τζένη Τζόουνς****Εκδόσεις: Άγκυρα**

Όνειρική εικονογράφιση, λυρική, με ζεστά χρώματα και χαμογελαστά πρόσωπα. Παρόλα αυτά η εικόνα δεν συμβαδίζει με το κείμενο. Λειτουργεί κατά κάποιο τρόπο διακοσμητικά.

20. Τίτλος: Άλλος για το νηπιαγωγείο;**Συγγραφέας: Ροζμαρί Κουντσελνερ – Μπένκε****Εικονογράφος: Λίβε Μπάετν****Εκδόσεις: Ψυχογιός**

Πλούσια η εικονογράφιση στο βιβλίο αυτό. Γεμάτη λεπτομέρειες. Υπάρχει απόλυτη σχέση μεταξύ κειμένου και εικόνας. Το ένα συμπληρώνει το άλλο. Δηλαδή ότι δεν μπορεί να πει κανείς με λέξεις το δίνει η εικόνα. Παραστατική εικονογράφιση και ισότιμη σε έκταση με το κείμενο.

Σειρά: 4 εποχές**21. Τίτλος: Η Άνοιξη****Συγγραφέας: Φακίνου Ευγενία****Εικονογράφος: Φακίνου Ευγενία****Εκδόσεις: Κέδρος****22. Τίτλος: Ο χειμώνας****Συγγραφέας: Φακίνου Ευγενία****Εικονογράφος: Φακίνου Ευγενία****Εκδόσεις: Κέδρος**

Σ' αυτά βιβλιαράκια η εικόνα και το κείμενο έχουν ισότιμη θέση. Από την μία μεριά υπάρχει ένα μικρό κείμενο 4 γραμμών και δίπλα

συνοδευτικά υπάρχει μία εικόνα η οποία δείχνει ότι λέει το κειμενάκι. Η εικονογράφηση είναι απλή με πολύ όμορφα και γλυκά χρώματα.

23. Τίτλος: Ο Ναυαγός κοκκινοτρίχης

Συγγραφέας: Τριβιζας Ευγένιος

Εικονογράφος: Λιάπη Βάλλυ

Εκδόσεις: Κέδρος

Και εδώ εικόνα και κείμενο συνοδοιπορούν. Απ' την μία είναι το κείμενο και από την άλλη η αντίστοιχη εικόνα. Τα σχέδια είναι απλά και λιτά, χωρίς ιδιαίτερες λεπτομέρειες.

24. Τίτλος: Αχ, θέλω να κοιμηθώ

Συγγραφέας: Κριστίν Νταβενιέ

Εικονογράφος: Κριστίν Νταβενιέ

Εκδόσεις: Άγκυρα

Στο συγκεκριμένο βιβλίο, η εικόνα έχει τον πρώτο λόγο. Το κείμενο είναι μικρό και το υπόλοιπο μέρος του βιβλίου καλύπτεται από εικόνες χωρίς λεπτομέρειες, αλλά με μεγάλα σχέδια και σκούρα χρώματα.

25. Τίτλος: Η Φάλαινα που τρώει τον πόλεμο

Συγγραφέας: Τριβιζας Ευγένιος

Εικονογράφος: Καπατσούλια Ναταλία

Εκδόσεις: Μίνωας

Και σ' αυτό το βιβλίο η εικόνα είναι αυτή που κυριαρχεί. Έχουμε μεγάλες εικόνες που καλύπτουν ολόκληρη τη σελίδα, αλλά τα σχέδια είναι μικρά, με απλές γραμμές, χωρίς ιδιαίτερα χρώματα. Το κείμενο μικρό με μεγάλα γράμματα βρίσκεται ανάμεσα στις εικόνες.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Παραμύθια	25
Μικρές Ιστορίες	25
Σύνολο	50

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ Α΄

Σύμφωνα με τα παραπάνω, αρχικά θα πρέπει να επισημάνω ότι δεν νοείται παιδικό βιβλίο προσχολικής ηλικίας χωρίς εικονογράφηση, είτε αυτή είναι εντυπωσιακή, πληθωρική και λεπτομερής, είτε είναι λιτή και πολλές φορές αποκρουστική.

Αρχίζοντας από τα παραμύθια, θα επισημάνουμε ποια είναι η σχέση κειμένου – εικόνας μέσα σε αυτά. Είναι ισότιμη η σχέση ή υπερτερεί τότε το κείμενο και τότε η εικονογράφηση.

Σύμφωνα λοιπόν με το δείγμα που δόθηκε παραπάνω, αποδείχθηκε ότι στο 20% των παραμυθιών η εικόνα έχει ισοδύναμη σχέση με το κείμενο και δεν υπερτερεί το ένα από το άλλο είτε συμπληρωματικά, είτε διακοσμητικά. Στο 48% των παραμυθιών το κείμενο έχει τον πρώτο λόγο μέσα στο βιβλίο και η εικόνα είτε είναι διακοσμητικό στοιχείο ή απλά συμπληρώνει κάποια στοιχεία του κειμένου, αλλά χωρίς να το επισκιάζει. Τέλος το 32% των παραμυθιών παρουσιάζει την εικόνα να έχει μεγαλύτερη σημασία από το κείμενο και να είναι αυτή που κερδίζει τις εντυπώσεις τελικά.

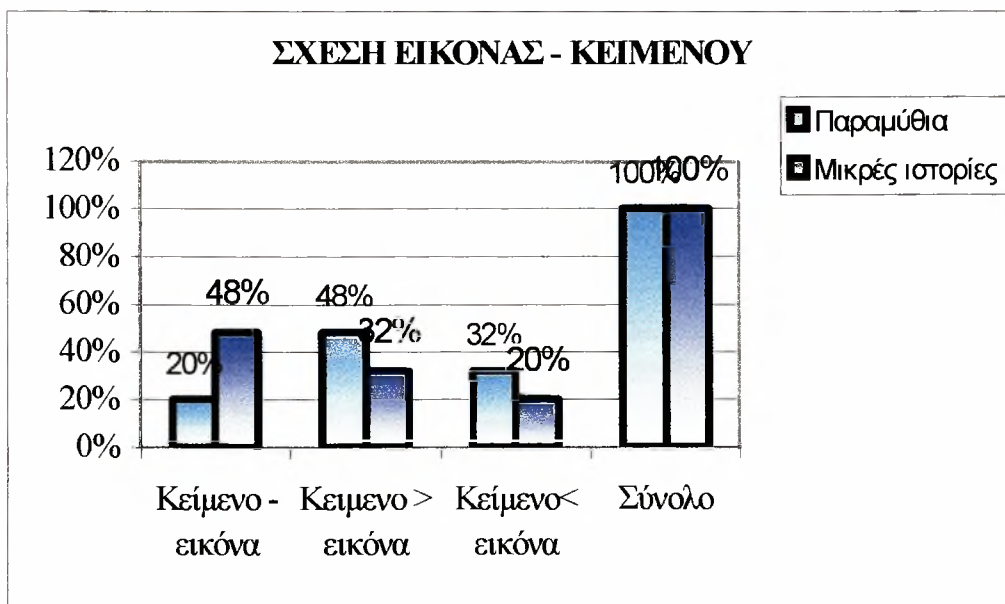
Συνεχίζοντας θα αναφερθούμε στην αντίστοιχη διαδικασία που ακολουθήθηκε και για τις Μικρές Ιστορίες. Η εικόνα και σ' αυτό το είδος της παιδικής λογοτεχνίας αποτελεί βασικό στοιχείο, όπως έχουμε αναφέρει και στο θεωρητικό κομμάτι της εργασίας. Η εικόνα τοποθετημένη με διάφορους τρόπους και σε διάφορα σημεία στις σελίδες του βιβλίου, συνοδεύει συνήθως το κείμενο και προχωρεί ισότιμα μαζί του, λειτουργώντας σε οργανική σχέση με το λόγο.

Έτσι λοιπόν διαπιστώθηκε ότι στο 48% των βιβλίων που αποτελούνται από Μικρές ιστορίες το κείμενο και η εικόνα λειτουργούν

ισοδύναμα μεταξύ τους. Στο 32% η εικόνα έχει τον πρώτο λόγο και κυριαρχεί μέσα στο βιβλίο. Τα βιβλία αυτά γεμίζουν χρώματα και εικόνες. Τέλος στο 20% αυτών των βιβλίων κυριαρχεί το κείμενο και η εικόνα παίζει δευτερεύοντα ρόλο.

ΣΧΕΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ - ΕΙΚΟΝΑΣ ΣΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

	Παραμύθια	Μικρές ιστορίες
Κείμενο =εικόνα	20%	48%
Κείμενο > εικόνα	48%	32%
Κείμενο< εικόνα	32%	20%
Σύνολο	100%	100%

Μία πρώτη διαπίστωση, βάσει των παραπάνω αποτελεσμάτων είναι ότι στα μεν παραμύθια το ποσοστό όπου η εικόνα σε σχέση με το κείμενο είναι ισότιμη και παίζουν τον ίδιο ρόλο μέσα στο βιβλίο είναι 20% και το αντίστοιχο ποσοστό στις Μικρές Ιστορίες είναι 48%. Εδώ

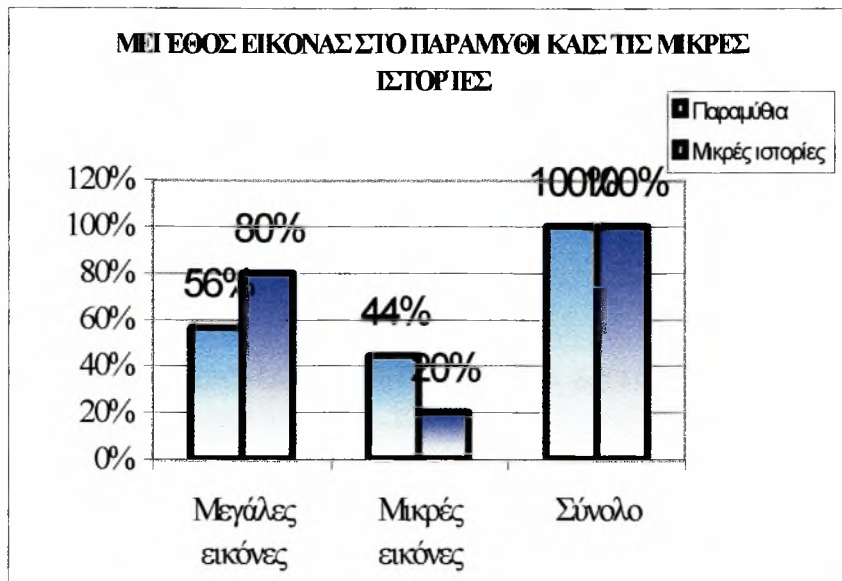
λοιπόν αποδεικνύεται αυτό που αναφέρει η κ. Τσιλιμένη στο βιβλίο της, «Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970 –1990», ότι η εικονογράφηση στις Μικρές Ιστορίες είναι πλούσια.»

Βέβαια κάνοντας μια πιο προσεκτική έρευνα θα διαπιστώσουμε και άλλες πολλές ομοιότητες και αλλά και διαφορές ανάμεσα σ' αυτά τα δύο είδη της Παιδική Λογοτεχνίας. Θα εξετάσουμε τις εικόνες - σχέδια (μεγάλα – μικρά), τα χρώματα (έντονα – απαλά), τη βαρύτητα που δίνεται στα πρόσωπα, στα αντικείμενα, στο χώρο στο κάθε είδος καθώς επίσης και την πρωτοτυπία της εικονογράφησης. Τέλος θα ερευνήσουμε και τα γράμματα που χρησιμοποιούνται.

Σύμφωνα λοιπόν με την έρευνα που κάναμε στο κάθε είδος ξεχωριστά διαπιστώθηκε ότι στα παραμύθια που ερευνήσαμε το 56% αυτών είχε μεγάλες εικόνες και σχέδια και το 44% περιείχε μικρές εικόνες

Αντίθετα στις Μικρές Ιστορίες στο 80% των βιβλίων οι εικόνες ήταν μεγάλες και μόλις το 20% περιείχε μικρότερες εικόνες.

	Παραμύθια	Μικρές ιστορίες
Εικόνες που καλύπτουν το βιβλίο	56%	80%
Εικόνες που καλύπτουν μέρος του βιβλίου	44%	20%
Σύνολο	100%	100%

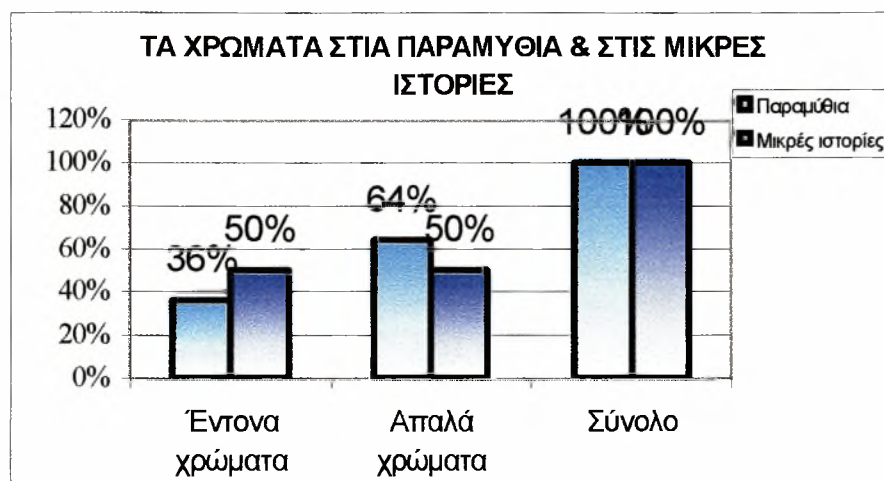

Είναι εμφανές ότι οι εικόνες στις μικρές ιστορίες είναι αυτές που καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου, σε σχέση με τα παραμύθια, όπου το κείμενο είναι αυτό που υπερισχύει και η εικόνα έρχεται σε δεύτερη μοίρα. Στις μικρές ιστορίες μάλιστα διαπιστώνουμε ότι όχι μόνο υπάρχουν εικόνες, αλλά τα σχέδια είναι σε πολύ μεγάλες διαστάσεις και καλύπτουν συνήθως ολόκληρη τη σελίδα, κάνοντας την εικονογράφηση αρκετές φορές εντυπωσιακή. Άλλωστε τα παιδιά τα εντυπωσιάζουν οι μεγάλες εικόνες.

Στη συνέχεια ασχολούμαστε με το χρώμα στο κάθε είδος, αν δηλαδή τα χρώματα είναι έντονα ή απαλά και σε ποιο είδος από τα δύο. Διαπιστώθηκε λοιπόν ότι στα παραμύθια το 36% των βιβλίων είχαν έντονα χρώματα στην εικονογράφηση τους, ενώ το 64% είναι γεμάτο απαλά και ζεστά χρώματα.

Στις Μικρές Ιστορίες διαπιστώθηκε ότι, τα έντονα χρώματα μοιράζονται το ίδιο ποσοστό με τα απαλά χρώματα.

	Παραμύθια	Μικρές ιστορίες
Έντονα χρώματα	36%	50%
Απαλά χρώματα	64%	50%
Σύνολο	100%	100%

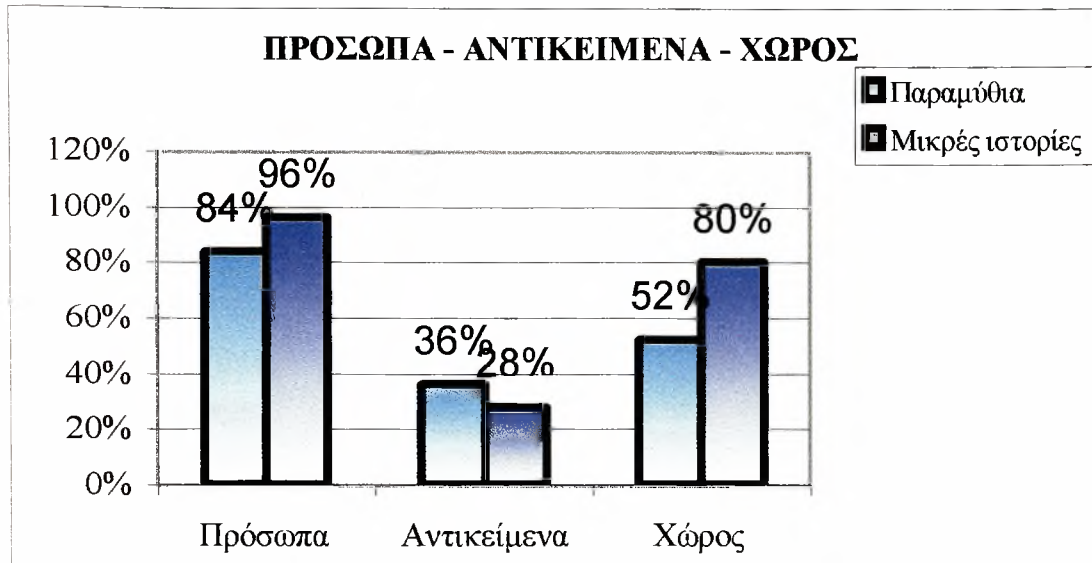
Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, στα παραμύθια τα έντονα χρώματα χρησιμοποιούνται λιγότερο (36%) σε σχέση με τις Μικρές Ιστορίες όπου το ποσοστό είναι σαφώς μεγαλύτερο (50%). Όσον αφορά τα απαλά και ζεστά χρώματα, τα παραμύθια υπερτερούν έχοντας ένα ποσοστό 64% έναντι 50% που έχουν οι μικρές ιστορίες.

Σημαντική είναι και η απεικόνιση των προσώπων των αντικειμένων και του περιβάλλοντος χώρου μέσα στα παραμύθια και στις Μικρές Ιστορίες. Δηλαδή σε ποια από αυτά δίνεται το μεγαλύτερο βάρος σε κάθε είδος. Όπως είναι φυσιολογικό δεν αναπτύσσεται μόνο το ένα από τα τρία στοιχεία. Υπάρχουν όλα μαζί. Το σημαντικό είναι να δούμε ποιο υπερτερεί σε σχέση με τα άλλα. Μπορεί ο εικονογράφος να δίνει έμφαση στα πρόσωπα και στο χώρο και όχι στα αντικείμενα ή στα αντικείμενα και στο χώρο και όχι στα πρόσωπα.

Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι στην εικονογράφηση των παραμυθιών τα πρόσωπα κατέχουν το 84%. Ακολουθεί η απεικόνιση του χώρου όπου διαδραματίζεται το παραμύθι με 52% και τέλος τα αντικείμενα με 36%. Στις Μικρές Ιστορίες τα πρόσωπα κατέχουν το 96%, ο χώρος, το περιβάλλον της ιστορίας το 80% και τα αντικείμενα το 28%.

	Παραμύθια	Μικρές ιστορίες
Πρόσωπα	84%	96%
Αντικείμενα	36%	28%
Χώρος	52%	80%

Φαίνεται λοιπόν ότι και στα δύο είδη το σημαντικότερο στην εικονογράφηση είναι η απεικόνιση των προσώπων. Σ' αυτά δίνεται έμφαση προκειμένου να κυλήσει ομαλά η ιστορία μέσα από τις εικόνες. Σημαντικός είναι και ο γύρω χώρος το περιβάλλον, ώστε να συνειδητοποιεί το παιδί που διαδραματίζεται κάθε φορά η ιστορία. Τα αντικείμενα, οι λεπτομέρειες δηλαδή, δεν έχουν από ότι φαίνεται τόση σημασία, γιατί το παιδί το εντυπωσιάζουν οι μεγάλες εικόνες, τα χρώματα, τα πρόσωπα και όχι κάτι μικρό και ασήμαντο στο βάθος της εικόνας.

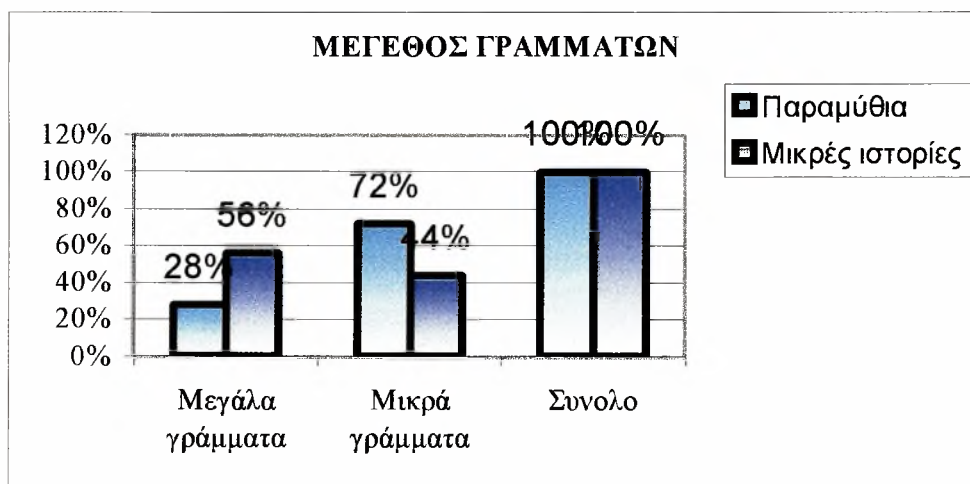

Ένα πολύ σημαντικό κομμάτι που πρέπει να δούμε είναι το μέγεθος των γραμμάτων που χρησιμοποιείται κάθε φορά. Στα παραμύθια λοιπόν το 28% είναι γραμμένα με μεγάλα γράμματα, ενώ με μικρά 72%. Στις Μικρές Ιστορίες το 56% είναι γραμμένες με μεγάλα γράμματα και το 44% με μικρά.

	Παραμύθια	Μικρές ιστορίες
Μεγάλα γράμματα	28%	56%
Μικρά γράμματα	72%	44%
Σύνολο	100%	100%

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι στις Μικρές ιστορίες όπου το κείμενο με την εικόνα συνήθως (48%) είναι ισότιμα το κείμενο είναι γραμμένο με μεγάλα γράμματα, γιατί η έκταση των μικρών ιστοριών είναι σχετικά μικρή πάντα, όποτε δεν υπάρχει πρόβλημα ως προς το χώρο. Αυτό πρέπει συμβαίνει γιατί παράλληλα με τις εικόνες τα παιδιά βλέπουν και τα γράμματα. Μπορεί να μην ξέρουν να διαβάζουν αλλά είναι σημαντικό

να τα βλέπουν και να εξοικειώνονται. Αυτό θα τους βοηθήσει πολύ στις δραστηριότητες της Γλώσσας.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Λαμβάνοντας υπόψη, τους στόχους και τις υποθέσεις της έρευνας και με την εξέταση των αποτελεσμάτων, προέκυψαν τα παρακάτω συμπεράσματα.

Ο στόχος μας σ' αυτό το κομμάτι της έρευνας ήταν να διαπιστώσουμε αν υπάρχουν ομοιότητες και διαφορές στην εικονογράφηση ανάμεσα στο παραμύθι και στις Μικρές ιστορίες. Μέσα από την έρευνα αυτή διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν διαφορές στην εικονογράφηση των δύο αυτών ειδών.

Οι Μικρές Ιστορίες, όπως έχουμε αναφέρει και στο θεωρητικό μέρος της εργασίας είναι μικρές σε έκταση. Και αυτό διαπιστώθηκε και μέσα από την έρευνα. Είναι απόλυτα φυσιολογικό λοιπόν, αφού η έκταση της είναι μικρή να δίνει μεγάλη έμφαση και στην εικόνα και στο πως θα είναι αυτή διαμορφωμένη.

Επειδή το είδος αυτό απευθύνεται κυρίως σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, ενώ τα παραμύθια διαβάζονται και από μεγαλύτερα παιδιά, είναι σημαντικό να δώσει στα μικρά παιδιά αυτό που τους αρέσει. Το χρώμα, η μεγάλη και παραστατική εικόνα, με τα πρόσωπα και το περιβάλλον που του είναι γνώριμα και οικεία, και δεν είναι πρίγκιπες και παλάτια, όπως στα περισσότερα παραμύθια. Ακόμη και τα γράμματα όπως ανέφερα προηγουμένως είναι σημαντικό να είναι μεγάλα για να αναγνωρίζονται σιγά σιγά από τα παιδιά καθώς ξεφυλλίζουν τις σελίδες μιας Μικρής Ιστορίας.

Ακόμη ένα χαρακτηριστικό της εικονογράφησης των Μικρών Ιστοριών όπως αναφέραμε στο θεωρητικό μέρος της εργασίας μας είναι ο ρεαλισμός. Τα πράγματα, τα αντικείμενα, τα πρόσωπα, τα χρώματα

παρουσιάζονται με την πραγματική τους εικόνα. Είναι δηλαδή ρεαλιστική η απεικόνιση των όσων συμβαίνουν στην ιστορία. Ενώ στο παραμύθι υπερισχύει το παραμυθιακό, το υπερφυσικό στην εικονογράφηση.

Το παραμύθι από τη μεριά του δίνει έμφαση στο κείμενο και όχι στην εικόνα, όποτε και η εικονογράφηση του είναι πιο λιτή, χωρίς βέβαια να θεωρηθεί ότι δεν υπάρχουν και εξαιρέσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το παραμύθι της Πριγκίπισσας Χισάκο του Τακαμάντο «Ο Λούλι το παγόβουνο», όπου έχει μία εντυπωσιακότερη εικονογράφηση και ένα εξίσου ενδιαφέρον κείμενο. Παρόλα αυτά στο παραμύθι μεγαλύτερη σημασία έχει το κείμενο και όχι η εικόνα.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ Β΄

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΠΕΛΑΤΩΝ

Συνεχίζουμε με το δεύτερο σκέλος της έρευνας όπου ο στόχος μας ήταν να διαπιστώσουμε αν οι γονείς σήμερα επιλέγουν ως ψυχαγωγία των παιδιών τους τα βιβλία.

Δείγμα: Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν συνολικά 80 πελάτες του βιβλιοπωλείου. Η έρευνα διεξήχθη από 7 Μαΐου έως και 31 Μαΐου.

Διαδικασία: Στο κομμάτι αυτό χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια για τους πελάτες.. Τα ερωτηματολόγια αφορούσαν την αγοραστική κίνηση των παιδικών βιβλίων, την θέση που παίρνει η οικογένεια και το σχολείο απέναντι στο παιδικό βιβλίο σε σχέση με το παιδί και το ρόλο που πιστεύουν ότι παίζει η εικόνα, ώστε το παιδί να αγαπήσει τα βιβλία.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ Β'

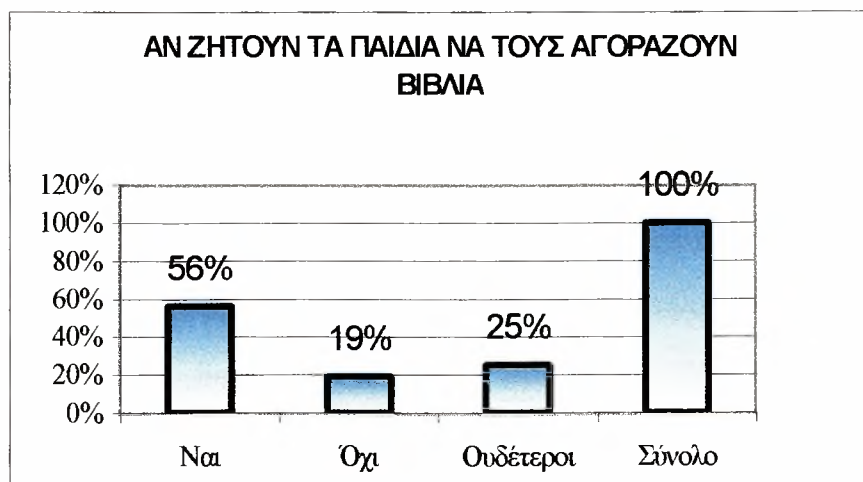
Με την ανάλυση των ερωτηματολογίων που πήραμε από τους πελάτες προέκυψαν τα παρακάτω αποτελέσματα:

Στην πρώτη ερώτηση που αφορούσε το αν ζητούν τα παιδιά από τους γονείς να τους αγοράζουν βιβλία 56% των πελατών, που ήταν γονείς απάντησαν θετικά. Το 19% απάντησε ότι δεν ζητούν κάτι τέτοιο τα παιδιά τους, ενώ το υπόλοιπο 25% ήταν πελάτες που δεν είχαν παιδιά, οπότε δεν μπορούσαν να απαντήσουν στην συγκεκριμένη ερώτηση, ήθελαν όμως να απαντήσουν στις επόμενες.

ΖΗΤΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ ΝΑ ΤΟΥΣ ΑΓΟΡΑΖΕΤΕ

ΒΙΒΛΙΑ:

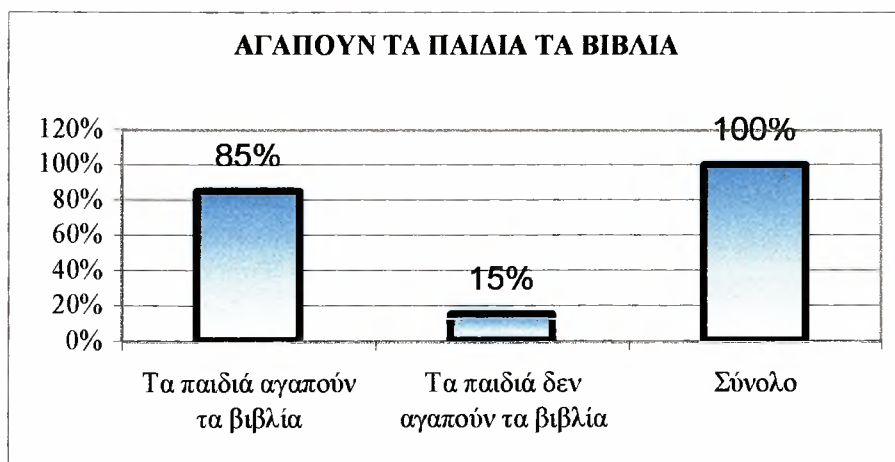
Ναι	56%
Όχι	19%
Ουδέτεροι	25%
Σύνολο	100%

Η επόμενη ερώτηση αφορούσε το αν θεωρούν οι πελάτες ότι τα παιδιά σήμερα αγαπούν τα βιβλία. Οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής: το 85% απάντησε θετικά δηλαδή, πιστεύει ότι τα παιδιά σήμερα αγαπούν τα βιβλία, ενώ, μόλις το 15% είχε αντίθετη άποψη θεωρώντας ότι τα παιδιά δεν αγαπούν τα βιβλία.

ΑΓΑΠΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ:

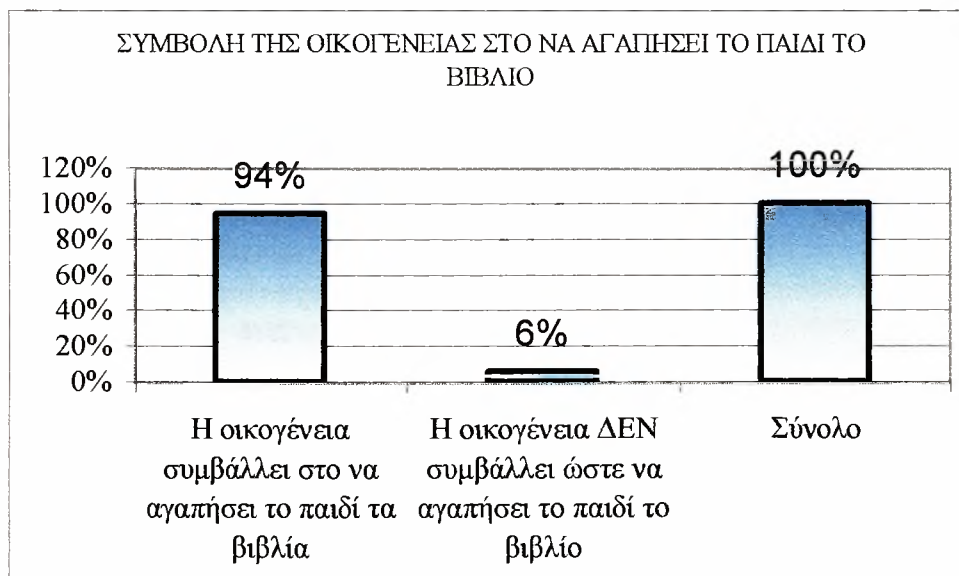
Τα παιδιά αγαπούν τα βιβλία	85%
Τα παιδιά δεν αγαπούν τα βιβλία	15%
Σύνολο	100%

Η επόμενη ερώτηση αναφερόταν στο αν πιστεύουν ότι η οικογένεια παίζει ρόλο, ώστε να αγαπήσουν τα παιδιά τα βιβλία. Οι απαντήσεις που δόθηκαν διαμόρφωσαν το ακόλουθο αποτέλεσμα. Το 94% απάντησε ότι θεωρεί βασικό το ρόλο της οικογένειας στο να αγαπήσει το παιδί, τα βιβλία, ενώ μόνο το 6% θεώρησε ότι δεν είναι βασική η συμβολή της.

ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΟ ΝΑ ΑΓΑΠΗΣΕΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ;

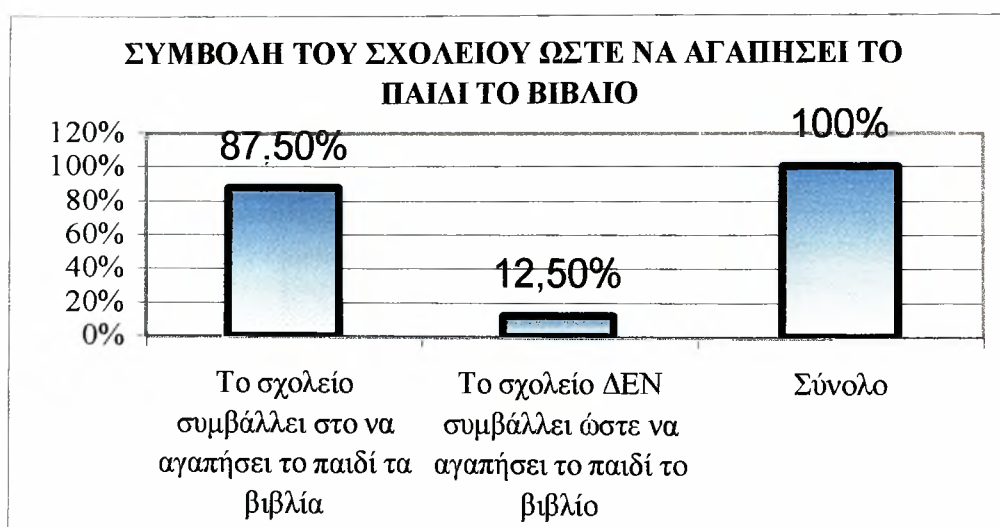
Η οικογένεια συμβάλλει στο να αγαπήσει το παιδί τα βιβλία	94%
Η οικογένεια ΔΕΝ συμβάλλει ώστε να αγαπήσει το παιδί το βιβλίο	6%
Σύνολο	100%

Το ερωτηματολόγιο συνέχιζε με την ερώτηση αν θεωρούν τον σχολείο έναν σημαντικό παράγοντα ο οποίος συμβάλλει ώστε να αγαπήσει το παιδί το βιβλίο. Οι απαντήσεις που δόθηκαν, διαμόρφωσαν τα εξής ποσοστά: το 87,5% των πελατών απάντησε ότι θεωρεί το σχολείο επηρεάζει πολύ τη σχέση που αναπτύσσει το παιδί με τα βιβλία, ενώ το 12,5% διαφωνεί ως προς αυτό, θεωρώντας ότι το σχολείο δεν παίζει ρόλο ως προς αυτό.

ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΤΟ ΝΑ ΑΓΑΠΗΣΕΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ;

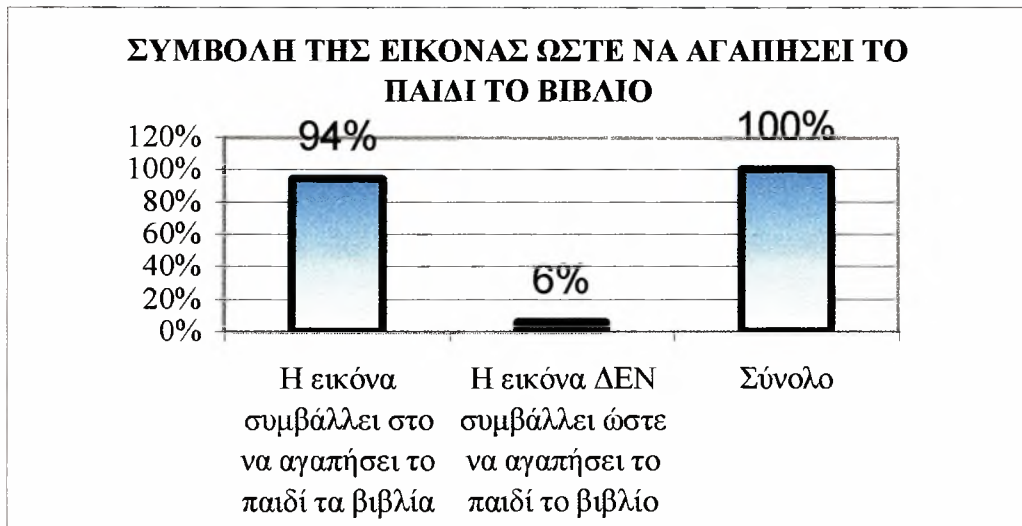
Το σχολείο συμβάλλει στο να αγαπήσει το παιδί τα βιβλία	87,5%
Το σχολείο ΔΕΝ συμβάλλει ώστε να αγαπήσει το παιδί το βιβλίο	12,5%
Σύνολο	100%

Η τελευταία ερώτηση αφορούσε την εικόνα στο βιβλίο και αν θεωρούν ότι η εικόνα συμβάλλει στο να αγαπήσουν τα παιδιά τα βιβλία. Εδώ οι απαντήσεις έδωσαν ένα πολύ ξεκάθαρο αποτέλεσμα. Το 94% των πελατών θεώρησαν ότι η εικόνα στο βιβλίο συμβάλλει και μάλιστα καταλυτικά, ώστε να αγαπήσει το παιδί τα βιβλία και αναπτύξει στην πορεία μια καλή σχέση με αυτά. Ενώ μόλις το 6% θεώρησε ότι η εικόνα δεν παίζει ρόλο στο αν το παιδί θα αγαπήσει τα βιβλία ή όχι.

**ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΣΤΟ ΝΑ ΑΓΑΠΗΣΕΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ;**

Η εικόνα συμβάλλει στο να αγαπήσει το παιδί τα βιβλία	94%
Η εικόνα ΔΕΝ συμβάλλει ώστε να αγαπήσει το παιδί το βιβλίο	6%
Σύνολο	100%

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Μέσα από την έρευνα αυτή διαπιστώσαμε αρχικά ότι οι γονείς δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για το αν τα παιδιά τους διαβάζουν βιβλία και οι ίδιοι αγοράζουν βιβλία στα παιδιά τους, είτε διαλέγοντας τα μόνοι τους, για λογαριασμό των παιδιών τους είτε φέρνοντας τα παιδιά στο χώρο του Βιβλιοπωλείου, ώστε να διαλέξουν αυτά ό,τι θέλουν.

Όσον αφορά την ερώτηση για το αν ζητούν τα παιδιά από μόνα τους να τους αγοράσουν βιβλία είναι εμφανές από τα ποσοστά ότι η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε ότι τα παιδιά θέλουν να τους φέρνουν οι γονείς βιβλία. Ακόμη και το ποσοστό των ουδετέρων, που δεν είχαν παιδιά απάντησαν ότι θα δημιουργούσαν τις προϋποθέσεις ώστε να έφταναν τα παιδιά τους αργότερα να ζητούν βιβλία. Βέβαια πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπόψη τον καταγισμό των διαφημίσεων στην τηλεόραση που αφορούν παιδικά αναγνώσματα συγκεκριμένου περιεχομένου, όπως Barbie, Στρουμφάκια, και άλλα σχετικά βιβλιαράκια. Οπότε πολλά παιδιά ζητούν τέτοιου τύπου βιβλία και όχι παραμυθάκια και ιστοριούλες. Σαφώς και αυτό είναι μια καλή πρώτη κίνηση από τα παιδιά, αλλά είναι το χέρι των γονιών να μην περιοριστεί σε αυτά και εξελιχθεί σε καλή σχέση με τα κόμικς.

Με την εξέταση των απαντήσεων της δεύτερης ερώτησης διαπιστώσαμε ότι τα παιδιά σήμερα αγαπούν τα βιβλία και γι' αυτό ζητούν άλλωστε να τους τα αγοράζουν. Παρόλα αυτά δεν ξεχνάμε και την προηγούμενη παράμετρο των βιβλίων τύπου Barbie. Πολλά από τα παιδιά αγαπούν αυτά τα βιβλία, αλλά από τις πωλήσεις φαίνεται ότι κοντά σε αυτά αγοράζονται από τα παιδιά και άλλα παραμύθια.

Η επόμενη ερώτηση αφορούσε τους γονείς οι οποίοι όπως αποδείχτηκε έχουν πάρει στα σοβαρά πια το ρόλο του να είναι ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στα παιδιά και στα βιβλία. Το επίπεδο φιλιαναγνωσία των γονιών είναι αρκετά υψηλό και προσπαθούν να φέρουν και τα παιδιά τους κοντά στα βιβλία από πολύ μικρή ηλικία, αγοράζοντας τους βιβλία. Ακόμη και αυτοί που δεν έχουν οικογένεια πιστεύουν ότι οι οικογένεια παίζει πρωταρχικό ρόλο στο να αναπτυχθεί η φιλιαναγνωσία των παιδιών. Το υπόλοιπο ποσοστό, η μειοψηφία δηλαδή, είναι της κλασικής λογικής «αν δεν το έχει το παιδί μέσα του να διαβάζει, κανείς δεν μπορεί να κάνει τίποτα!» Φυσικά αυτό δεν ισχύει και έχει αναπτυχθεί η θεωρία, ως προς αυτό, στο θεωρητικό μέρος της εργασίας.

Το σχολείο συγκέντρωσε ποσοστό μικρότερο από αυτό της οικογένειας ως προς το ρόλο που διαδραματίζει στην ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας. Αυτό, φυσικά δεν το υποβιβάζει, γιατί το ποσοστό είναι εξίσου σημαντικό. Απλά πολλοί ερωτηθέντες θεώρησαν το σχολείο μη επαρκές ως προς αυτό, δηλαδή το σχολείο, έρχεται να καλύψει μαθησιακές και γνωστικές ανάγκες του παιδιού και όχι να αναπτύξει την φιλιαναγνωσία. Παρόλα αυτά το μεγαλύτερο ποσοστό θεωρεί ότι το σχολείο, έρχεται να συνεχίσει αυτό που έχει ξεκινήσει η οικογένεια.

Η τελευταία ερώτηση αφορούσε την εικόνα και κατά πόσο αυτή συμβάλλει στην ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας. Πάλι το ποσοστό των θετικών απαντήσεων ήταν υψηλό. Σχεδόν όλοι οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι η εικόνα μέσα στα παραμύθια και στις μικρές ιστορίες παίζει πολύ σημαντικό ρόλο, στο να προσεγγίσει αρχικά το παιδί, να το πιάσει και να το ξεφυλλίσει. Από κει και πέρα η συμβολή της εικόνας είναι ιδιαίτερη σημαντική, γιατί μέσω της εικόνας το παιδί ενθουσιάζεται και ζητά να του διαβάσουν, σε πρώτη φάση, ένα παραμύθι, και αν η σχέση αυτή ξεκινήσει ομαλά θα ολοκληρωθεί και θριαμβευτικά.

2.

ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το δεύτερο μέρος της έρευνας πραγματοποιήθηκε στο φυσικό χώρο των νηπίων, δηλαδή στο Νηπιαγωγείο, με τη βοήθεια τόσο των παιδιών όσο και των νηπιαγωγών.

Έτσι μέσα στα πλαίσια της έρευνας αυτής έγινε προσπάθεια να διαπιστωθεί αρχικά κατά πόσο αγαπούν τα παιδιά τον τομέα της παιδικής λογοτεχνίας και ποια είναι η άποψη των νηπιαγωγών για την χρησιμότητα των βιβλίων και ειδικότερα της εικόνας μέσα στα βιβλία.

Οι στόχοι που τέθηκαν ήταν οι εξής:

- 1) Να διαπιστωθεί αν η εικονογράφηση στα παραμύθια και στις Μικρές Ιστορίες κεντρίζει το ενδιαφέρον των νηπίων και αν αυτό αποτυπώνεται στα σχέδια ζωγραφικής τους.
- 2) Αν η εικονογράφηση επηρεάζει τη φαντασία των παιδιών.
- 3) Αν συγκεντρώνονται με την ίδια ευκολία όταν τους επιδεικνύονται οι εικόνες ή όταν δεν τις βλέπουν καθόλου.
- 4) Και τέλος αν οι νηπιαγωγοί, που είναι τόσο κοντά στα παιδιά, πιστεύουν ότι η εικονογράφηση στα παραμύθια και στις μικρές ιστορίες είναι αξιοποιήσιμη και αν συμβάλλει στην ανάπτυξη της φιλιαναγνωσία και της αναγνωστικής ικανότητας των παιδιών.

Προκειμένου λοιπόν να πραγματοποιηθούν οι παραπάνω στόχοι, στην αρχή της έρευνας, τέθηκαν κάποια ερευνητικά ερωτήματα. Τα ερωτήματα αυτά είναι τα εξής:

- 1) Κεντρίζει η εικονογράφηση, στα παραμύθια και στις Μικρές Ιστορίες, το ενδιαφέρον των παιδιών και αποτυπώνεται αυτό στα σχέδια ζωγραφικής τους;
- 2) Επηρεάζει η εικονογράφηση την φαντασία των παιδιών;

- 3) Συγκεντρώνονται με την ίδια ευκολία όταν βλέπουν τις εικόνες, σε σχέση με όταν δεν τις βλέπουν καθόλου;
- 4) Είναι η εικονογράφηση στα παραμύθια και στις Μικρές Ιστορίες αξιοποιήσιμη και συμβάλλει στην καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας και της αναγνωστικής ικανότητας των νηπίων.

Με βάση λοιπόν τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα, διατυπώθηκαν και οι ανάλογες υποθέσεις:

- A. Υποθέσαμε δηλαδή πως η εικονογράφηση κεντρίζει το ενδιαφέρον των νηπίων και επηρεάζει την ποιότητα των σχεδίων τους. Δηλαδή τα σχέδια των παιδιών που δέχτηκαν την επιρροή της εικονογράφησης θα παρουσιάζουν περισσότερες λεπτομέρειες και μεγαλύτερο αριθμό σκηνών, ενώ στην αντίθετη περίπτωση τα σχέδια θα είναι «φτωχά» και θα έχουμε περιορισμένο αριθμό σκηνών.
- B. Επίσης, υποθέσαμε πως η φαντασία των παιδιών επηρεάζεται από την εικονογράφηση
- Γ. Ότι συγκεντρώνονται ευκολότερα όταν βλέπουν τις εικόνες.
- Δ. Τέλος υποθέσαμε ότι η εικονογράφηση είναι αξιοποιήσιμη μέσα στο χώρο του νηπιαγωγείου και ότι συμβάλλει στην ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας και της αναγνωστικής ικανότητας των μικρών παιδιών

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε Νηπιαγωγεία της πόλης του Βόλου και περιλαμβάνει την αναπαράσταση ενός παραμυθιού από τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας πριν την επίδειξη εικόνων και μετά την επίδειξη εικόνων.

Δείγμα: Στην έρευνα αυτή συμμετείχαν 50 παιδιά από 3 Νηπιαγωγεία του Βόλου, της Νέας Ιωνίας και της Αγριάς

Διαδικασία: Στην έρευνα, χρησιμοποιήθηκε ένα παραμύθι των αδερφών Grimm με τίτλο «Η Χιονάτη και οι εφτά νάνοι»,

Αρχικά διαβάσαμε το παραμύθι στα παιδιά, χωρίς να δείξουμε εικόνες. Μετά την αφήγηση του παραμυθιού λοιπόν, ζητήσαμε από τα παιδιά να σχεδιάσουν μία ή δύο, ή και περισσότερες αν ήθελαν, εικόνες από το παραμύθι, όπως αυτά τις αντιλήφθηκαν. Αφού τα παιδιά ζωγράρισαν συλλέξαμε τα σχέδια.

Αφού αφήσαμε να περάσουν κάποιες μέρες, επιστρέψαμε, διαβάζοντας τους το ίδιο παραμύθι, αλλά αυτή τη φορά, δείξαμε και τις εικόνες. Τους ζητήσαμε να ζωγραφίσουν και πάλι κάποια σκηνή από το παραμύθι. Συλλέξαμε τα σχέδια.

Τέλος μετά την ολοκλήρωση και των δύο φάσεων συμπληρώσαμε με τα παιδιά, με τη μέθοδο της συνέντευξης, ένα ερωτηματολόγιο.

Η έρευνα διήρκεσε από 7 Μαΐου έως και 2 Ιουνίου.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

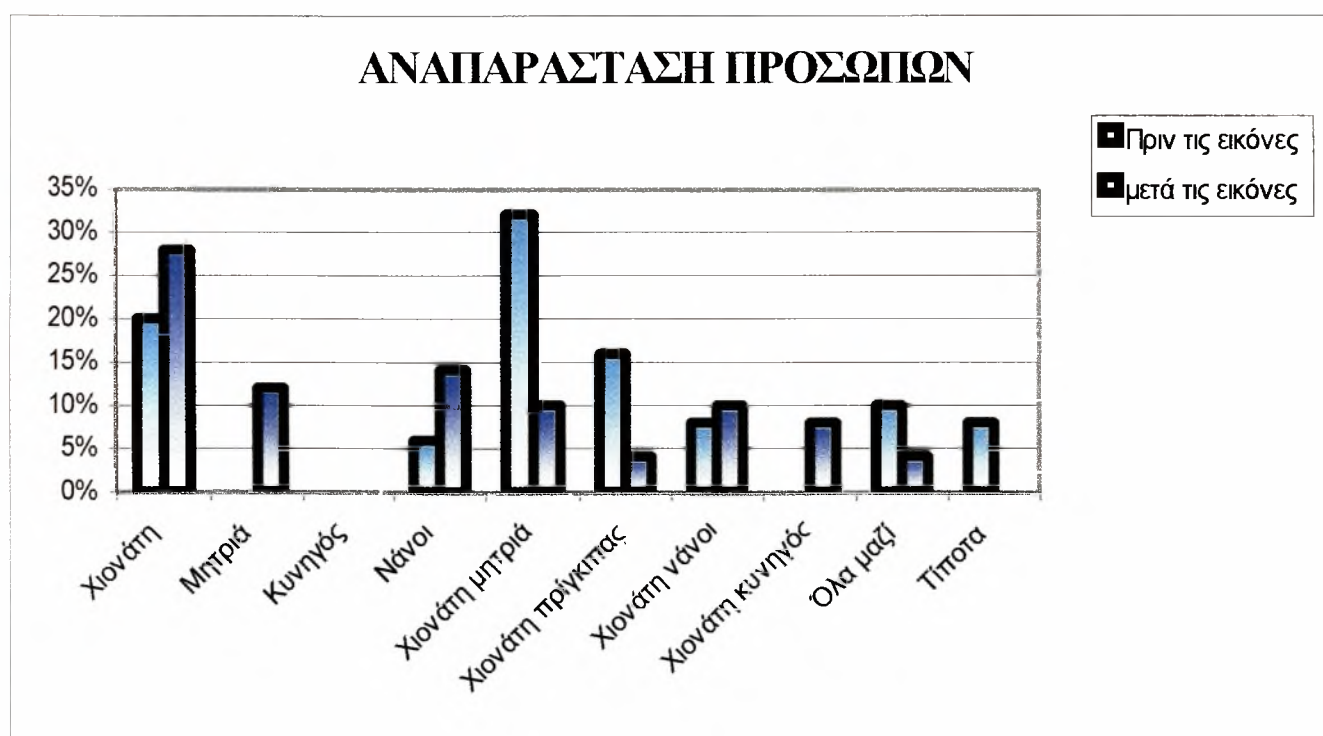
Αφού λοιπόν συγκεντρώθηκαν τόσο οι ζωγραφιές όσο και τα ερωτηματολόγια των νηπίων έγινε η ανάλυση τους, απ' την οποία προέκυψαν τα παρακάτω αποτελέσματα:

Αναπαράσταση προσώπων του παραμυθιού.

Όσον αφορά τα πρόσωπα που προτίμησαν να ζωγραφίσουν τα νήπια, αφού διαβάσαμε το παραμύθι και δεν είδαν εικόνες, φάνηκε πως σε σύνολο 50 παιδιών, το 20% ζωγράφησε τη Χιονάτη μόνη της, το 6% ζωγράφησε τους νάνους, το 32% ζωγράφησε τη Χιονάτη με τη μητριά της μαζί, ένα 16% ζωγράφησε τη Χιονάτη με τον πρίγκιπα, το 8% ζωγράφησε τη Χιονάτη με τους νάνους, ένα 10% ζωγράφησε σχεδόν όλα τα πρόσωπα μαζί και ένα 8% δεν ζωγράφησε κάτι σχετικό με το παραμύθι. Δεν προτιμήθηκε καθόλου η μητριά μόνη της και σε κανένα σχέδιο δεν εμφανίστηκε ο κυνηγός.

Όταν τα παιδιά είδαν τις εικόνες και ζωγράρισαν μετά από αυτό, τα αποτελέσματα διαφοροποιήθηκαν. Συγκεκριμένα τη Χιονάτη ζωγράφησε το 28% των παιδιών. Την εμφάνιση της έκανε σε κάποια σχέδια η μητριά με 12%, 14% ζωγράρισαν τους νάνους, ένα καινούριο στοιχείο ήταν ο κυνηγός με τη Χιονάτη με ποσοστό 8%. Η Χιονάτη με τη μητριά απεικονίστηκαν στο 10% των σχεδίων, ο πρίγκιπας με τη Χιονάτη στο 4%, η Χιονάτη με τους νάνους προτιμήθηκαν σε ποσοστό 10%. Για άλλη μία φορά είχαμε σχέδια που απεικόνιζαν σχεδόν όλα τα πρόσωπα. Αλλά αυτή τη φορά δεν υπήρξε παιδί που να μην ζωγράφιζε κάτι.

Πρόσωπα	Χιονάτη	Μητριά	Κυνηγός	Νάνοι	Χιονάτη Μητριά	Χιονάτη πρίγκιπας	Χιονάτη Νάνοι	Χιονάτη Κυνηγός	Όλα μαζί	Τίποτα
Πριν τις εικόνες	10/50 20%	0/50 0%	0/50 0%	3/50 6%	16/50 32%	8/50 16%	4/50 8%	0/50 0%	5/50 10%	4/50 8%
Μετά τις εικόνες	14/50 28%	6/50 12%	0/50 0%	7/50 14%	5/50 10%	17/50 4%	5/50 10%	4/50 8%	2/50 4%	0/50 0%

Είναι εμφανές ότι τα παιδιά πριν δουν εικόνες, περιορίστηκαν στα γνωστά στοιχεία του παραμυθιού, στη Χιονάτη, στη Χιονάτη με τη μητριά στον πρίγκιπα και στη Χιονάτη, στους νάνους. Όταν όμως είδαν τις εικόνες, πρόσθεσαν στα σχέδια τους το κυνηγό και την μητριά, ενώ

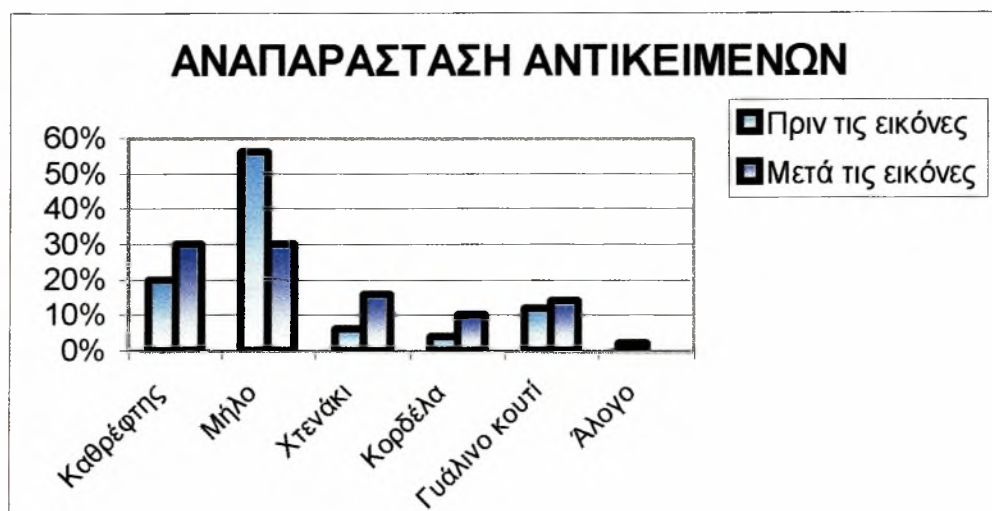
δεν υπήρξε παιδί το οποίο να μην ζωγραφίσει έστω ένα στοιχείο από το παραμύθι.

Αναπαράσταση αντικειμένων

Όσον αφορά τη συχνότητα των αντικειμένων που ζωγράφισαν τα παιδιά πριν δουν τις εικόνες, έχουμε τα εξής αποτελέσματα. Το 20% ζωγράφισε τον καθρέφτη της μηριάς, το 56% ζωγράφισε το μήλο, μόλις το 6% ζωγράφισε το χτενάκι, το 4% ζωγράφισε την κορδέλα, το 12% ζωγράφισε το γυάλινο κουτί και τέλος το 2% ζωγράφισε το άλογο του πρίγκιπα.

Όταν είδαν τις εικόνες τα ποσοστά διαφοροποιήθηκαν. Η απεικόνιση του καθρέφτη εμφανίστηκε με ποσοστό 30%, ίσο δηλαδή με το μήλο, που εμφανίστηκε επίσης στο 30%. Το χτενάκι απεικονίστηκε στο 16% των σχεδίων, ενώ η κορδέλα μόλις στο 10%. Το γυάλινο κουτί προτιμήθηκε σε ποσοστό 14%, ενώ το άλογο δεν εμφανίστηκε σε κανένα σχέδιο.

Αντικείμενα	Καθρέφτης	Μήλο	Χτενάκι	Κορδέλα	Γυάλινο κουτί	Άλογο
Πριν τις εικόνες	20%	56%	6%	4%	12%	2%
Μετά τις εικόνες	30%	30%	16%	10%	14%	0%

Είναι εμφανές ότι όταν τα παιδιά ζωγράφισαν αρχικά κυρίως τα γνωστά στοιχεία τους παραμυθιού, με επίκεντρο το μήλο. Από τη στιγμή που είδαν τις εικόνες, «πήραν» ιδέες και πρόσθεσαν και άλλα αντικείμενα, όπως το χτενάκι και την κορδέλα. Ενώ από τη στιγμή που είδαν τις εικόνες, εξαφανίστηκε από τα σχέδια και το άλογο.

Αναπαράσταση του χώρου

Τα παιδιά πριν δουν τις εικόνες έδειξαν την προτίμηση τους, ως προς το χώρο ως εξής: τα περισσότερα παιδιά ζωγράφισαν το σπίτι των νάνων, είτε μόνο με τη Χιονάτη μέσα, είτε με τη Χιονάτη και τη μητριά να προσπαθεί να τη δηλητηριάσει, ή τη Χιονάτη με τους νάνους. Το ποσοστό αυτό άγγιξε το 64%. Ακολούθησε η αναπαράσταση του δάσους, κυρίως με πρωταγωνιστικό ρόλο την Χιονάτη, με ποσοστό 20% στη συνέχεια προτίμησαν το σημείο όπου ήταν το γυάλινο κουτί με τη Χιονάτη με ποσοστό 10% και τέλος μόνο το 6% ζωγράφισε το παλάτι.

Όταν όμως είδαν τις εικόνες, τα ποσοστά άλλαξαν. Το παλάτι προτιμήθηκε με ποσοστό 28%, ενώ το δάσος με ποσοστό 40%. Το σπίτι

των νάνων παρουσιάστηκε σε ποσοστό 14%, ενώ το σημείο με το γυάλινο κουτί 18%.

Χώρος	Παλάτι	Δάσος	Σπίτι νάνων	Λόφος
Πριν τις εικόνες	6%	20%	64%	10%
Μετά τις εικόνες	28%	40%	14%	18%

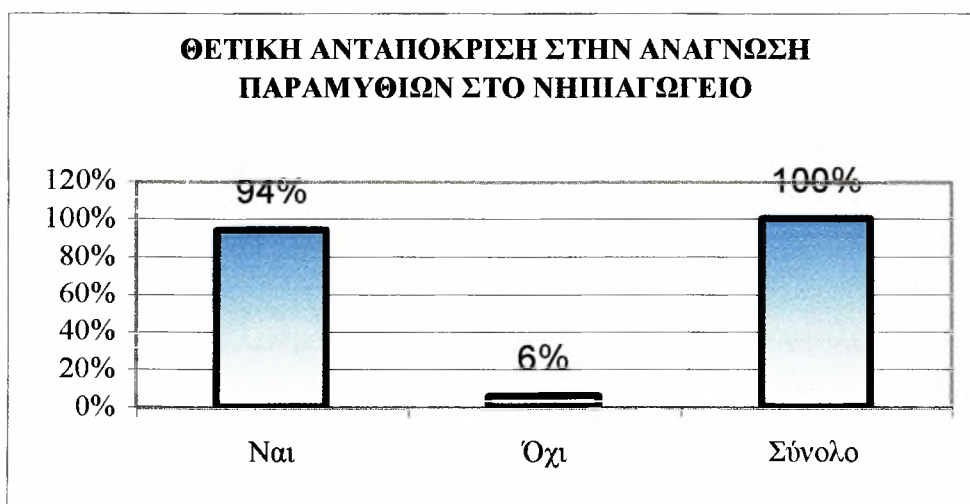
Τα παιδιά και πάλι προτίμησαν να ζωγραφίσουν οικείους σε αυτά χώρους, γι' αυτό πριν δουν ακόμη τις εικόνες ζωγράρισαν σε μεγαλύτερο ποσοστό το σπίτι των νάνων, γιατί γι' αυτά ήταν απλά ένα σπιτάκι και έβαλάν μέσα ανθρωπάκια. Μόλις όμως είδαν τις εικόνες, κάποια, είδαν καινούριους χώρους, που τους θεώρησαν πιο εντυπωσιακούς και καταπιάστηκαν με αυτούς. Γι' αυτό πολλά παιδιά ζωγράρισαν το παλάτι με τη μηριά και τον καθρέφτη ή μόνο το παλάτι με τη μηριά.

Η έρευνα συνεχίστηκε με τα ερωτηματολόγια προς τα παιδιά. Εκεί τα παιδιά έδωσαν ποικίλες απαντήσεις διαμορφώνοντας διάφορα αποτελέσματα.

Στη πρώτη ερώτηση για το αν τους αρέσει να τους διαβάζουν παραμύθια στο νηπιαγωγείο η απάντηση που δόθηκε ως θετική άγγιξε το 94%, με ιδιαίτερη προτίμηση στα βιβλία με εικόνες ενώ μόλις το 6%, απάντησε ότι δεν το ενθουσιάζει ιδιαίτερα.

ΣΟΥ ΑΡΕΣΕΙ Η ΩΡΑ ΠΟΥ ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ:

Ναι	94%
Όχι	6%
Σύνολο	100%

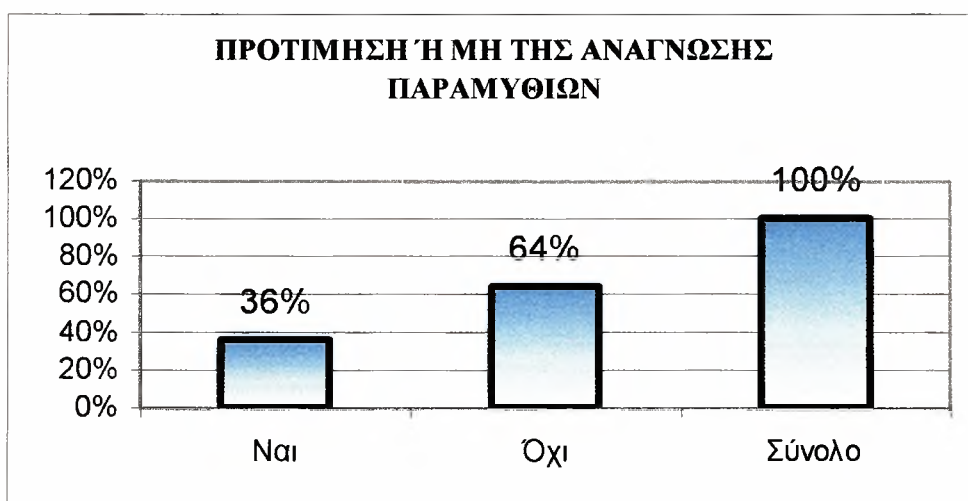

Αυτό δείχνει ότι το νηπιαγωγείο, μέσα στα πλαίσια που μπορεί να κινηθεί, αναπτύσσει στο παιδί έντονη σχέση ανάμεσα σε αυτό και στο βιβλίο και ο ρόλος του τελικά είναι καταλυτικός γιατί το ποσοστό είναι αρκετά υψηλό.

Στην ερώτηση αν θα προτιμούσαν να κάνουν κάτι άλλο εκείνη την ώρα, αντί να διαβάζουν παραμύθια, οι απαντήσεις μοιράστηκαν σε 64% των παιδιών που δεν θα τους άρεσε να κάνουν κάτι άλλο εκείνη την ώρα και σε 36% που θα προτιμούσαν να παίξουν.

ΘΑ ΠΡΟΤΙΜΟΥΣΕΣ ΝΑ ΚΑΝΕΙΣ ΚΑΤΙ ΑΛΛΟ ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΩΡΑ;

Ναι	36%
Όχι	64%
Σύνολο	100%

Αυτό το αποτέλεσμα, κατά τη γνώμη μου, είναι φυσιολογικό, γιατί τα παιδιά, αλλάζουν συνεχώς γνώμη και ακριβώς επειδή είναι παιδιά θέλουν και αρκετό χρόνο για να παίξουν.

Η επόμενη ερώτηση αφορούσε το αν τους διαβάζει κανείς βιβλία στο σπίτι. Εδώ τα ποσοστά διαμορφώθηκαν ως εξής: το 72% απάντησε πως τους διαβάζουν στο σπίτι βιβλία είτε η μαμά, είτε ο μπαμπάς, η γιαγιά ή κάποιο μεγαλύτερο αδερφάκι και το 28% ότι δεν τους διαβάζει ποτέ κανείς. Ενώ παράλληλα απαντώντας στην επόμενη ερώτηση είπαν

ότι αυτά από μόνα τους το ζητούν. Στην μεν πρώτη περίπτωση έχουν θετική ανταπόκριση ενώ στη δεύτερη εισπράττουν μόνο αδιαφορία.

ΣΟΥ ΔΙΑΒΑΖΕΙ ΚΑΝΕΙΣ ΒΙΒΛΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ:

Ναι	72%
Όχι	28%
Σύνολο	100%

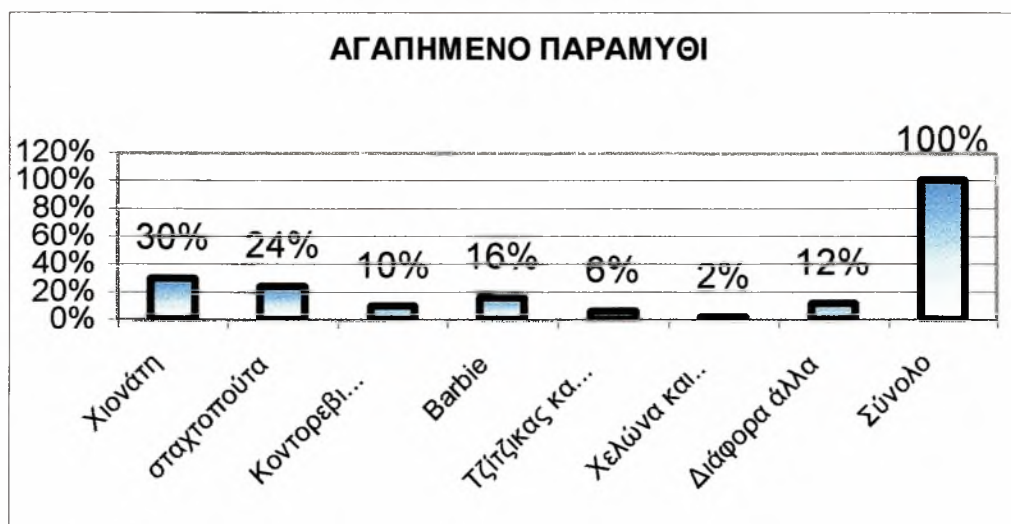
Τα αποτελέσματα εδώ αποδεικνύουν ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό γονέων, όπως αυτό του 28% δεν ασχολείται στο σπίτι με το παιδί, δεν τους διαβάζει ένα παραμύθι, και αυτό είναι πραγματικά λυπηρό. Τα παιδιά αυτά θα ήθελαν όμως να τους διαβάζει κάποιος ένα παραμύθι, έστω και πριν κοιμηθούν και το εξέφρασαν αυτό ως παράπονο.

Όταν τους ζητήθηκε να μας πουν το αγαπημένο τους παραμύθι αποδείχθηκε ότι οι προτιμήσεις τους ήταν ποικίλες. Το 30% προτιμούσε τη Χιονάτη και του εφτά νάνους, και αυτό μάλλον ήταν απόρροια του γεγονότος ότι αυτό είχαμε διαβάσει. Το 24% αγαπούσε πολύ την Σταχτοπούτα, ένα 10% προτιμούσε τον Κοντορεβιθούλη, ένα 16% την Barbie, και ακολουθούσαν ο Τζιτζικιάς και ο μέρμηγκας με 6% και η

Χελώνα με το λαγό με ποσοστό 2%. Φυσικά ακούστηκαν και άλλα παραμύθια, διαφορετικά κάθε φορά, τα οποία κατέλαβαν το ποσοστό του 12%.

ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΓΑΠΗΜΕΝΟ ΣΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙ:

Χιονάτη	30%
Σταχτοπούτα	24%
Κοντορεβιθούλης	10%
Barbie	16%
Τζιτζίκας και ο μέρμηγκας	6%
Χελώνα και ο Λαγός	2%
Διάφορα άλλα	12%
Σύνολο	100%

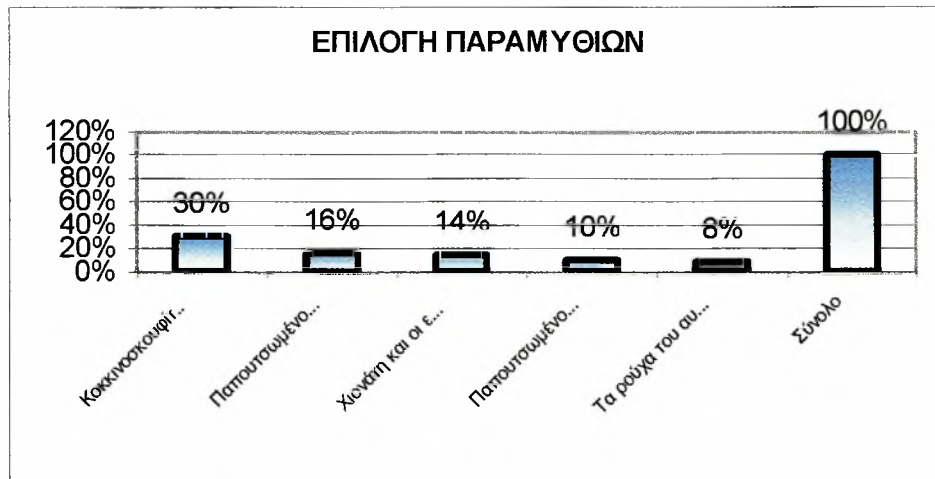
Προσπαθώντας να αιτιολογήσουν για ποιο λόγο άρεσε στον καθένα το κάθε παραμύθι, διαπιστώθηκε ότι όλες οι απαντήσεις συνέκλιναν στην εξής μία απάντηση **«Γιατί μου αρέσουν οι εικόνες, που έχει μέσα».**

Έτσι λοιπόν στην ερώτηση αν τους αρέσουν τα βιβλία με εικόνες, οι απαντήσεις άγγιξαν το 100%. Δεν υπήρξε παιδί το οποίο να έχει διαφορετική άποψη. Σε όλα άρεσαν οι εικόνες, γιατί είχαν ωραία χρώματα, ήταν μεγάλες, είχαν ωραία σχέδια.

Τέλος, όταν τους ζητήσαμε να επιλέξουν ένα, από μία σειρά παραμυθιών που είχαμε φέρει, για να τους το διαβάσουμε και να αιτιολογήσουν το λόγο της επιλογής τους, διαμορφώθηκαν τα ακόλουθα αποτελέσματα. Πρώτη στις προτιμήσεις των παιδιών ήρθε η Κοκκινোসκουφίτσα, από τις εκδόσεις Μίνωα με ποσοστό 30%, ακολούθησε ο Παπουτσωμένος Γάτος από τις ίδιες εκδόσεις με ποσοστό 16%. Στη συνέχεια είχαμε τη Χιονάτη και τους επτά νάνους, μέσα από τα καλύτερα παραμύθια του Πατάκη με ποσοστό 14%. Ακολουθούσε ο Παπουτσωμένος Γάτος από τις εκδόσεις βηταπλάστ με ποσοστό 10% και τέλος τα ρούχα του αυτοκράτορα, από τις εκδόσεις Παπαδημητρίου με ποσοστό 8%.

ΠΟΙΟ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΣΑΣ ΑΡΕΣΕΙ ΠΙΟ ΠΟΛΥ:

Κοκκινোসκουφίτσα - Μίνωας	30%
Παπουτσωμένος Γάτος - Μίνωας	16%
Χιονάτη και οι επτά νάνοι – Πατάκης	14%
Παπουτσωμένος Γάτος - Βηταπλάστ	10%
Τα ρούχα του αυτοκράτορα - Παπαδημητρίου	8%
Σύνολο	100%

Όλα τα παιδιά είχαν σαν βασικό κριτήριο επιλογής των παραμυθιών τις εικόνες, το μέγεθος τους και τα χρώματα τους. Ενθουσιάζονταν με την εικονογράφηση σε κάθε παραμύθι και δεν μπορούσαν να βρουν τελικά ποιο τους αρέσει. Αφού τα παρατηρούσαν για αρκετή ώρα αποφάσιζαν και έλεγαν.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τα παιδιά όταν εκτεθούν στην εικονογράφηση, διαφοροποιούν κατά πολύ τα σχέδια τους. Πριν δουν εικόνες, πιστεύω ότι έχουν πιθανότητες να ζωγραφίσουν καλύτερα, γιατί αφήνουν την φαντασία τους ελεύθερη και δεν βάζουν στο μυαλουδάκι τους συγκεκριμένες εικόνες. Γι' αυτό κάποια παιδιά, ζωγράρισαν 2 και 3 σχέδια πριν δουν εικόνες, άλλα φτιάχνοντας την Χιονάτη μέσα σε πλοίο, αλλά φτιάχνοντας τους νάνους να τρώνε με τη Χιονάτη, το γάμο της Χιονάτης. Στην πορεία όμως, όταν είδαν τις εικόνες, εγκλωβίστηκαν σ' αυτές και ναι μεν έδωσαν όμορφα και πιο περιεκτικά σε λεπτομέρειες σχέδια, αλλά χωρίς κάτι πρωτότυπο και διαφορετικό.

Η ζωγραφική για τα παιδιά είναι τρόπος έκφρασης, όταν λοιπόν δεν τους δίνουμε συγκεκριμένο πλαίσιο μέσα στο οποίο πρέπει να κινηθούν σχεδιαστικά, βλέπουμε θεαματικά αποτελέσματα, συνήθως, γιατί μπορεί να ζωγραφίσουν από διαστημάνθρωπο, μέχρι παλάτια και κήπους. Όταν όμως τους δίνουμε θέμα, αυτά περιορίζονται σ' αυτό και δεν μπαίνουν στη διαδικασία να το αναπτύξουν και να το μορφοποιήσουν.

Η εικονογράφηση λοιπόν κεντρίζει αρχικά το ενδιαφέρον των παιδιών αλλά δεν αποδεικνύεται ότι αυτό το ενδιαφέρον μεταφράζεται σε δημιουργική ζωγραφική. Μπορεί τα σχέδια μετά την έκθεση στην εικονογράφηση να είναι πιο λεπτομερή, αλλά πάσχουν από φανταστική και δημιουργική διάθεση. Η φαντασία λοιπόν των παιδιών κατά τη γνώμη μου, επηρεάζεται από την εικονογράφηση, αλλά με τρόπο αντίστροφο από αυτόν που θα περίμενε κανείς.

Ως προς το αν συγκεντρώνονταν θα πρέπει να αναφέρουμε ότι όταν τα παιδιά, δεν έβλεπαν τις εικόνες, ήταν ανήσυχα, δεν συγκεντρώνονταν και κάθε τόσο σηκώνοντουσαν επάνω προκειμένου, να «κλέψουν» έστω μία ματιά από το βιβλίο. Ενώ όταν ήρθε η ώρα να δουν τις εικόνες ενθουσιάστηκαν και προκειμένου να τις δουν κάθισαν ήσυχα ήρεμα και ήταν υπομονετικά.

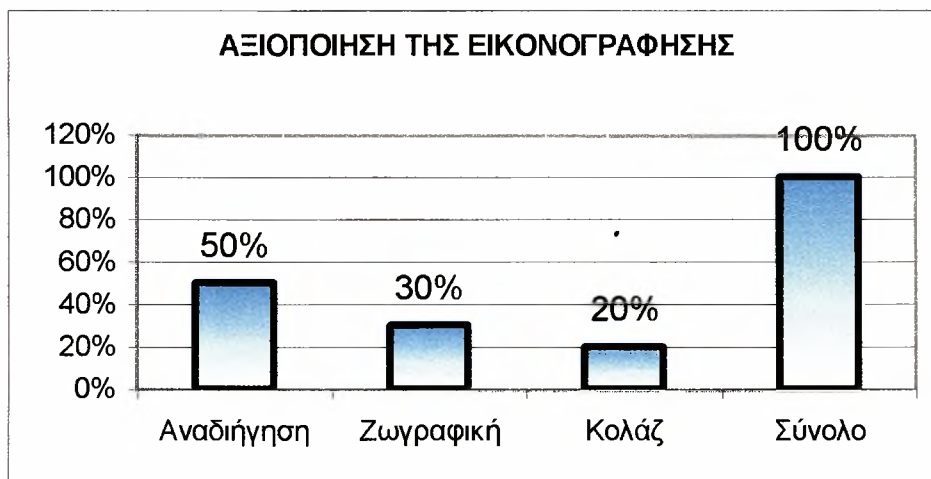
Από τα ερωτηματολόγια διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά αγαπούν ιδιαίτερα τα βιβλία και ασχολούνται με αυτά συστηματικά και στο νηπιαγωγείο αλλά και στο σπίτι. Ακόμη και τα παιδιά που δεν είχαν τη δυνατότητα να ακούν παραμύθια στο σπίτι, θα ήθελαν να υπήρχε κάποιος που να τους διάβαζε κάποιες φορές.

Το σημαντικό είναι ότι σε όλα τα παιδιά αρέσουν οι εικόνες και όλα τα παιδιά θέλουν να βλέπουν τις εικόνες και να τους διαβάζουν εικονογραφημένα παραμύθια. Ενθουσιάζονται με την εικονογράφηση. Τους αρέσουν τα φωτεινά χρώματα, τους φτιάχνουν τη διάθεση.

Η έρευνα συνεχίστηκε με τα ερωτηματολόγια των Νηπιαγωγών.

Μέσα από τα ερωτηματολόγια διαπιστώθηκε ότι η εικόνα συμβάλλει στην ανάπτυξη διάφορων δεξιοτήτων. Οι νηπιαγωγοί υποστηρίζουν ότι μέσω της εικόνας τα παιδιά σε ποσοστό 50% μαθαίνουν να αναδιηγούνται τα παραμύθια που ακούν και ζητούν συχνά να το κάνουν αυτό, κατά τη διάρκεια της χρονιάς. Ένα 30% χρησιμοποιεί τις εικόνες των βιβλίων για να παίρνει ιδέες για ζωγραφική και ένα 20% χρησιμοποιεί τις εικόνες παλιών και κατεστραμμένων βιβλίων για να φτιάχνει κολάζ.

Αναδιήγηση	50%
Ζωγραφική	30%
Κολάζ	20%
Σύνολο	100%

Βλέπουμε λοιπόν ότι έχουμε δημιουργικές απασχολήσεις, που απορρέουν από την λεγόμενη αξιοποίηση της εικόνας, που ανεβάζουν το επίπεδο των παιδιών.

Ακόμη διαπιστώθηκε για άλλη μία φορά η σημαντικότητα της εικόνας διότι τονίσθηκε ιδιαίτερα από τους νηπιαγωγούς ότι η εικόνα είναι αυτή που βοηθά το παιδί να αναπτύξει την φιλαναγνωστική διάθεση. Όπως πολύ παραστατικά σημείωσε μία νηπιαγωγός **«η εικόνα είναι η τσουλήθρα που βοηθά το παιδί να βουτήξει μέσα στο κείμενο και να το κατανοήσει.»**

Μέσω της εικόνας το παιδί ταξιδεύει, αναπτύσσει τη φαντασία του, ανοίγει τους δρόμους του μυαλού του και βήμα βήμα εξελίσσεται και αναπτύσσεται και γλωσσικά, ενημερώνετε και όσο περνά ο καιρός «δένεται» με το βιβλίο όλο και περισσότερο.

Συγκρίνοντας τις απαντήσεις των νηπιαγωγών με αυτές των πελατών του 1^{ου} μέρους της έρευνας, θα διαπιστώσουμε ότι υπάρχει σύγκλιση απόψεων. Τόσο οι παιδαγωγοί όσο και οι γονείς, συμφωνούν και υποστηρίζουν την εικόνα και την σημαντικότητα της.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μέσα απ' αυτή την εργασία διαπιστώθηκε τόσο σε θεωρητικό όσο και σε ερευνητικό επίπεδο η σημαντικότητα του βιβλίου για την παιδική ψυχή και ειδικότερα η επίδραση της εικόνας στην ψυχή και στο μυαλό των μικρών παιδιών.

Διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά μέσω της εικόνας οικειοποιούνται τα βιβλία, τα αγαπούν και τα κάνουν σύντροφο τους. Μέσω της εικόνας αναπτύσσονται νοητικά, καθώς αναπτύσσουν την γλωσσική και επικοινωνιακή τους ικανότητα, αναπτύσσονται αισθητικά γιατί μαθαίνουν πολλά γύρω από την εικόνα, όπως τα χρώματα και νέες τεχνικές ζωγραφικής. Μαθαίνουν να έχουν ως πρώτη λύση στην «πλήξη» το βιβλίο και όχι την τηλεόραση, τους αρέσει να ενημερώνονται και να ανοίγουν τους γνωστικούς τους ορίζοντες.

Η εικόνα τελικά είναι αυτή που οδηγεί το παιδί με σταθερά βήματα στην κατάκτηση της φιλαναγνωσίας και στην ανάπτυξη της αναγνωστικής ικανότητας. Η εικόνα δένει το παιδί, με γερούς δεσμούς, με το βιβλίο, και το παιδί με τη σειρά του αποκτά έναν παντοτινό σύντροφο, το καλό βιβλίο.

Το βιβλίο άλλωστε είναι μία ανάγκη για τον άνθρωπο της εποχής μας. Η Ρένα Καρθαίου λέει πως «σ' ένα βιβλίο χωράει ολόκληρη η ανθρωπότητα, πως μπορεί να γίνει το πιο φιλόξενο καταφύγιο και πως ανοίγει ορίζοντα που τίποτα δεν μπορεί να τον κλείσει»¹⁹⁰

¹⁹⁰ Δελώνης Αντώνης, Βασικές Γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο, εκδ. Σύγχρονο σχολείο, σελ. 17

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια, Λεξικό, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα
Τόμος 1^{ος},
Τόμος 6^{ος},
τόμος 7^{ος}
Τόμος 9^{ος}
- Γιάκος, Δημήτρης, *Ιστορία της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας*, εκδ. Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα 1987
- Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου Λότη, *Η παιδική Λογοτεχνία στην εποχή μας*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1990
- Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Ιδεολογία και Παιδική Λογοτεχνία (έρευνα και θεωρητικές προσεγγίσεις)* 1^{ος} τόμος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2001
- Β. Δ. Αναγνωστόπουλος- Αντ. Δελώνης. *Παιδική λογοτεχνία και σχολείο*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1988
- Ζορζ Ζαν, *Η δύναμη των παραμυθιών*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1996
- Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας στη δεκαετία 1970-1980*, εκδ. των Φίλων, Αθήνα 1988
- Σακελλαρίου Χάρης, *Το παραμύθι χτες και σήμερα*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995
- Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, Τόμος 48^{ος}
- Κωνσταντίνος Γ. Μαντάς, *Το παραμύθι (η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του)*, Πάτρα 1972
- Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Θέματα παιδικής λογοτεχνίας, Α΄ Ανιχνεύσεις*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987
- Τζ. Σ. Κούπερ, *Ο Θαυμαστός κόσμος των παραμυθιών*, εκδ. Θυμάρι

- Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Τέχνη και Τεχνική του παραμυθιού*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002
- Ευάγγελος Αυδίκος, *Το Λαϊκό Παραμύθι, Θεωρητικές προσεγγίσεις*, εκδ. Οδυσσέας
- Μερακλής Γ. Μ., *Το Λαϊκό παραμύθι*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά την μεταπολεμική περίοδο (1945 – 1958)*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991
- Bettelheim Bruno, *Η Μαγεία των παραμυθιών (Ψυχολογικές προσεγγίσεις)*, εκδ. Γλάρος
- Τσιλιμένη Τασούλα, *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970 – 1990*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2003
- Δελώνης Αντώνης, *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο*, εκδ. Σύγχρονο σχολείο, Αθήνα 1991
- Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Γλωσσικό Υλικό για το Νηπιαγωγείο*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998
- Δαράκη Πέπη, *Το προσχολικό παιδί και οι ανάγκες του*, εκδ. Δωδώνη
- Καρπόζηλου Μάρθα, *Το παιδί στην χώρα των βιβλίων*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1994
- Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου Λότη, *Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987
- Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά, *Περιπλανήσεις στην παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Ακρίτας
- Καλλέργης Εμμ. Ηρακλής, *Προσεγγίσεις στην παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Καστανιώτη
- Κιτσαράς Δ. Γεώργιος, *Το εικονογραφημένο βιβλίο στη νηπιακή και πρωτοσχολική ηλικία*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1991
- Ασωνάκης Πολυδεύκης, *Η εικονογράφηση στο βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2001

- *Εισηγήσεις Β' Σεμιναρίου του Κύκλου Παιδικού Βιβλίου*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988
- *Κύκλος του Ελληνικού παιδικού βιβλίου, Η συγγραφή και η εικονογράφηση*, Τόμος Α', εκδ. Καστανιώτη 2001
- Μαραθεύτης Μιχ. *Δοκίμια για την παιδική λογοτεχνία*, Αθήνα 1990
- Πίτερ Χάντ, *Κριτική, Θεωρία και Παιδική Λογοτεχνία*, εκδ, Πατάκη, Αθήνα 1991
- Σπινκ Τζων, *Τα παιδιά ως αναγνώστες*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1989
- Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας, *Το παραμύθι και η εκπαίδευση*, Φλώρινα 1944
- Περιοδικό «*Διαβάζω*» τεύχος 248
- Περιοδικό «*Διαδρομές*»
 Καλοκαίρι 1986, τεύχος 2
 Χειμώνας 1986, τεύχος 4
 Άνοιξη 1988, τεύχη 2 & 9
 Καλοκαίρι 1989, τεύχος 14
 Φθινόπωρο 1989, τεύχος 15
 Άνοιξη 1992, τεύχος 25
 Άνοιξη 1996, τεύχος 41
 Καλοκαίρι 1996, τεύχος 42
 Φθινόπωρο 1998 τεύχος 51
 Άνοιξη 1999 τεύχος 53
 Χειμώνας 2000 τεύχος 60

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

**1. ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ
ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΑΜΕ
ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ**

**2. ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ
ΠΕΛΑΤΩΝ**

Η πριγκίπισσα Δυσκολούλα

ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΡΙΒΙΖΑ

ΕΙΚΟΝΕΣ: ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΒΕΡΟΥΤΣΟΥ

για παιδιά από 5 ετών

ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ

Μινωας
εκδόσεις

Ο Άρης ο τσαγκάρης

ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΡΙΒΙΖΑ
ΕΙΚΟΝΕΣ: ΕΛΙΖΑ ΒΑΒΟΥΡΗ

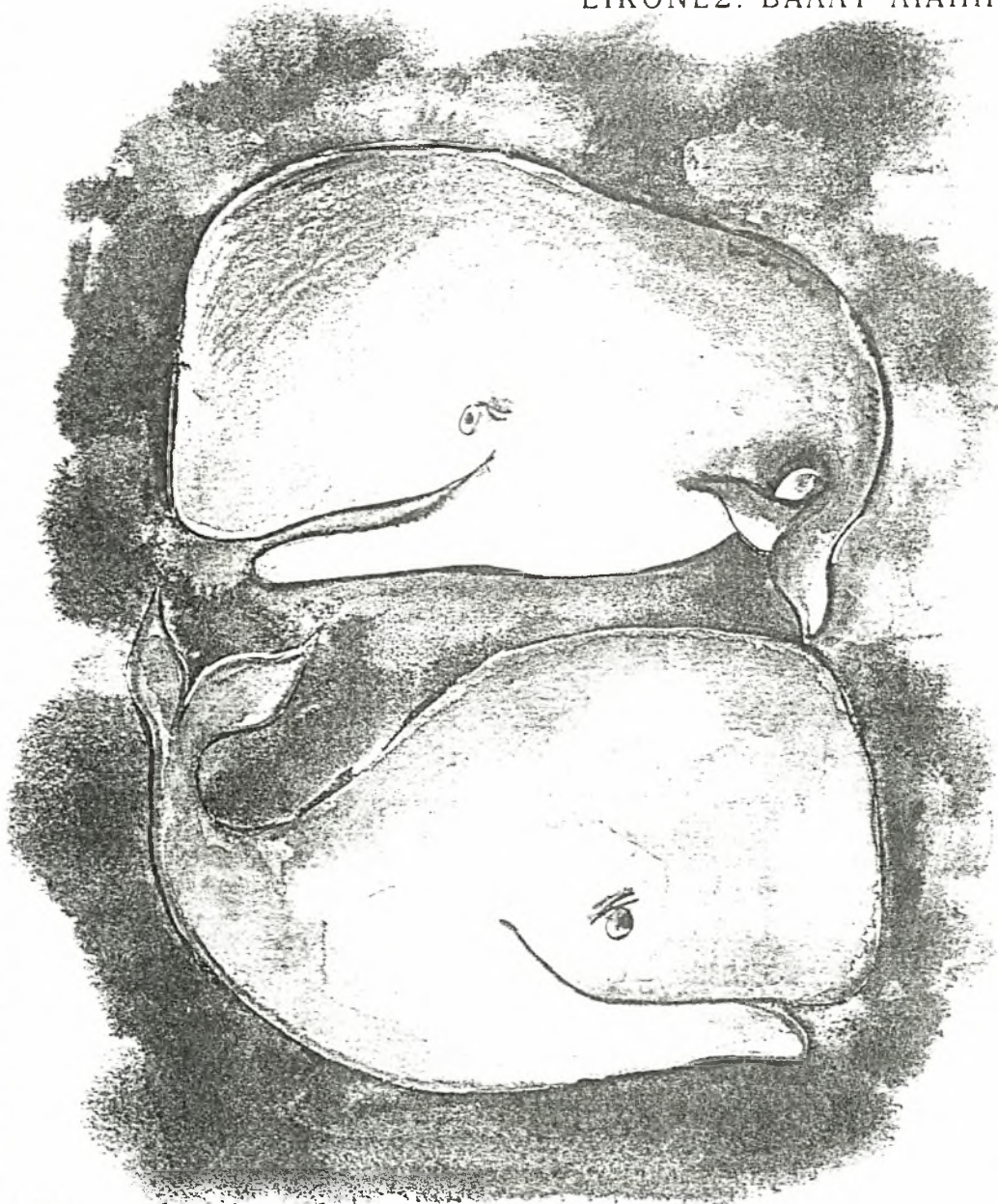
για παιδιά από 5 ετών

ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ

Κίερας

Η Φιφή και η Φωφώ οι φαντασμένες φάλαινες

ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΡΙΒΙΖΑ
ΕΙΚΟΝΕΣ: ΒΑΛΛΥ ΛΙΑΠΗ

για παιδιά από 5 ετών

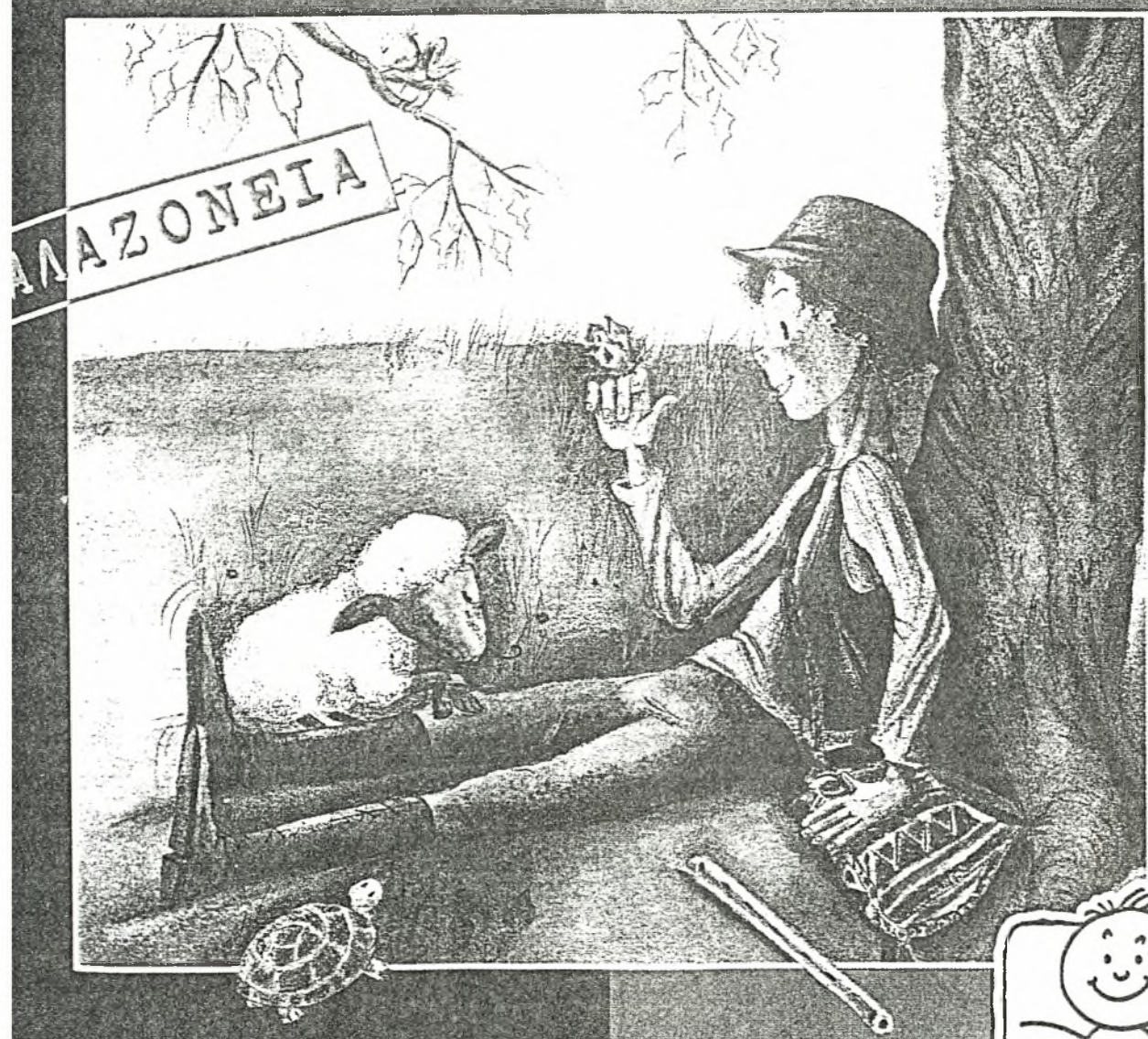
ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ

ΜΙΝΩΑΣ
εκδόσεις

Ελένη Πριοβόλου

τα μικρά
του κόσμου
και τα μεγάλα
αγαλάτα

Η φλογέρα του βοσκού

γραφίες Ναταλία Καποτσούλια

Κατερίνα Αναγνώστου

Το δάσος με τους κισσούς

Ζωγραφιές Ντανιέλα Σταματιάδη

Σοφία Παράσχου

Η ΚΟΚΟ

Ζωγραφιές Λίζα Ηλιού

Ο εξερευνητής Πγκουινούλης

...παραμυθάκια για τον ύπνο

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

Η ΜΑΡΑΖΟΥΠΟΛΗ που ξανάγινε ΑΝΘΟΥΠΟΛΗ

Εικόνες: Βάσω Λαμπίτσου

Από 6 ετών

Μ
ΜΙΝΩΑΣ

Το
Όρο
της
Παπλωματούς

Τζεφ Μπριμπό

από

Γκέιλ ντε Μάρκεν

ΜΑΡΙΑ ΒΕΛΕΤΑ-ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ

Ένα σακούλι
παραμύθια

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

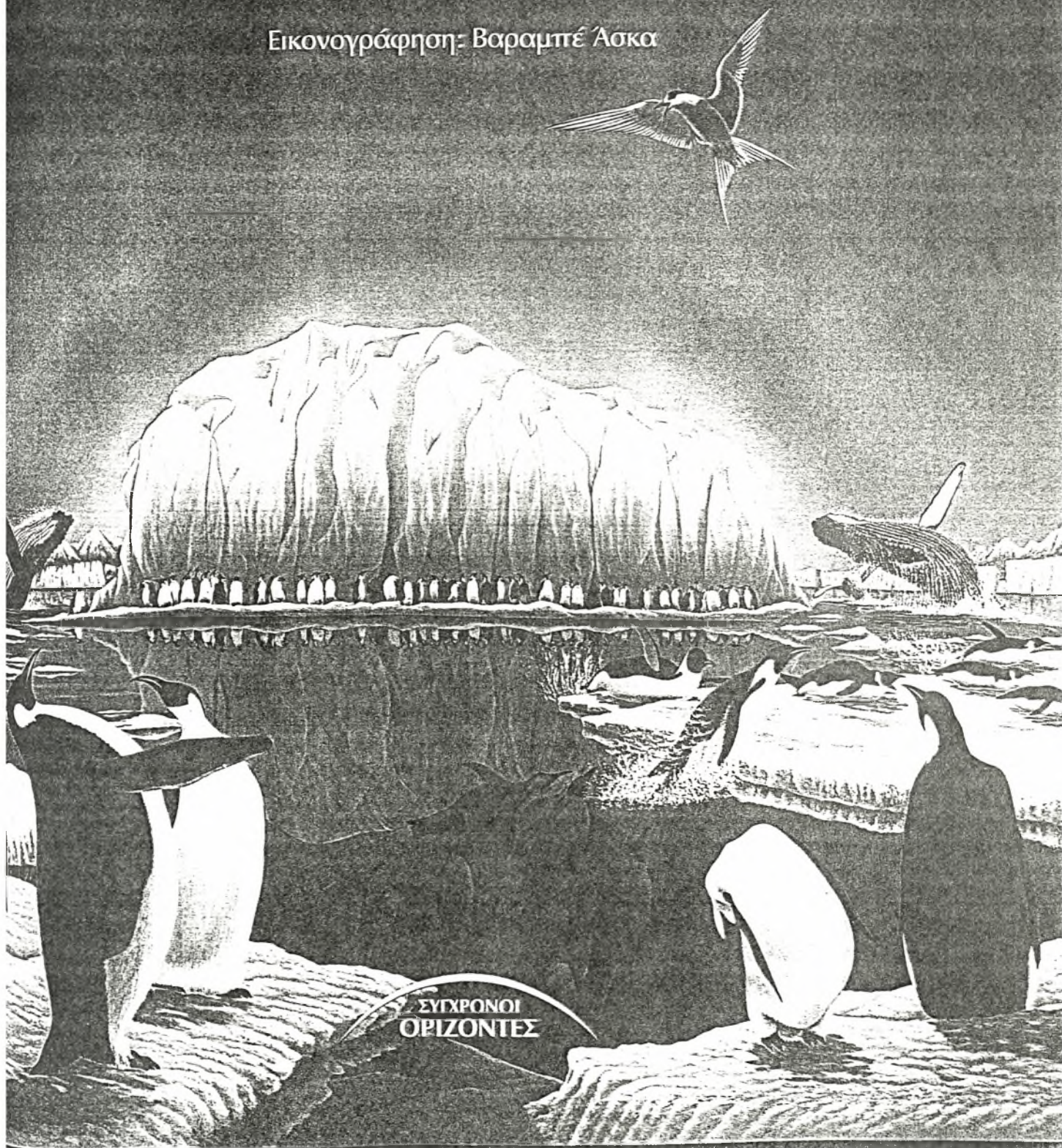

αγκυρα

Πριγκίπισσα Χισάκο του Τακαμάντο

Λούλι, το παγόβουνο

Εικονογράφηση: Βαραμπέ Άσκα

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ
ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

Τα παραμύθια της ΕΛΕΝΙ ΟΞΕΝΜΠΕΡΙ

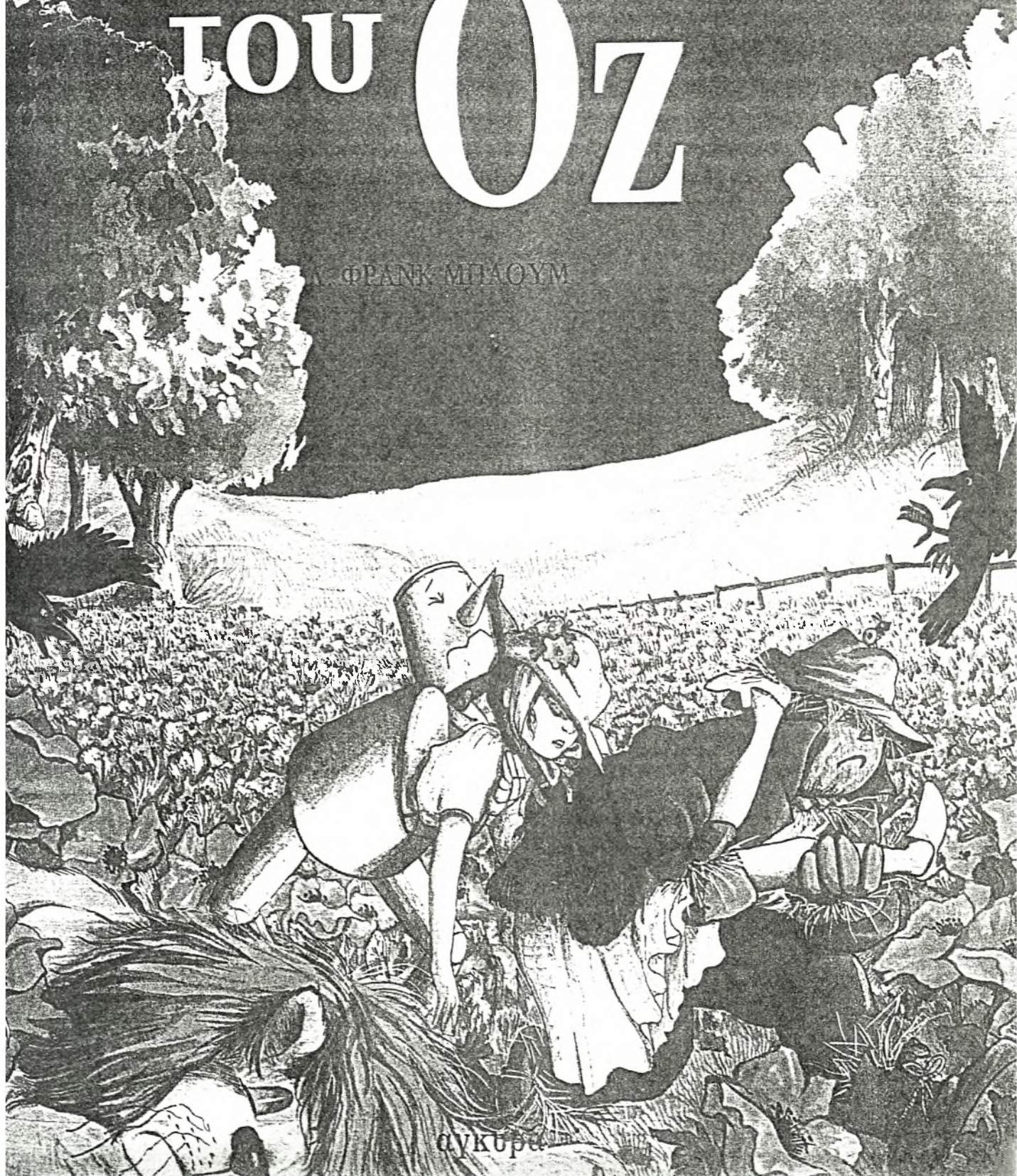

Ελληνικά
βιβλία

ΜΕΓΑΛΑ ΚΛΑΣΙΚΑ ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΝΕΑΡΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ

Ο Μάγος του Οζ

Α. ΦΡΑΝΚ ΜΠΑΟΥΜ

αγκύρα

ΧΑΝΣ ΚΡΙΣΤΙΑΝ ΑΝΤΕΡΣΕΝ

Το κοριτσάκι
με τα στήθια

ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

αγκυρα

ΧΑΝΣ ΚΡΙΣΤΙΑΝ ΑΝΤΕΡΣΕΝ

Η βασίλισσα του χιονιού

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Αδερφοί Γκριμ

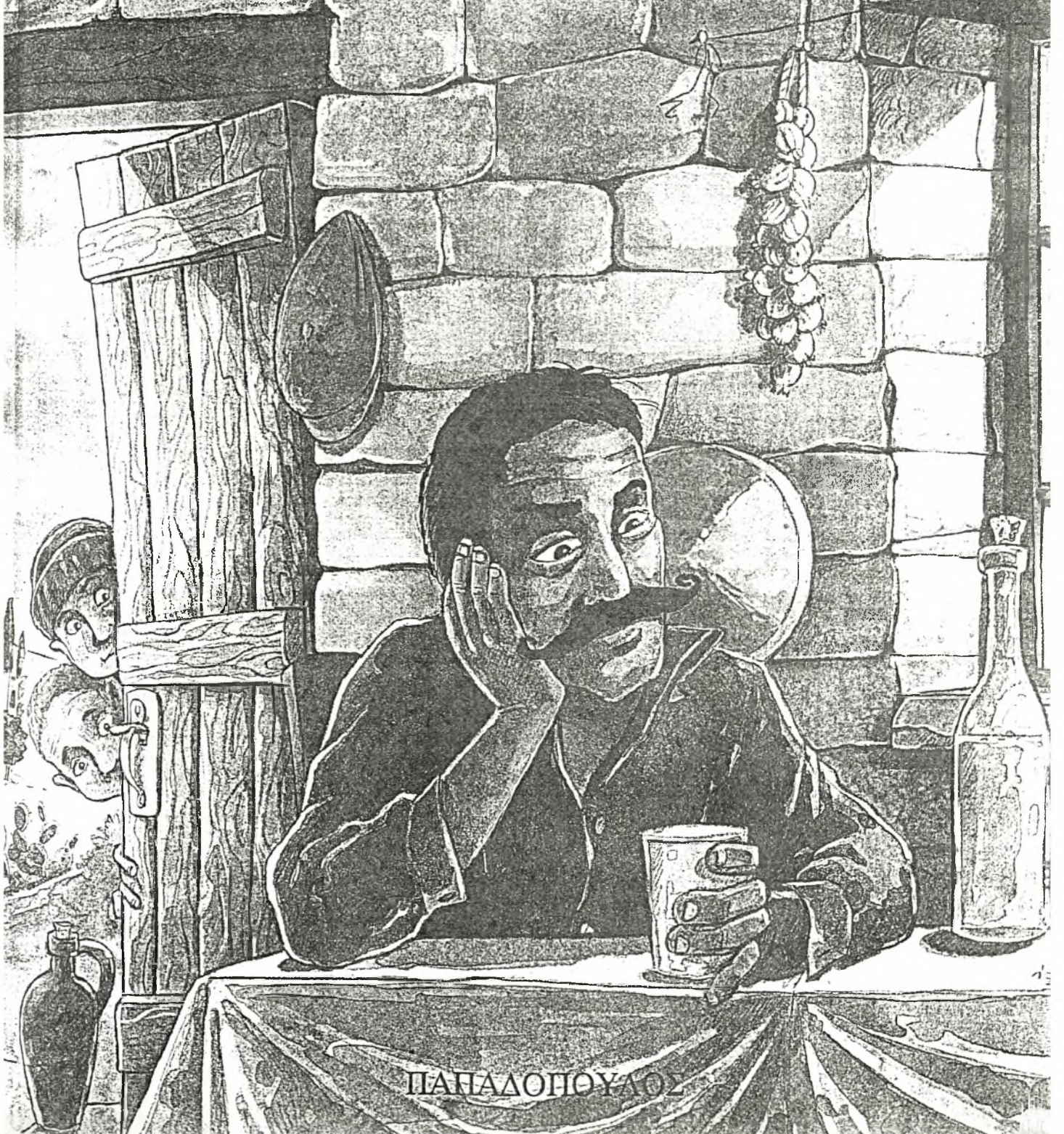
Ο γενναίος ραφτάκος

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ANNA IAKΩBOY

ΘΙΚΟΝΕΛΛΟΣ

Εικονογράφηση: ΕΡΣΗ ΣΠΑΘΟΠΟΥΛΟΥ

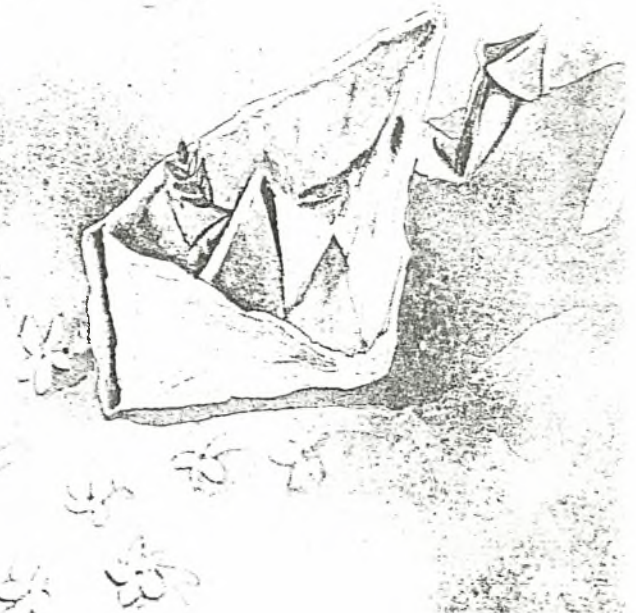

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ANNA ΙΑΚΩΒΟΥ

Ο Ατρόμητος Αβέρωψ

Εικονογράφηση
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΠΑΪΣΙΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

Το μικρό ραφτόπουλο

Εικονογράφηση: Έφη Λαδά

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Παραμύθια απ' όλο τον κόσμο

Τα ωραιότερα παραμύθια της Ρωσίας

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΖΩΗ ΒΑΛΑΣΗ

Ο βασιλιάς
και τ' αιδόνι

Εικονογράφηση: Σοφία Φόρτωμα

Ελληνικά
γράμματα

ΚΑΝΣ ΚΡΙΣΤΙΑΝ ΑΝΤΙΠΡΕΣΒ

Το Αηδόνι

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΒΟΛΟΝΑΚΗ

ΖΑΚ ΠΕΡΟ

Η ΣΤΑΧΤΟΠΟΥΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΒΥΛΟΝΑΚΗ

ΙΑΚΟΜΠ & ΒΙΛΕΛΜ ΓΚΡΙΜ

Ο ΠΡΙΓΚΙΠΑΣ
ΒΑΤΡΑΧΟΣ

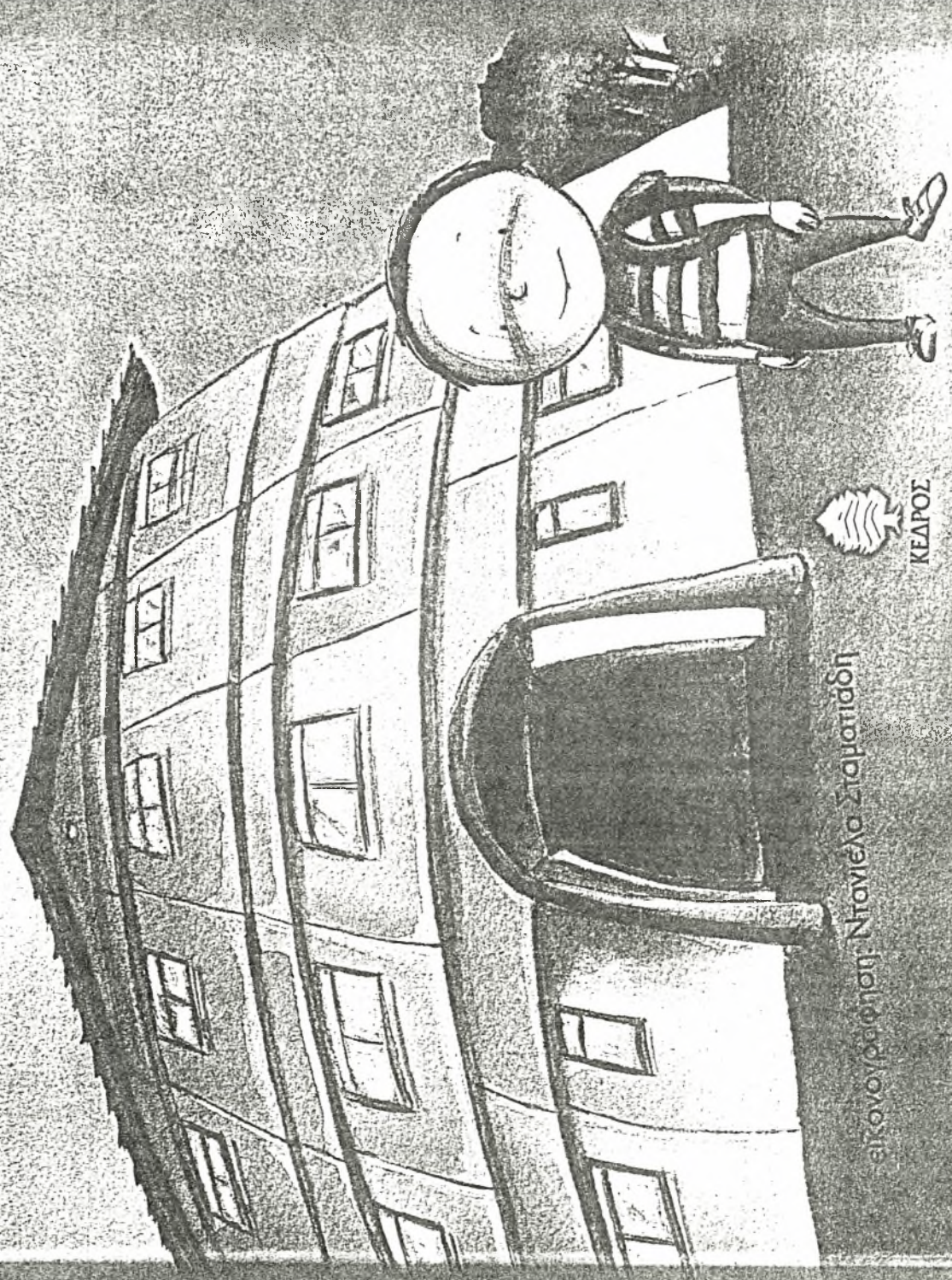
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΒΟΛΟΝΑΚΗ

Η Τροσσοδούλα

ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΑΜΠΑΡΙΩΤΗ

Αχ, αυτή η πρώτη μέρα στο σχολείο!

Εικονογράφηση: Ντανιέλο Σιαμοπάδι

ΚΕΛΡΟΣ

ΕΥΓΕΝΙΟΥ
ΤΡΙΒΙΖΑ

ΙΣΤΟΡΙΕΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΩΝ
ΠΥΡΟΤΕΧΝΗΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

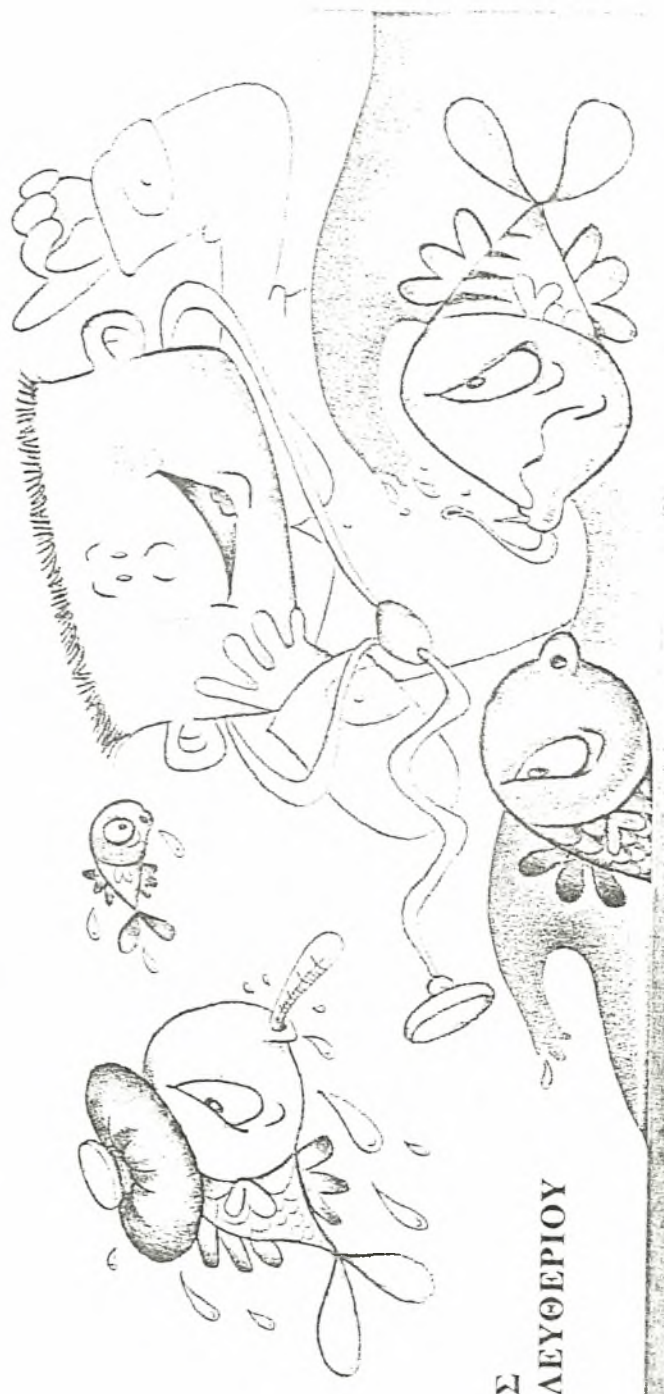
ΤΟ ΑΠΙΘΑΝΟ
ΤΣΙΡΚΟ
ΤΟΥ ΜΑΝΟΛΗ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ:
ΒΑΛΛΥ ΛΙΑΠΗ

ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΡΙΒΙΖΑ

ΟΔΗΓΟΣ ΤΡΟΠΩΝ

ΕΙΚΟΝΕΣ
ΒΑΓΓ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ

ΜΑΚΡΟΥΛΑ ΜΙΚΡΟΥΛΙΚΑ

ΚΕΔΡΟΣ

Geoffroy de Pennart

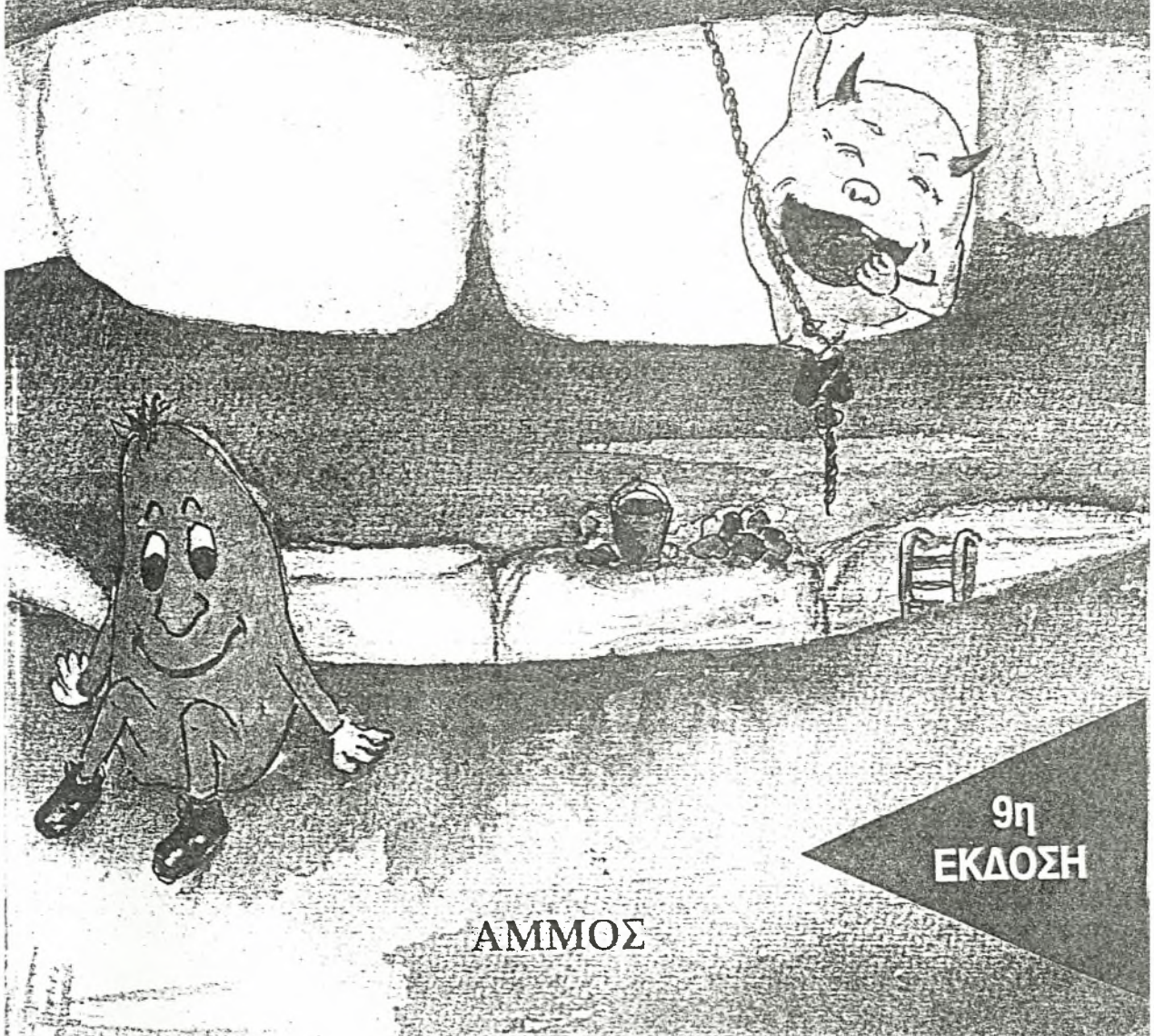
Ο ΛΥΚΟΣ ΞΑΝΑΓΥΡΙΣΕ!

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Άννα Ράσελμαν

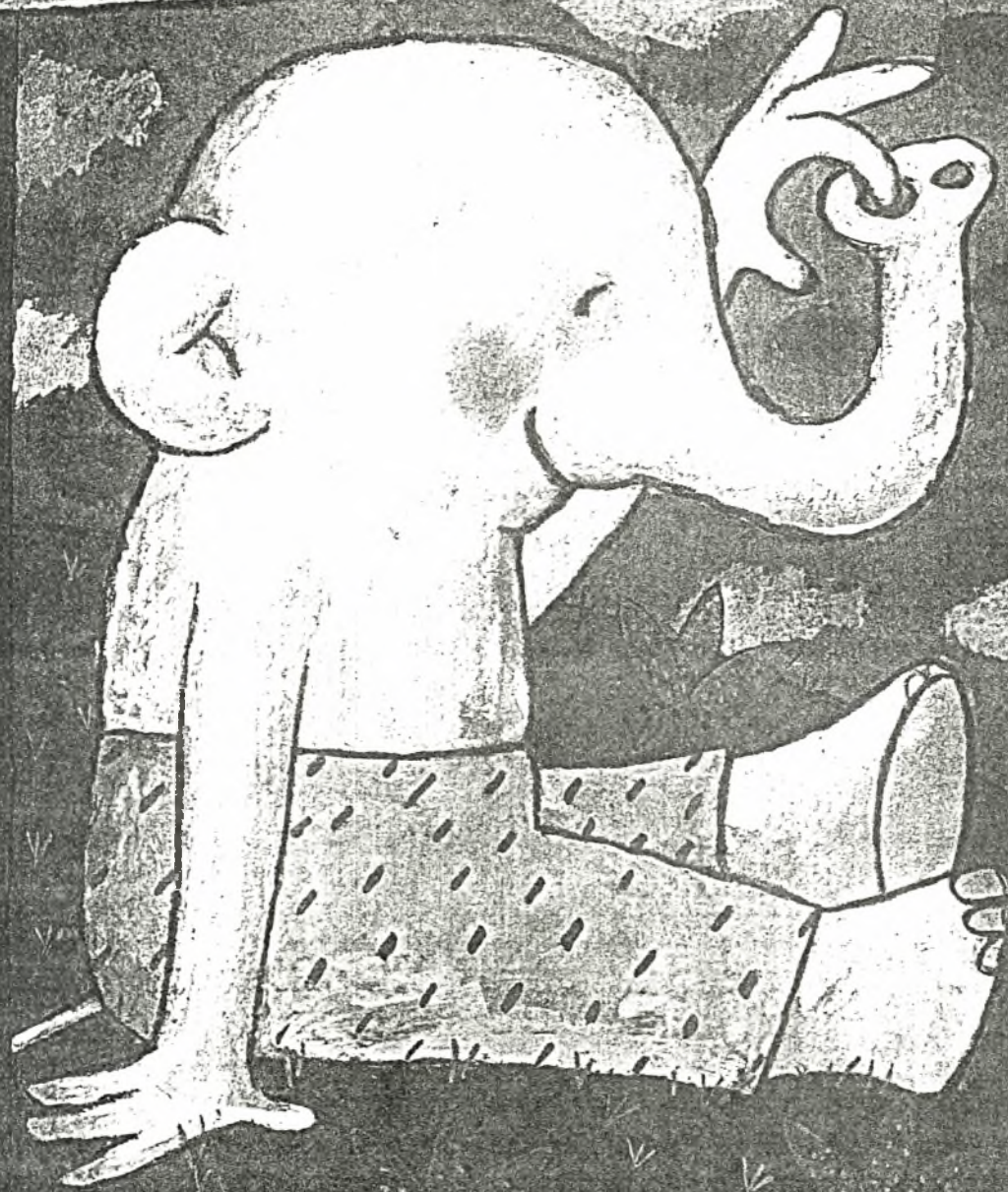
ΣΟΚΟΛΑΚΗΣ ΚΑΙ ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ ΤΡΥΠΟΔΟΝΤΗ

9η
ΕΚΔΟΣΗ

ΑΜΜΟΣ

ΜΗ ΤΟ ΔΑΧΤΥΛΟ ΣΤΗ ΜΥ...

ΜΗ ΤΟ ΔΑΧΤΥΛΟ ΣΤΗ ΜΥΤΗ

Η αγάπη είναι μια χούφτα μέλι

Μετάφραση: Μάνος Κοντολέων

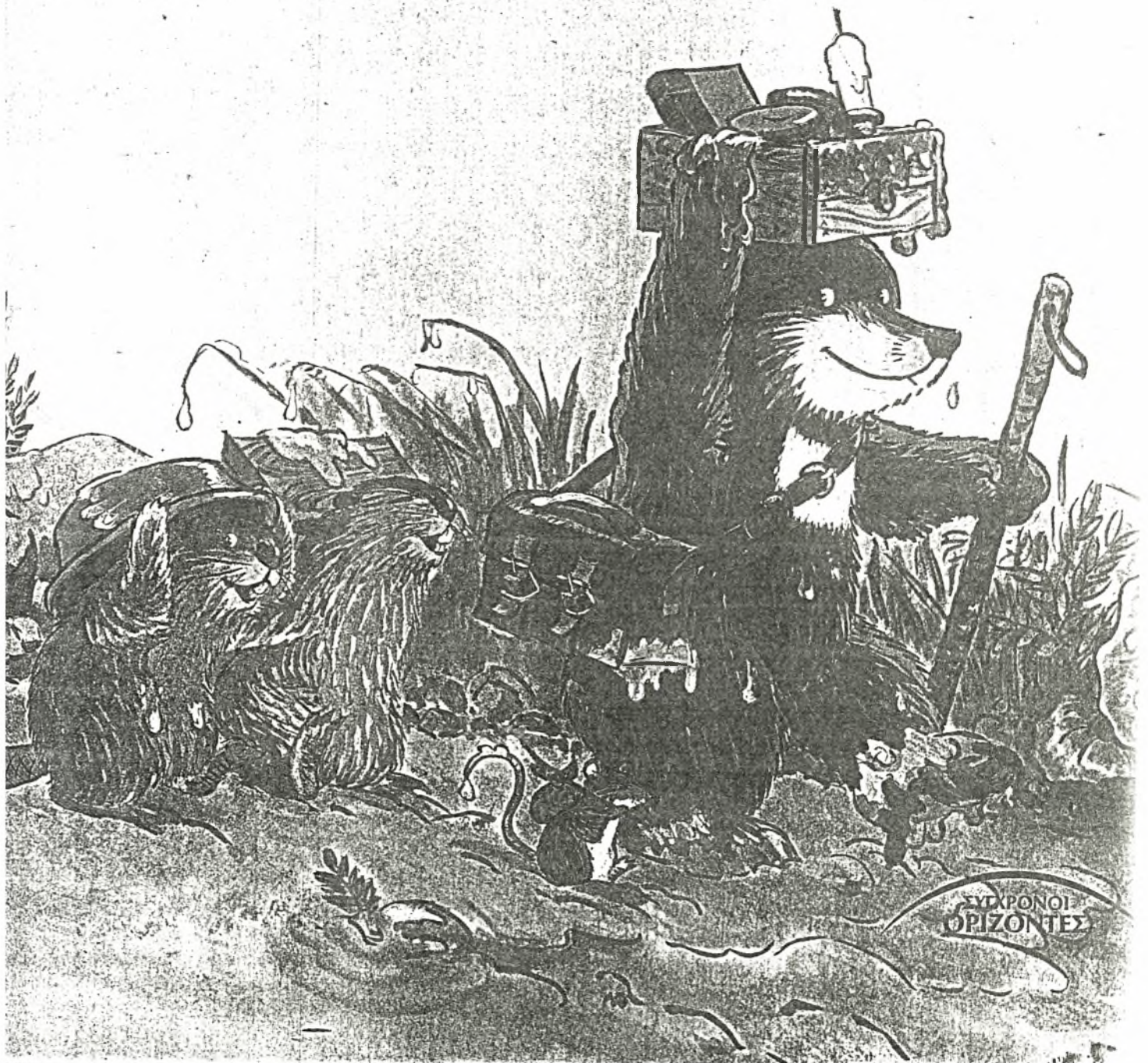
Ζιλ Αντρέε

αγκυρα

Βανέσα Καμπάν

Ο Φουρφούρης μετακομίζε

Σεράλ Στεφ - Φρεντερίκ Στεφ

Μαρία Βελετά-Βασιλειάδου
Εικονογράφηση: Σβετλάν

Ράκινς Βασανικαροράκινς

Μίνι
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΠΕΚΗ ΜΠΛΟΥΜ

ΟΤΑΝ
ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ
ΠΗΓΑΙΝΟΥΝ
ΣΧΟΛΕΙΟ

ΖΕΒΡΟΔΕΙΛΟΣ

Χανς Γκαίρτνερ
Χανς Πόπελ

Ο Βρομούλης και ο Καθαρούλης

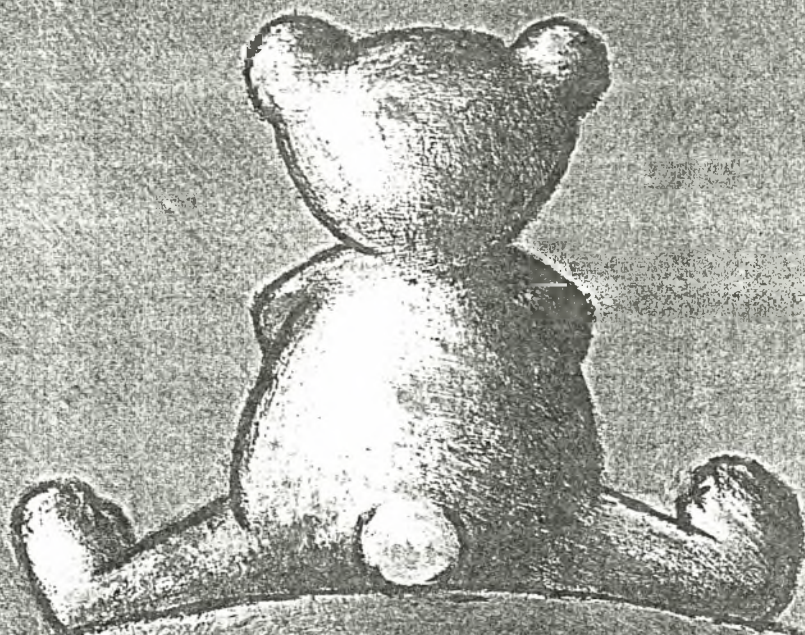
ΜΙΝΩΑ

εκδοσε

Ράινχαρντ Γιούνγκ • Ίμκε Ζένιχσεν

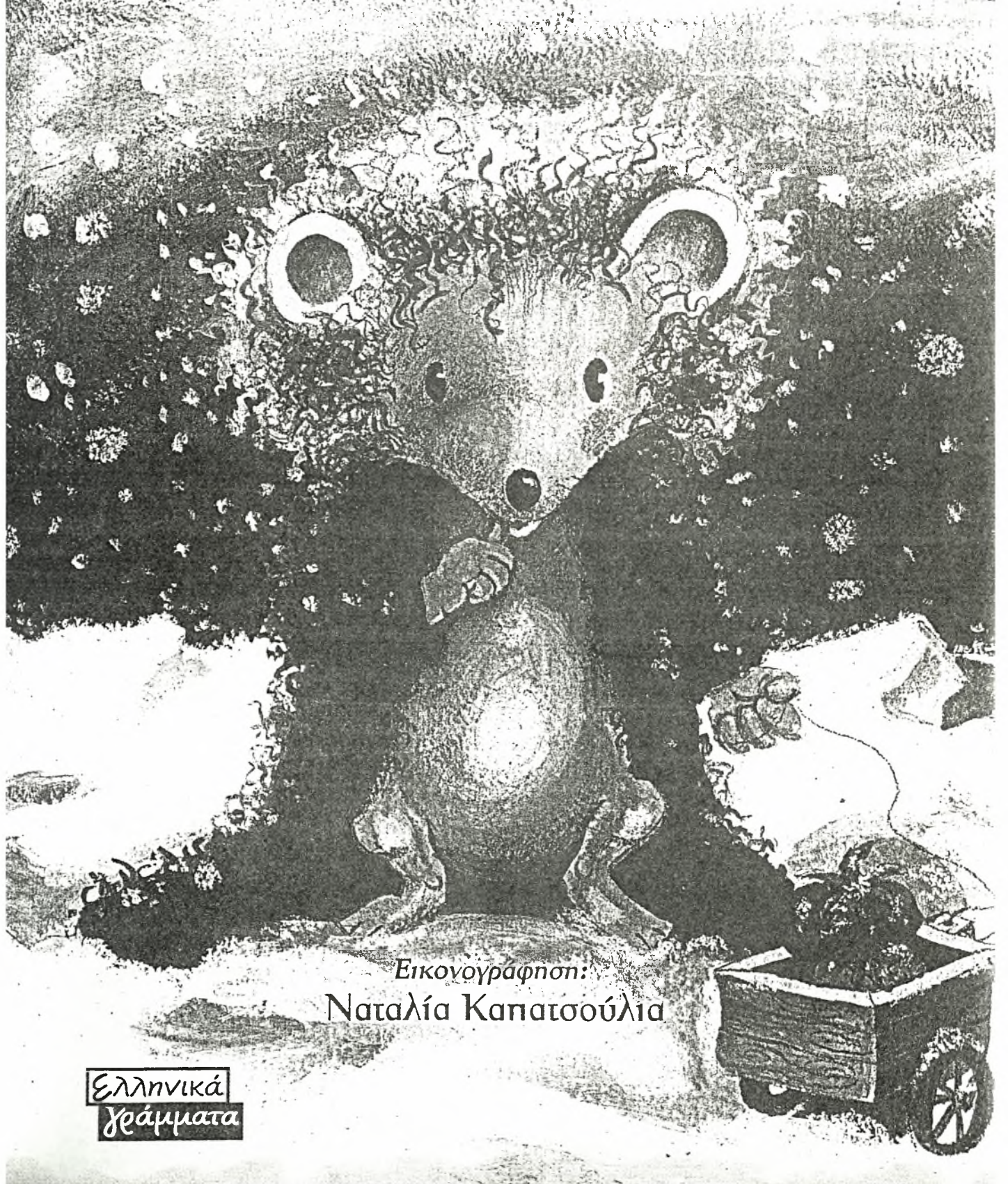
Το Μικρό

'Όχι!

ΜΑΡΙΑ ΒΕΛΕΤΑ-ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ

Το σκαντζοχοιράκι με τα κατσαρά μαλλιά

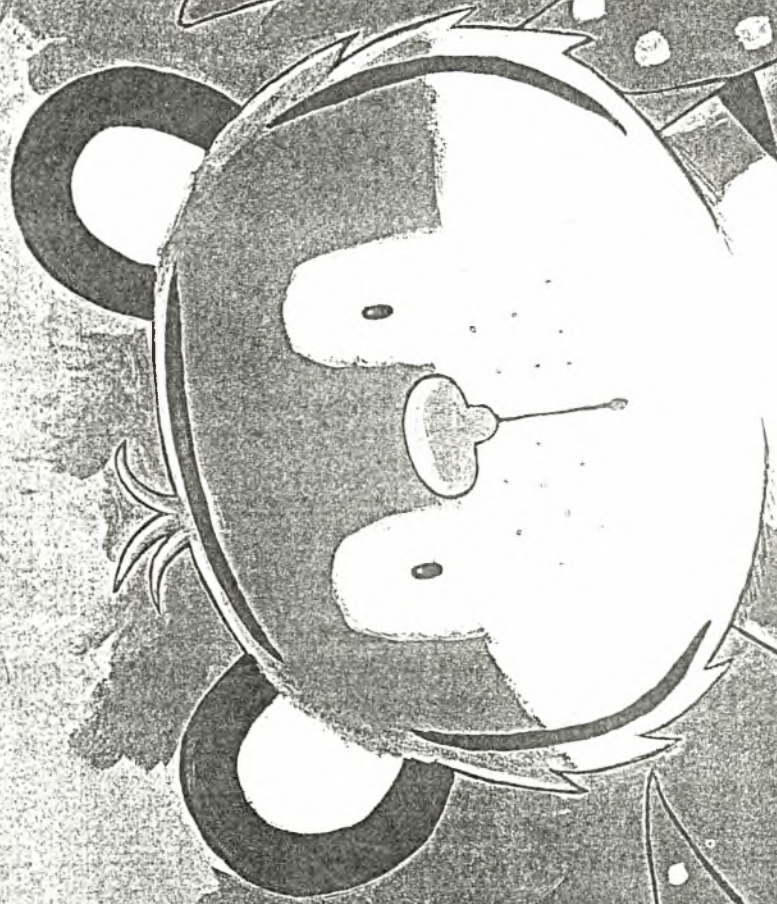

Εικονογράφηση:

Ναταλία Καπατσούλια

Ελληνικά
γράμματα

Η Μεγάλη Έκπληξη!

Δίπο
the epical!

Ο μαύρος Κότσυφας κι ο άσπρος Γλάρος

Κίτυ-Κρόουθερ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ
ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

Κέστερ Σλεντς - Αντροέα Χέμπροκ

Η Μιμή

με τα μεγάλα αφτιά

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ
ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

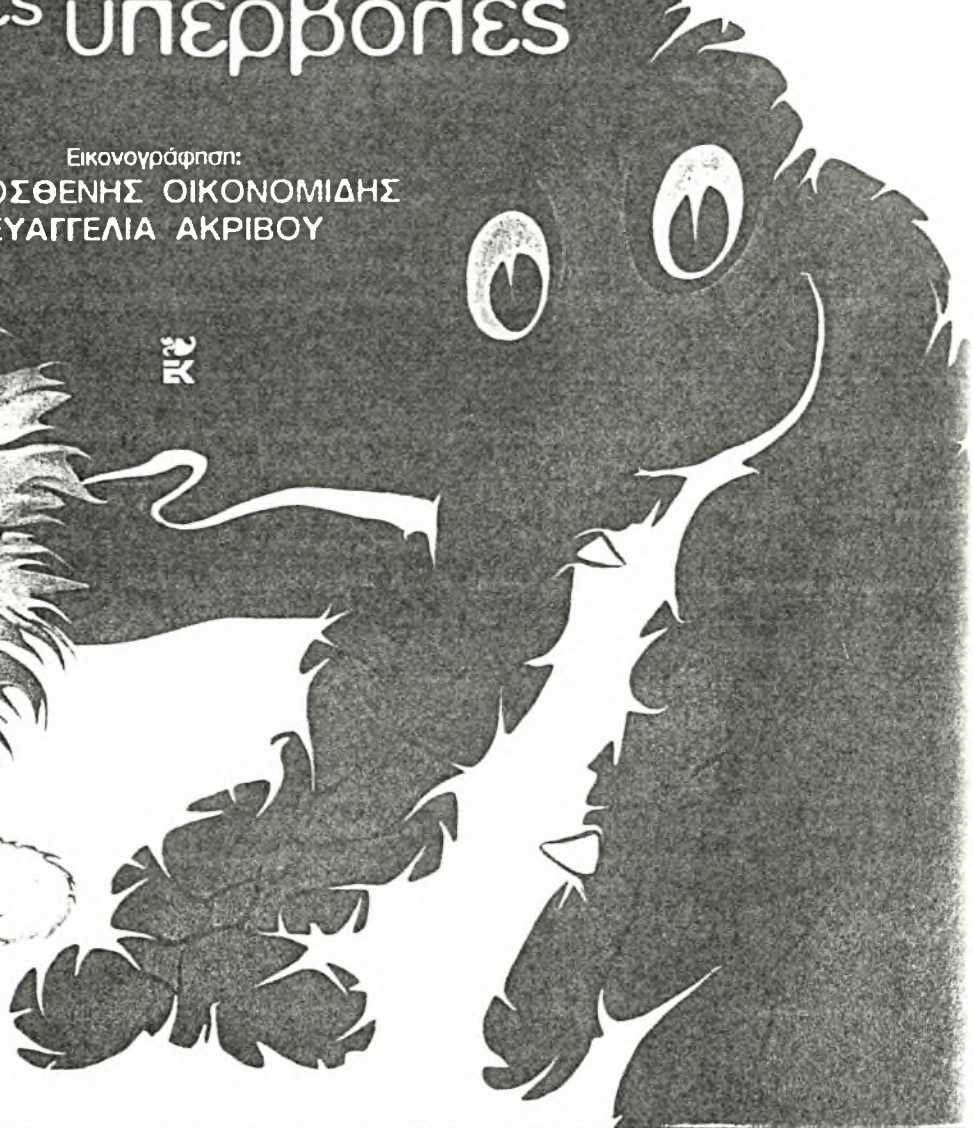

ΛΙΖΑ ΒΑΡΒΟΓΛΗ

ΣΟΥ ΕΧΩ ΠΕΙ
1000 φορές
να μη ηες υπερβολές

Εικονογράφηση:
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΑΚΡΙΒΟΥ

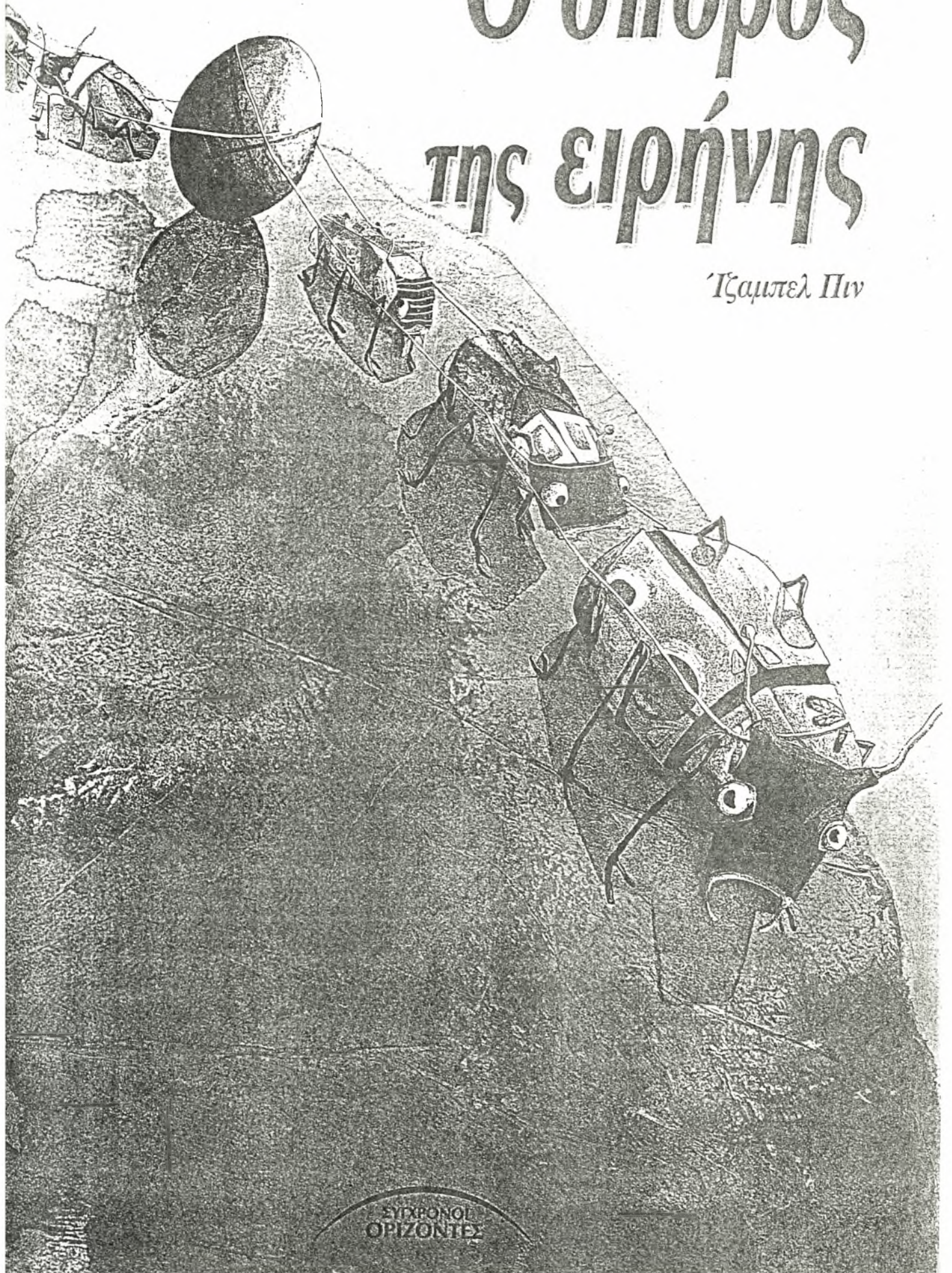
πλ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

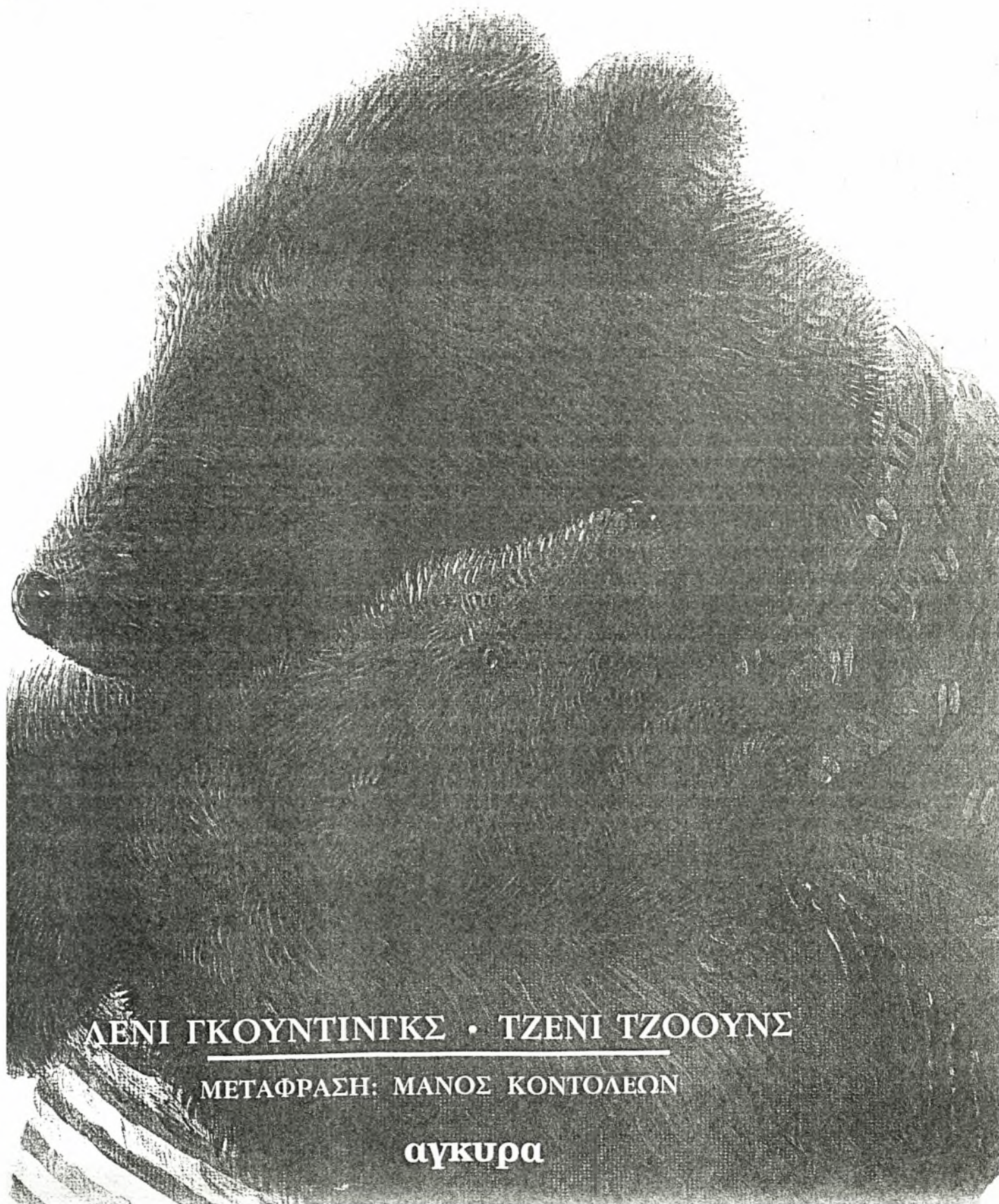
Ο σπόρος της ειρήνης

Ίζαμπελ Πιν

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ
ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΉΤΑΝ Η Α ΜΕΓΑΛΩΣΩ

ΛΕΝΙ ΓΚΟΥΝΤΙΝΓΚΣ • ΤΖΕΝΙ ΤΖΟΟΥΝΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΜΑΝΟΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

αγκυρα

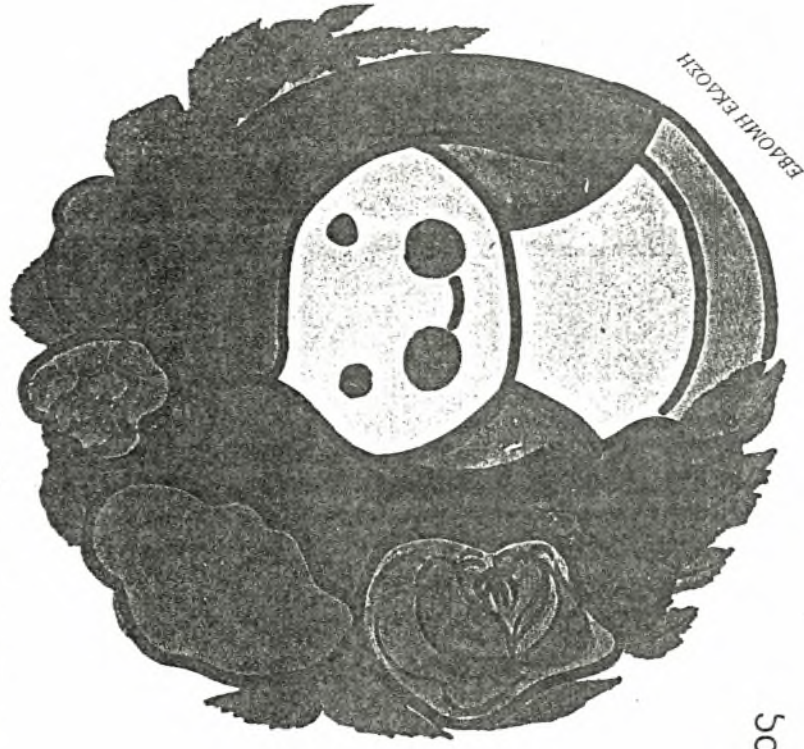
Λίβε Μπάετεν • Ρόζμαρι Κούντσελερ-Μπένκε

Άλλος για το νηπιαγωγείο;

Ευγενία Φακίνου

η Άνοιξη

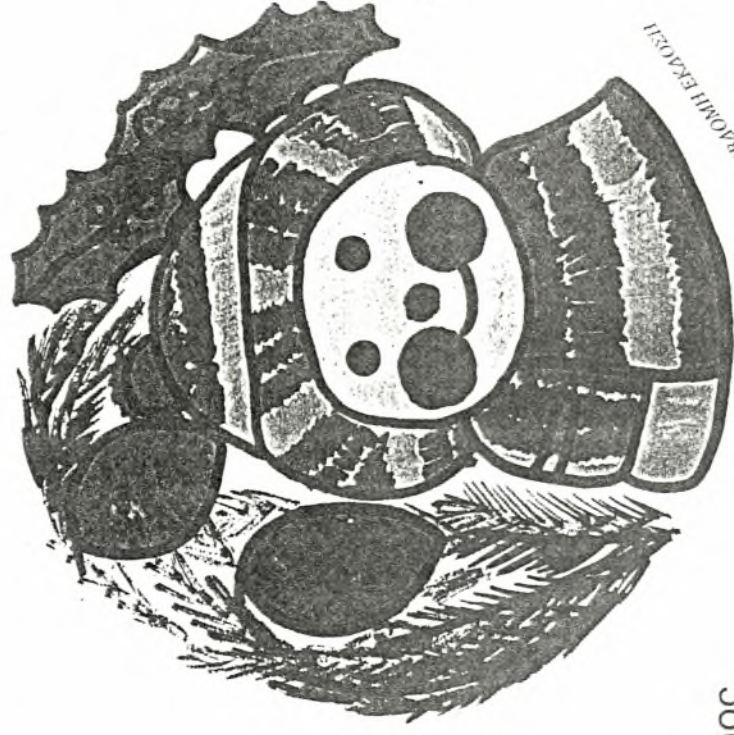

Κέδρος

ΕΡΑΦΗ ΕΚΔΟΣΗ

Ευγενία Φακίνου

ο Χειμώνας

Κέδρος

ΕΡΑΦΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΥΓΕΝΙΟΥ
ΤΡΙΒΙΖΑ

ΙΣΤΟΡΙΕΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΩΝ
ΠΥΡΟΤΕΧΝΗΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Ο ΝΑΥΑΓΟΣ
ΚΟΚΚΙΝΟΤΡ
ΧΗΣ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ:
ΒΑΛΛΥ ΛΙΑΠΗ

ΑΧ, ΘΕΛΩ ΝΑ ΚΟΙΜΗΘΩ...

Μετάφραση: Βίτω Αγγελουόλου

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Ευγένιος Τριβιζάς

Η ΦΑΛΑΙΝΑ ΠΟΥ ΤΡΩΕΙ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Εικονογράφηση: Ναταλία Καπατσούλια

ΜΙΝΩΑΣ
εκδόσεις

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΕΛΑΤΩΝ

1. Έχετε παιδιά;

ΝΑΙ ΟΧΙ

2. Αν έχετε τι ηλικία έχουν;

0-1 1-2 2-3 3-4 4-5 5-6

3. Ζητούν τα παιδιά σας να τους αγοράζετε βιβλία;

ΝΑΙ ΟΧΙ

4. Πιστεύετε ότι τα μικρά παιδιά, σήμερα, αγαπούν τα βιβλία;

ΝΑΙ ΟΧΙ

5. Πιστεύετε ότι η οικογένεια παίζει ρόλο, ως προς αυτό;

ΝΑΙ ΟΧΙ

6. Πιστεύετε ότι το σχολείο παίζει ρόλο, ως προς αυτό;

ΝΑΙ Όχι

1. Πιστεύετε ότι η εικόνα στο βιβλίο συμβάλλει ώστε να αγαπήσουν τα παιδιά το βιβλίο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Ευχαριστώ πολύ
για τη βοήθεια σας
Δημητρούλια Χαρά

1. ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ
ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΑΜΕ
ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ

2. ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ
ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

3. ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ
ΤΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΕΡΟ

Ο παπουτσωμένος Γάτος

Εικονογράφηση: Α Κρασοκεράς

Τα καινούρια ρούχα του αυτοκράτορα

Ο Παπουτσωμένος Γάτος

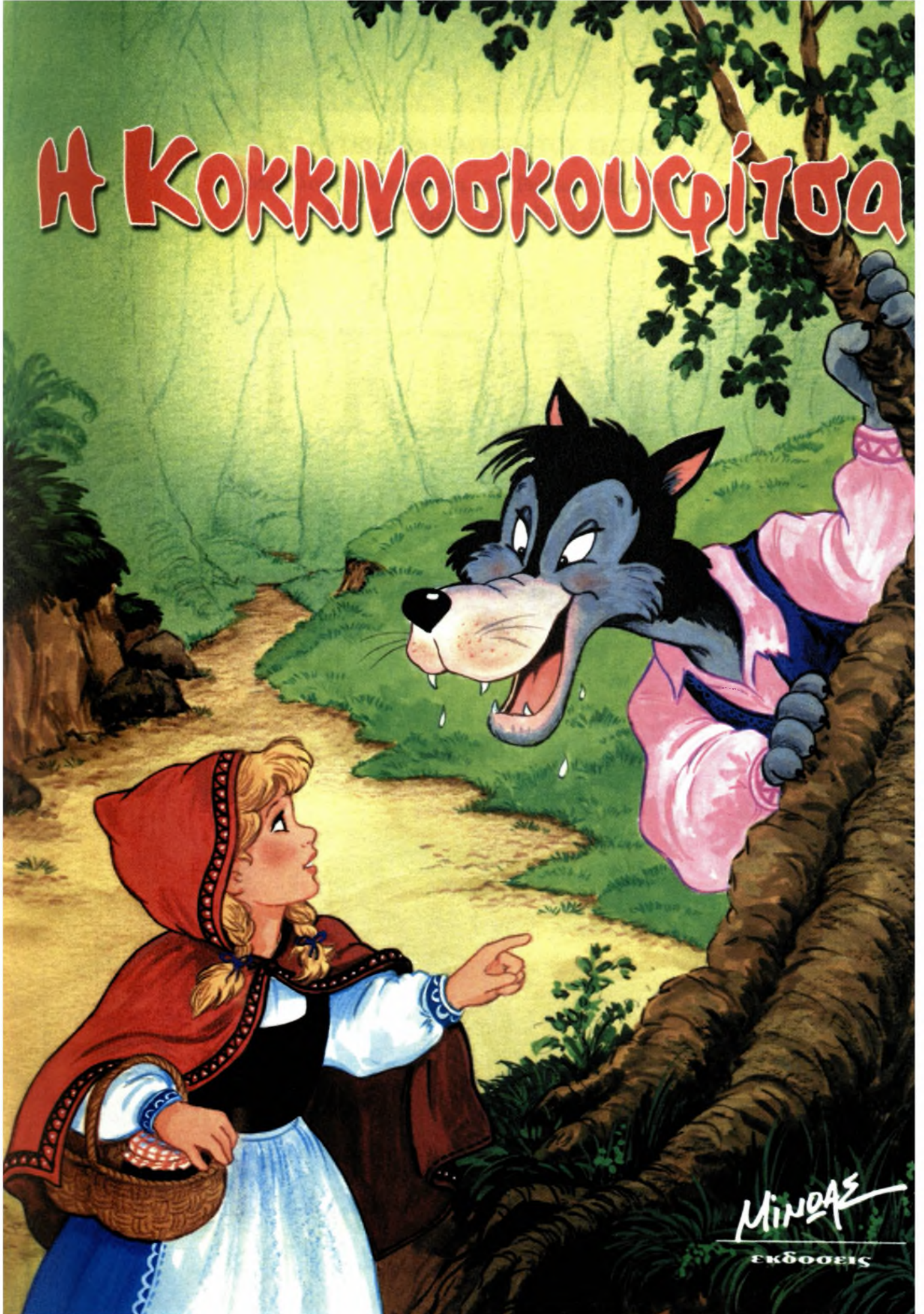

Η ΧΙΟΝΑΤΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΦΤΑ ΝΑΝΟΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Η ΚΟΚΚΙΝΟΣΚΟΥΦΙΤΣΑ

ΜΙΝΩΑΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Μεγάλοι Εικονογράφοι της Ρώσικης Σχολής

Alexander Koshkin

ΑΔΕΛΦΟΙ
ΓΚΡΙΜ

ΤΑ ΩΡΑΙΟΤΕΡΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΕΡΣΕΝ

Εικονογράφηση Michael Fiodorov

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

Όνοματεπώνυμο παιδιού:

Ηλικία παιδιού:.....

1. Σου αρέσει η ώρα που διαβάζετε παραμύθια στο Νηπιαγωγείο;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν ναι γιατί;

.....
.....

Αν όχι γιατί;

.....
.....

2. Θα προτιμούσες να κάνεις κάτι άλλο αυτή την ώρα;

ΝΑΙ ΟΧΙ

και αν ναι τι θα ήταν αυτό;

.....

3. Σου διαβάζει κανείς βιβλία στο σπίτι; Ποιος

ΝΑΙ ΟΧΙ

4. Σου διαβάζουν επειδή το ζητάς εσύ;

ΝΑΙ ΟΧΙ

5. Υπάρχει κάποιο παραμύθι που σου αρέσει πολύ και ποιο είναι αυτό;

.....
.....

6. Για ποιο λόγο σου αρέσει αυτό το παραμύθι;

Ιστορία Εικόνες

7. Σου αρέσουν τα βιβλία που έχουν εικόνες; Γιατί;

.....
.....

8. Αν σου δώσω αυτά τα παραμύθια ποιο θα ήθελες να σου διαβάσω και γιατί;

- Από τα καλύτερα παραμύθια του κόσμου (Αδερφοί Γκριμ) Η χιονάτη και η εφτά νάνοι, εκδ. Πατάκη
- Η Χιονάτη και οι εφτά νάνοι εκδ. Πατάκη
- Από τα καλύτερα παραμύθια του κόσμου (Αντερσεν) Τα καινούρια ρούχα του αυτοκράτορα
- Τα καινούρια ρούχα του αυτοκράτορα, εκδ. Παπαδημητρίου
- Η κοκκινোসκουφίτσα
- Ο παπουτσωμένος γάτος. Εκδ. Μίνωας
- Ο παπουτσωμένος γάτος. Εκδ. Βηταπλάστ

9. Γιατί προτίμησες αυτό σε σχέση με τα υπόλοιπα;

- για τα χρώματα
- για τις μεγαλύτερες εικόνες
- γιατί ήταν πιο όμορφες οι εικόνες

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

Θέμα: «Η συμβολή της εικόνας στην ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας και της αναγνωστικής ικανότητας στα προνήπια και στα νήπια»

Ημερομηνία:.....

Νηπιαγωγείο:.....

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πόσα βιβλία με παραμύθια και μικρές ιστορίες υπάρχουν στη βιβλιοθήκη σας;

.....
.....
.....

2. Τα παιδιά απασχολούνται στη γωνιά της βιβλιοθήκης με τα παραμύθια και τις μικρές ιστορίες;

.....
.....
.....

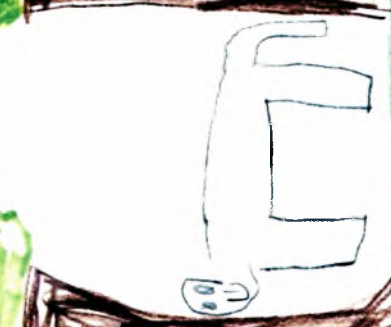
3. Ποια βιβλία προτιμούν, κυρίως αυτά που έχουν μεγάλες και παραστατικές εικόνες ή αυτά που έχουν μια πιο ήπια εικονογράφηση;

.....
.....
.....

4. Ζητούν τα παιδιά από μόνα τους να τους διαβάσετε βιβλία;

.....
.....
.....

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

AA BB CC DD

